

23—27 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 23 maj	Sid.
Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	3
Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder ..	26
Upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar	33
Bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer	51
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Wallmark (m) ang. förseningen av utbyggnaden av Stockholms universitet vid Frescati	58
av herr Schött (m) ang. verkningarna för jordbruket av över- svämningarna i Kalmar län	58

Tisdagen den 27 maj

Svar på interpellation av herr Olsson, Johan, (cp) om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.	59
--	----

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 23 maj**

Jordbruksutskottets utlåtande nr 24, ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	3
— nr 25, ang. användningen av vissa fettvaruavgifter	26
— nr 26, om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder	26
— nr 27, ang. den reglerade älgjakten	32

	Sid.
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, ang. den äldre arbetskraftens sysselsättning	32
— nr 46, ang. bidragen för rehabilitering och om en enhetlig organisation för samhällets rehabiliteringsverksamhet, m. m.	32
— nr 47, ang. datateknikens inverkan på den enskildes integritet	32
Utrikesutskottets utlåtande nr 8, ang. skyddet för svenska fiskerifartyg utanför den norska kusten	32
Första lagutskottets utlåtande nr 34, ang. ändring i lagen om aktiebolag	33
— nr 36, ang. ändring i allmänna ordningsstadgan	33
— nr 37, ang. ändring i lagen om allmänna arvsfonden, m. m. ..	51
Statsutskottets utlåtande nr 109, ang. bemyndigande att avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv	56
Bevillningsutskottets betänkande nr 42, ang. ändring i lagen om allmänna arvsfonden, m. m.	56
Första lagutskottets utlåtande nr 39, ang. upphävande av lagen om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket..	56

Fredagen den 23 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

—————

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande månad.

—————

Ang. reglering av priserna på jord- bruksprodukter, m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1969/70 anvisa till Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor, till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor, till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 24 000 000 kronor och till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 22 575 000 kronor.

Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen nr 107, under återropande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 28 mars 1969, föreslagit riksdagen att

1) antaga förslag till förordning om ändring i förordningen den 9 juni 1967 (nr 340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2) godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1971,

3) godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av soc-

kerneringen för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1974,

4) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1969/70,

5) godkänna vad i propositionen anförts i fråga om prövning av gottgörelse till jordbruket för eventuella åtgärder under regleringsåren 1969/70 och 1970/71 inom ramen för ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete,

6) godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1969/70, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

7) godkänna de förslag som framlagts i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1968/69 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

8) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för statens jordbruksnämnd ställa en rörlig kredit på högst 40 miljoner kronor för prisreglering av sockernäringen,

9) medgiva, att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 miljoner kronor som i riksgäldskontoret, enligt tidigare bemyndigande, stode till förfogande för Svensk kötthandel, ekonomisk förening, finge förlängas till den 30 juni 1974,

10) godkänna vad i propositionen föreslagits rörande råvarukostnadsutjämning för vissa jordbruksprodukter,

11) medgiva, att den s. k. exportmedelsfonden finge avvecklas och åter-

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

stående behållning disponeras enligt i propositionen angivna riktlinjer,

12) godkänna vad i propositionen anförts rörande statens jordbruksnämnds organisation,

13) besluta om att från och med den 1 juli 1969 skulle finnas en särskild samarbetsnämnd för samordning av utredningar m. m. på lantbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen,

14) på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till

a) Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 512 000 kronor,

b) Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 153 000 000 kronor,

c) Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor,

d) Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 39 325 000 kronor,

15) medgiva, att de under Fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 respektive 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Särskild lagring av livsmedel och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö finge användas under budgetåret 1969/70 för de med anslagen avsedda ändamålen.

Förslaget till prissättning överensstämde med vad som förordats av 1968 års jordbrukspriskommitté efter överläggningar med företrädare för berörda näringar och representanter för konsumenterna. Förslaget innebar, att priserna på bland annat nötkött, fläsk, grädde, ost och skummjolk kunde beräknas stiga med mindre belopp den 1 juli i år. Samtidigt skulle priset på fårkött sänkas. Prisändringarna beräknades medföra en höjning av konsumentprisindex med 0,1 procent. Viss omläggning inom regleringssystemet skulle ske för att möjliggöra en förbättring av producentpriset på mjölk.

Förbättringen förutsatte en fortsatt minskning av mjölkproduktionen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner

dels de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 821, av herr *Bengtson*, och II: 956, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om skyndsamt översyn av vår livsmedelsberedskap i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels ock de i anledning av propositionen nr 107 väckta motionerna

1. de likalydande motionerna I: 1036, av herr *Jacobsson, Per*, och herr *Österdahl*, samt II: 1188, av herr *Rimås m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen vid behandling av proposition nr 107 skulle besluta att hos Kungl. Maj:t an hålla om åtgärder syftande till att, om skördeutfallet beträffande brödspannmål så medgåve, väsentligt öka den kvantitet vete som avsåges användas till i motionerna angivet ändamål,

2. de likalydande motionerna I: 1041, av herr *Andersson, Ingvar, m. fl.*, och II: 1201, av herr *Hedin m. fl.*, vari an hållits att det belopp som ställts till regleringsföreningarnas förfogande för prisreglerande verksamhet måtte uppräknas i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med ett belopp som motsvarade statens intäkter från jordbrukets traktorbeskattning,

3. de likalydande motionerna I: 1042, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 1200, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl., vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 107 måtte

a) på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor;

b) medgiva omorganisation och förstärkning av beredskapssektionen inom statens jordbruksnämnd i enlighet med vad nämnden förordat; samt

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

hålla om skyndsam parlamentarisk översyn av vår livsmedelsberedskap i ömlighet med vad i motionerna anförts,

4. de likalydande motionerna I: 1043, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 1199, av herr *Eliasson* i Moholm *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen vid behandling av proposition nr 107 skulle besluta att till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 32 940 000 kronor,

5. motionen I: 1044, av herr *Jacobson, Gösta*,

6. de likalydande motionerna I: 1045, av herrar *Strandberg* och *Kaijser*, samt II: 1202, av fru *Sundberg*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen I: 1044, såvitt nu vore i fråga, antaga förslag till förordning om ändring i förordningen den 9 juni 1967 (nr 340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2. a. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 1041 och II: 1201 samt, såvitt i övrigt vore i fråga, motionen I: 1044 godkänna de av utskottet angivna grunderna för reglering av priserna m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1971,

b. lämna motionerna I: 1036 och II: 1188 utan åtgärd,

3. godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1974,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidtaga erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1969/70,

5. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om prövning av gottgörelse till jordbruket för eventuella åtgär-

der under regleringsåren 1967/70 och 1970/71 inom ramen för ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete,

6. godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1969/70, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

7. godkänna de förslag som framlagts i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1968/69 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

8. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för statens jordbruksnämnd ställa en rörlig kredit på högst 40 miljoner kronor för prisreglering av sockernäringen,

9. medgiva, att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 miljoner kronor som i riksgäldskontoret, enligt tidigare bemyndigande, stode till förfogande för Svensk kötthandel, ekonomisk förening, finge förlängas till den 30 juni 1974,

10. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1045 och II: 1202 godkänna vad i propositionen föreslagits rörande råvarukostnadsutjämning för vissa jordbruksprodukter,

11. medgiva, att den s. k. exportmedelsfonden finge avvecklas och återstående behållning disponeras enligt i propositionen angivna riktlinjer,

12. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1042 och II: 1200, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anført rörande statens jordbruksnämnds organisation,

13. besluta om att från och med den 1 juli 1969 skulle finnas en särskild samarbetsnämnd för samordning av utredningar m. m. på lantbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats,

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

14. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till a. Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 512 000 kronor,

b. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 153 000 000 kronor,

15. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 1043 och II: 1199 samt, såvitt nu vore i fråga, motionerna I: 1042 och II: 1200 till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor,

16. till Kostnader i samband med permanent skördeeskadeskydd på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 39 325 000 kronor,

17. medgiva, att de under Fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 respektive 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Särskild lagring av livsmedel och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö finge användas under budgetåret 1969/70 för de med anslagen avsedda ändamålen,

18. lämna motionerna I: 821 och II: 956 samt, såvitt de ej behandlats i det föregående, motionerna I: 1042 och II: 1200 utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1, angående föreslagen traktorbeskattnings inverkan på jordbrukets kostnadsläge, av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 1041 och II: 1201 ävensom, såvitt i övrigt

vore i fråga, med avslag på motionen I: 1044 godkänna de av reservanternas angivna grunderna för reglering av priser m. m.;

2, angående Sveriges åtaganden enligt 1967 års konvention om livsmedels hjälp, av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 b hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanternas anfört i anledning av motionerna I: 1036 och II: 1188;

3, angående jordbruksnämndens organisation, av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp), och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 12 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 1042 och II: 1200, såvitt nu vore i fråga,

a. godkänna vad reservanternas anfört rörande statens jordbruksnämnds organisation,

b. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens jordbruksnämnd inrätta en tjänst som byråchef för ärenden angående livsmedelsberedskapen;

4, angående kostnader för beredskapslagring m. m., av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 15 hemställa, att riksdagen måtte i anled-

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

ning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 1043 och II: 1199 ävensom med bifall till, såvitt nu vore i fråga, motionerna I: 1042 och II: 1200 till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor;

5, angående planering av livsmedelsberedskapen, av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 18 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 821 och II: 956 samt, såvitt de ej behandlats i det föregående, motionerna I: 1042 och II: 1200 som sin mening giva till känna vad reservationerna anfört angående planeringen av försörjningsberedskapen.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! En gammal god regel säger att man inte skall tvista om den snö som föll i fjol. Omsatt på huvudfrågan i proposition nr 107, nämligen jordbrukets prisreglering fr. o. m. den 1/7 1969 till den 30/6 1971, skulle det **innebära att man givetvis inte heller bör** orda om vad som föregått den överenskommelse mellan statsmakterna och jordbruket vars resultat riksdagen i dag har att besluta om. Det må, hoppas jag, ändå vara mig förlåtet om jag, överenskommelsen till trots, gör några kommentarer.

Förhandlingarna med jordbruket, som är någonting av ett triangeldrama mellan statens jordbrukspriskommitté, jordbrukets förhandlingsdelegation och den på senare tid inkopplade konsumentdelegationen, blev ju i ett visst läge så kritiska att de förklarades strandade. Dramatiken ökades, när kommittén enligt vad dess ordförande meddelade

skulle efter eget gottfinnande lägga fram ett förslag till prissättning. Detta förslag skulle enligt en då avgiven kommuniké bli väsentligt sämre än det bud som priskommittén tidigare givit. Man skulle således ta tillbaka åtminstone delvis vad man förut ansett som skälig kompenstation åt jordbruket för inflation och kostnadsfördring.

Låt mig göra en parentes, herr talman! Jag vill gärna än en gång — jag har gjort det förr — ge vår nye jordbruksminister en eloge för hans snabba och självständiga ingripande. Förhandlingarna kom ju i alla fall i gång, och de ledde så småningom till det resultat som i dag ligger på kammarens bord, något som jag noterar med tillfredsställelse.

Förslaget som sådant har sedermera signerats av jordbruksministern utan några som helst marginaländringar. Så bör det självfallet vara, men vi är ju inte precis bortskämda med detta eller vana därvid. Förslaget har också blivit utskottsbehandlat utan erinran och föranleder självfallet inte från min sida några invändningar. Jag vill bara med hänsyn till den födslovända som ligger bakom detsamma hänvisa till propositionens första sida. Kammarens ärade ledamöter behöver således inte fördjupa sig i dokumentet. Resultatet summeras där i angiven återverkan på konsumentprisindex: »Prisändringarna beräknas medföra en höjning av konsumentprisindex med 0,1 procent.» Skrivningen är chockerande för den i ärendet invigde och bör självfallet vara det i ännu högre grad för den oinvigde. Han måste rimligen fråga sig: Vadan all denna dramatik för delar av tiondels procent? Med kännedom om att den sista förhandlingsomgången gav cirka 40 procent av den totala förbättringen konstaterar man således att den regeringen närstående förhandlingskommittén bröt överläggningarna med ett bud som kostnadsmässigt rörde sig om en påverkan på levnadskostnadsindex av maximalt 0,06 procent.

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Herr talman! Jag har velat anföra detta inför kammaren dels därför att det på ett utomordentligt sätt illustrerar vilken ringa inverkan prisförändringar beträffande jordbruksprodukterna i primärledet har på levnadskostnaderna, dels för att illustrera med vilken avsaknad av smidighet och sinne för realiteter som förhandlingarna skötts från statens sida, oavsett vem som nu har ansvaret.

Jag vill i sammanhanget också anföra att dessa s. k. inkomstförbättringar i realiteten ingenting annat är en ett återställande av realvärdet beträffande priserna. Sedan fyra år tillbaka har ingen annan faktor än inflationen beaktats vid prissättningen. För den nuvarande avtalsperiodens andra år är också en inflationsregel inbyggd och således händer ingenting annat den här gången heller än att en eventuell urholkning av priserna kommer att återställas den 1 juli nästa år.

Jordbruksrepresentanternas krav på prisförbättringar har mötts av en argumentering, där man hänvisat dels till sin bedömning av jordbrukets faktiska inkomstsituation, dels till förmenad överproduktion och till riksdagens uttalande om sänkt självförsörjningsgrad, exportförluster etc. Beträffande inkomstsituationen noteras icke jordbrukets verkliga läge, det skall vi göra klart för oss, utan de faktiska ändringarna i procent mätt och därvid konstateras: »Någon eftersläpning av den faktiska inkomstens utveckling jämfört med andra grupper torde därför nu inte kunna sägas föreligga.»

Man bör här komma ihåg att om en från början låg inkomst så att säga hänger med procentuellt sett i jämförelserna, så är därmed förhållandet inte i allo tillfredsställande. En illustration till vart dylikt tänkande och handlande leder är den bristande jämlikheten på arbetsmarknaden i stort beträffande löner, där inkomstklyftorna under årens lopp med en dylik »tillfredsställande» utveckling bara ökat.

Man har vidare för att kunna åstadkomma denna bild av inkomstutvecklingen diskonterat de två senaste årens goda skördar såsom varande någonting beständigt. Man vill icke såsom tidigare som beräkningsunderlag lägga s. k. normalskördar. Priskommittén uttalar här om följande: »De mycket stora skördeöverskotten under fyra av de fem senaste åren tyder emellertid på, att det här kan föreligga ett brott i utvecklingen och att förbättrad teknik m. m. lyft upp skördarna på en högre nivå.»

Visst ligger dagens teknik inom det svenska jordbruket högt. Jag skulle ändå vilja fråga vilken teknik man rekommenderar exempelvis för att betvinga den katastrofala situationen vi just nu befinner oss i beträffande vårbruket i stora delar av vårt land. Jag föreställer mig att en hel del av kammarens ärade ledamöter under gårdagen hade tillfälle att se TV-Aktuellt, som illustrerade dagens situation. Det torde inte vara några överord att säga att det är snudd på katastrof i stora delar av de verkliga jordbruksområdena. Det är möjligt att man kan upphäva verkningarna av en dålig väderlek under skördetiden med hjälp av hästkrafter (mekaniska), med torkanläggningar och dylikt, men jag tror inte att det är tekniskt möjligt att betvinga den situation vi i dag har beträffande vårbruket.

Man har anledning att i detta sammanhang säga att om det över huvud taget är möjligt att rädda någonting så beror detta med all sannolikhet på den struktur vårt jordbruk dess bättre alltså har, nämligen ett familj jordbruk som garanterar att jordbrukarna oavsett den stundande helgen, obekvämt arbetstid etc. kommer att ta itu med vårbruket på sina gårdar så snart ske kan.

Jag tror av de skäl som jag har anfört att det finns anledning att något moderera debatten när man talar om vårt beständiga överskott och att betänka att sådana situationer som jag här har angett kan inträffa också i modern

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

tid, när man bedömer såväl inkomstsituation som självförsörjningsgrad.

Herr talman! Jag har redan sagt att ehuru uppgörelsen för jordbrukets del måste anses svag bör den som sådan respekteras och godtagas av riksdagen. Riksdagen har emellertid redan beslutat — beslutet fattades i går — om en ny utgiftspost för jordbruket, nämligen traktorskatten. Då denna utgiftspost icke har beaktats i uppgörelsen hemställer jag om bifall till det yrkande som har ställts i motionerna I: 1041 och II: 1201 sådant som det följts upp i reservationen.

Den föreliggande propositionen rymmer också ett avsnitt om vår försörjningsberedskap. Statens jordbruksnämnd har på uppdrag av Kungl. Maj:t gjort en översyn av vårt beredskapsläge, allt som en följd av 1967 års riksdags beslut om nedbantning av jordbruksproduktionen. Resultatet är minst sagt alarmerande efter allt tal om orimliga produktionsöverskott och ett överdimensionerat jordbruk. Ett sammanfattande resultat av undersökningen ger vid handen att det redan med en självförsörjningsgrad av den nuvarande skulle behövas ungefär en tiodubbling av beredskapslagren av jordbruksprodukter och förnödenheter för att under en treårig avspärrningstid kunna klara vad man kallar en kriskostnorm. Jag skall inte gå in på en definition av denna norm, men att den inte är densamma som dagens torde vi alla vara på det klara med.

Med hänsyn till att utredningsarbetet inte definitivt är slutfört har äskandena begränsats till cirka 33 miljoner kronor för det kommande budgetåret, innebärande en ökning med närmare 9 miljoner kronor. Det är enligt mitt sätt att se synnerligen anmärkningsvärt att departementschefen icke har velat följa upp detta — i förhållande till det beräknade framtidsbehovet — mycket blygsamma belopp. I propositionen har ökningen begränsats till 2,2 miljoner kronor. Jordbruksministern represente-

rar dock den regering som stått fadder till den nya jordbrukspolitiken vars efterverkningar det här är fråga om.

Jag har tidigare från denna talarstol åtskilliga gånger ifrågasatt förnuftet i den jordbrukspolitiska målsättningen, bland annat vad gäller självförsörjningsgraden. Jag har tidigare ifrågasatt vinsterna av den stora jordbruksnedläggningen främst om man gör en totalräkyl med hänsyn tagen till alla dess återverkningar, en beräkningsmetod som emellertid regeringspartiets företrädare inte vill godkänna. Den här räkningen på 33 miljoner kronor, som ju egentligen bara är utställd på ett blygsamt a conto-belopp — vilket kommer att bli flerfaldigt större om den socialdemokratiska jordbrukspolitiken skall fullföljas — bör emellertid vara en varning och ett observandum. Det torde också ha varit en hederssak att betala den helt och fullt och omedelbart. Det är egentligen bara att ta konsekvenserna av sitt eget handlande. Ett sätt att göra det hade också varit att följa upp jordbruksnämndens förslag till organisationsförändring samt till personalförstärkning. Också på den punkten finns reservationer till utskottets hemställan.

Den här åberopade utredningen — jordbruksnämndens utredning beträffande försörjningsgraden — avslöjar kallt och obarmhärtigt vilken situation vi beredskapsmässigt befinner oss i och vilka konsekvenser det för med sig för framtiden. Detta och inte minst den situation vi befinner oss i i dag beträffande vår bruket — vilket också bör ge oss en erinran om att vi kanske inte har så stora marginaler — ger mig anledning att i detta fall, herr talman, uttrycka min förvåning över att man så sent som i går i tidningspressen kunde finna en rubrik som löd: »Nedläggningstakten bör ökas inom det svenska jordbruket.» Rubriken härrör från ett referat av ett föredrag som hållits vid ett sammanträde med lantbruksdirektörerna i vårt land. Trots alla varningar, trots den höga nedläggningstakt som vi har

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

och trots att vi nu börjar känna dess konsekvenser är man således beredd att forcera nedläggningstakten ytterligare.

Herr talman! Till utskottsutlåtandet har fogats en reservation där vi framhåller att denna fråga om den framtida beredskapen är så väsentlig för det svenska folket att den bör följas upp inte endast på expertplanet utan också från lekmannasidan — om jag får använda det uttrycket, fastän det kanske inte är alldeles korrekt. Vi tror med andra ord att det är nödvändigt med insyn också på detta för medborgarna så väsentliga område. Vi anser också att det är viktigt att detta sker medan tiden ännu är sådan att det finns möjlighet att välja mellan olika alternativ och dispositioner.

Herr talman! Jag har i mitt anförande inte gått in på några detaljer i detta utskottsutlåtande. Jag föreställer mig att det inte finns någon anledning att fördjupa sig i detaljerna vad beträffar den överenskommelse som här föreligger och som är någonting av en paketslösning. Jag har inte heller fördjupat mig i alla de ämnesområden där motioner har föranlett reservationer. Jag har emellertid biträtt samtliga reservationer. Jag avstår från att närmare gå in på dem, därför att jag är övertygad om att andra ledamöter av denna kammare kommer att göra det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga vid utskottsutlåtandet fogade reservationer samt till utskottets hemställan i den del denna icke berörs av reservationer.

Herr SKAGERLUND (fp):

Herr talman! När det gäller själva prisregleringen av jordbruksprodukter för de närmaste två åren har det inte rätt delade meningar inom utskottet. Frågorna var väl genomgångna i de tidigare prisförhandlingarna, som pågått i fyra månader.

Förslaget innebär en mager uppgörelse för jordbruket. Enbart sänkningen av

spannmålspriserna med tre kronor per deciton innebär ett inkomstbortfall med cirka 100 kronor per hektar och för jordbruket sammantaget blir det avsevärda summor. Situationen var naturligtvis svår efter två goda skördeår med därav följande överskottsproblem och tömda regleringskassor.

Den måttliga höjning av priserna på mjölkprodukter som uppgörelsen innebär hälsas med stor tillfredsställelse. Animalieproduktionen inom jordbruket är fortfarande en tung del på jordbrukets inkomstsida. Men farhågorna för överskottsproblem i fråga om dessa produkter skall nog inte överdrivas. Det lilla smörberg som vi håller oss med är i jämförelse med andra länders mycket begränsat, och vid en måttlig konsumtionsökning skulle det snabbt försvinna. Jag tror också att det är oklokt att med samhälleliga åtgärder forcera utslaktningen av nötkreatur. En relativt hög animalieproduktion innebär inte bara en trygghet för jordbruksnäringen utan är också en viktig del i vår livsmedelsberedskap.

Det var ju de delade meningarna om mjölkpriset som var orsaken till att prisförhandlingarna bröts den 7 mars i år. På jordbruksministerns eget initiativ återupptogs förhandlingarna, och en uppgörelse kom till stånd. Från vårt håll vill vi betyga herr jordbruksministern vår aktning och respekt för detta initiativ. Som jag tidigare sagt betraktar jag prisuppgörelsen som mager, men det är bättre att man har ett avtal än att jordbruket varit i konflikt med statsmakterna. Rent allmänt borde väl ansvars känslan i vårt land vara så stor att man inte tillgriper uppsplitande konflikter utan söker lösa problemen vid förhandlingsbordet.

När jordbruket nu är berett att ta en uppgörelse som i så ringa grad ändrar konsumentprisindex, förväntar vi givetvis att kostnadsstegringen för jordbruket blir lika måttfull. På minussidan har vi redan fått räntehöjning och traktorskatt, och höjd fastighetsskatt är på

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

väg. Vi har således betydande kostnadsökningar redan innan regleringsperioden börjar.

Vid prispförhandlingarna har löften ställts ut om reformer av äldrestödet, så att det bättre skulle passa de småbrukare som vill upphöra med jordbruket. Produktionssituationen har ju inte blivit vad man för två år sedan avsåg, och det beror väl delvis på att jordbruket i någon mån tjänstgjort som konjunkturregulator och att äldrestödet varit oförmanligt utformat. En reform av äldrestödet hälsas med stor tillfredsställelse, eftersom man därigenom kan förbättra tryggheten för de småbrukare som vill upphöra med jordbruk.

Under vårriksdagen har många framställningar gjorts om förbättringar för det samlade jordbruket, bl. a. en höjning av det extra mjölkpristillägget för Norrland. Låt mig här uttala den förhoppningen att även jordbruket kan få del av den extra insats från statsmakternas sida som nu Norrland skall bli föremål för. I detta sammanhang kanske man bör erinra om den SIFO-undersökning som gjorts och enligt vilken nio av tio säger ifrån att åkerjorden skall bevaras. SIFO-undersökningen visar klart vilket intresse befolkningen har för ett fortsatt värdat landskap. Man vill slå vakt om vår försörjningsberedskap, men man framhåller också sambandet mellan naturvårds-, miljö- och jordbrukspolitik. Det är alltså nya värderingar som håller på att dras in i debatten och som sannolikt i hög grad måste prägla 70-talets jordbrukspolitik.

Om enighet rätt kring huvuddragen i prispropositionen är det dock på fem punkter som oenighet föreligger och reservation har avlämnats. I reservation 1 påtalas traktorskattens inverkan på jordbrukets kostnadsläge. I går lämnade finansministern besked: här blir ingen kompensation. Jag hörde till de motionärer som yrkade avslag på motionen om skatt på jordbrukstraktorer, dels därför att ett sådant rationaliserings- och effektivitetsinstrument inte

bör beskattas, dels därför att en uppdelning var mycket svår att genomföra. När nu skatten är en realitet, förefaller kravet på kompensation för en näring med statsreglerade priser rimligt.

I reservation 2 önskar reservanterna i enlighet med motionsyrkanden att Sverige, utöver sin årliga minimileverans av 54 000 ton brödspannmål, vid över-skottssituation inom landet skall kunna öka detta biståndsåtagande. Enligt reservanternas uppfattning finns det anledning pröva om inte Sveriges leveransåtagande när det gäller vete kan höjas under de närmaste tre åren.

Slutligen några ord om reservation 3, angående personalförstärkningen hos jordbruksnämndens beredskapssektion. Hela frågan om vår livsmedelsberedskap och dess organisation lämnar nog en del övrigt att önska. Det är kanske farligt att göra jämförelser här, men i relation till det tidigare fattade beslutet om invandrarverket och dess 200 nya tjänster framstår kravet på en ny byråchefstjänst för vår livsmedelsberedskap som mycket måttfullt.

Herr talman! Övriga reservationer kommer att beröras eller har berörts av andra. Jag yrkar bifall till samtliga reservationer samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, INGVAR, (m):

Herr talman! Det beslut riksdagen i dag står i begrepp att fatta vid behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande nr 24 påverkar i icke ringa grad en hel yrkesgrupps ersättning för utfört arbete och insatt kapital. Samtidigt påverkar naturligtvis producentpriserna konsumenternas kostnad för vår viktigaste livsförnödenhet, livsmedel, även om detta sker i allt mindre omfattning. I dag går troligen endast mellan 35 och 40 procent av det pris konsumenterna betalar för färdig vara till producenten, och den andelen är i sjunkande.

Priskommitténs förslag till priser på jordbrukets produkter, vilket i allt väsentligt överensstämmer med den fram-

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

lagda propositionen nr 107, bär också kompromissens prägel. Antalet motioner som väckts med anledning av föreliggande proposition är också påfallande litet, och utskottet redovisar endast fem reservationer.

Vad prisöverenskommelsen kommer att innebära för svenskt jordbruk är självklart svårt att överblicka. Många faktorer över vilka ingen råder, vare sig priskommittén, statsmakterna eller jordbrukarna själva, inverkar. Ogynnsam väderlek har t. ex. i år gjort att nu, i slutet av maj, mycket stora arealer fortfarande inte är besädda. Likaså har exceptionellt goda skördar under jordbruksminister Holmqvists tid som departementschef — av honom betecknad som de sju feta åren — medfört stegrad produktion och därmed i vissa fall ett ökat överskott.

I vad mån vi nu står inför sju magra år återstår att se. Att de sju gångna åren har varit feta tror jag inte så mycket är statsrådet Holmqvists förtjänst, inte heller att de sju kommande, om de blir särskilt magra, blir det på grund av vår nye departementschefs åtgöranden.

Jordbruksminister Ingemund Bengtsson har tagit ett lovvärt initiativ för att priskommittén skulle kunna avlämna ett prisleförslag.

Det är troligt att de två år som överenskommelsen omfattar kommer att innebära ekonomiska påfrestningar för svenskt jordbruk. De kommer kanske att bli en ekonomisk ättestupa framför allt för de unga nyetablerade jordbrukarna, vilka är belastade med stora skulder och alltså har stora, fasta kostnader. Den rationalisering som återstår är dyr och innebär i stort sett en överflyttning av kostnaden från lönetill räntekontot.

Svenskt jordbruk behöver liksom svensk industri förbättrade avskrivningsmöjligheter, och det är min förhoppning att statsrådet Sträng skyndsamt kommer att förelägga riksdagen den aviserade propositionen i detta avseende.

En av utgångspunkterna för prisregleringen har varit att åstadkomma en prissättning som skulle underlätta inträdet i en större marknad. Den faktiska situationen är att priserna till producent av vegetabiliska produkter för kommande avtalsperiod ligger väsentligt under EEC:s prinsnivå för jämförbara produkter. Priserna till producent av animaliska produkter inom EEC är ännu inte fastställda, varför någon jämförelse i detta avseende inte är möjlig.

För konsumenterna innebär de föreslagna prisändringarna en — som departementschefen uttrycker det — mindre höjning, motsvarande 0,1 procent på konsumentprisindex, vilket väl alla, även departementschefen, kan vara överens om är en synnerligen blygsam ökning.

Herr talman! Med vad jag sagt har jag velat påvisa att jordbrukets vinstmarginal är ytterst pressad och inte tål ytterligare krympning.

En väsentlig kostnadspost lades i går på jordbruket, nämligen traktorbeskattningen. Den beräknas kosta mellan 30 och 40 miljoner kronor per år. Proposition nr 45 var inte framlagd när jordbrukskommitténs förhandlingar avslutades och prisöverenskommelsen överlämnades till departementschefen. Det är med anledning av den beskrivna metodiken i detta sammanhang som motionerna I: 1041 och II: 1201 har tillkommit. Motionärerna föreslår att införselavgiftsmedel motsvarande vad traktorskatten kommer att tillföra statsverket ställs till regleringsföreningarnas förfogande för dessas prisreglerande verksamhet.

En vanlig, självklar företeelse är att ökade kostnader för att framställa en produkt slår igenom i ett högre pris på färdig vara. Traktorskatten ökar jordbrukets kostnader och måste följaktligen täckas in. Motionärerna anvisar en väg. Det finns kanske andra vägar. Men vårt förslag kommer inte att rubba priskommitténs prisleförslag och

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

därmed inte heller konsumentprisindex.

Utskottsmajoriteten påpekar i sitt uttalande att priskommittén kände till att jordbrukstraktorer skulle komma att skattebeläggas men erkänner samtidigt att den närmare utformningen av denna skatt inte var känd. Man kunde självfallet inte veta när ett eventuellt beslut skulle träda i kraft och inte heller med vilken kostnad traktorskatten skulle komma att belasta svenskt jordbruk. I dag känner kammaren till dessa faktorer, och det är därför också rimligt att ta hänsyn till den uppkomna situationen.

Herr talman! Regeringen och endast regeringen är ansvarig för proposition nr 107 och kan aldrig krypa bakom jordbrukskommitténs förslag. Därmed är regeringen också ansvarig för de verkningar som den nya prissättningen kan få bl. a. på landets beredskapssituation. Ett aldrig så starkt militärt försvar, som inte följs upp av en tryggad livsmedelsförsörjning genom inhemsk produktion kompletterad med beredskapslagring, ger ingen möjlighet att fullfölja vår strävan till alliansfrihet i fred och neutralitet i en konfliktsituation. Vår livsmedelsförsörjning får aldrig bli beroende av tredje stat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5.

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! Liksom de föregående talarna kan jag konstatera att prisöverenskommelsen som behandlas i proposition 107 och i jordbruksutskottets utlåtande nr 24 inte är tillfredsställande i alla detaljer. Man skulle önska sig justeringar och förbättringar på en rad punkter. Prisöverenskommelsen har dock tillkommit efter överläggningar mellan berörda parter och i sista hand genom ett ingripande från jordbruksministern, och från moderata samlingspartiets sida brukar vi känna oss bundna

av överenskommelser som har träffats på detta sätt. Det gäller inte bara prisfrågorna för jordbrukets del utan även liknande uppgörelser på andra samhällsområden. Vi har därför inte yrkat några ändringar i den träffade överenskommelsen utan ansluter oss enligt gammal tradition till de resultat som man har uppnått.

Jag vill liksom de föregående talarna uttala min tillfredsställelse med att jordbruksministern som en av de första åtgärderna i sin ämbetsutövning ingrep i prisförhandlingarna och bryggade över den oenighet som hade uppstått. Jag vill tillönska jordbruksministern samma goda handlag vid umgänget med jordbrukets organisationer även i fortsättningen.

Även om vi inte har några särskilda yrkanden beträffande själva prisuppgörelsen, har vi inte kunnat ansluta oss till jordbruksministerns förslag när det gäller livsmedelsberedskapen. Där har, som framgår av jordbruksutskottets utlåtande, de borgerliga partierna i reservationer framfört en del ändringsförslag och önskemål. En av våra representanter i utskottet, fru Mary Hultell, står antecknad som första namn på samtliga reservationer, och det hade givetvis varit hennes avsikt att i dag motivera de förslag som hon anslutit sig till. På grund av förskjutningen av ärendet från gårdagens till dagens plenum har hon emellertid av ett annat allmänt uppdrag blivit förhindrad att delta i överläggningarna här. I hennes ställe skall jag med några ord redovisa innehållet i reservationerna.

Jag vill som en allmän bakgrund till denna redovisning konstatera att vi inte anser att jordbruksministerns förslag beträffande livsmedelsberedskapen tillgodoser det behov av särskilda beredskapsåtgärder som utvecklingen på jordbrukets område motiverar. Enligt beslutet från 1967 skall livsmedelsproduktionen i vårt land minskas successivt, bland annat genom att betydande arealer åkerjord tas bort ur den egentliga

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

produktionen. Vi har visserligen inte sett mycket av minskningen ännu, trots att både antalet jordbruk och åkerarealen minskas avsevärt för varje år. Anledningen till detta har här redan redovisats. Bland annat har de senaste årens goda skördar medfört att vi fortfarande har ett betydande överskott av vissa jordbruksprodukter. Själva principen i 1967 års beslut att så anpassa vår jordbruksproduktion att den i stort sett tillgodoser landets eget behov kvarstår emellertid. Vi är överens om att man måste minska produktionen för att uppnå denna balans. Att utvecklingen ännu inte gått så snabbt som man hade anledning att vänta beror på tillfälliga omständigheter, som inte kan beräknas bli bestående varje år. Det har redan framhållits av föregående talare.

Jag kommer själv från en del av landet, där nederbörden under maj månad totalt förhindrat allt vårbruk och där vi därför med säkerhet vet att skörden innevarande år kommer att bli väsentligt mindre än föregående år. Jag läste i dag i en tidning från min hembygd en uppgift som med klara siffror visade hur skörderesultatet minskar, när skördetiden blir senare än normalt och den rikliga nederbörden medför svårigheter för jordbruksarbetet. Det är troligt att makter från ovan rätt snart kommer att avlasta en del av de överskottsbekymmer som vi har haft under tidigare år.

Om utvecklingen som sagt hittills inte har gått så snabbt som man hade väntat räknar man i alla fall på längre sikt med en mycket kraftig minskning av produktionen. Jordbruksarealen kommer att minska under de närmaste åren. Vid jordbruksräkningen 1966 hade vi drygt tre miljoner hektar åker i landet. Enligt den beräkning som lantbruksstyrelsen gjorde för ett par år sedan kommer denna areal att minska med ungefär en tredjedel fram till 1980, dvs. till mindre än två miljoner hektar. Jämsides med denna utveckling, som kommer att ge en minskad produktion, medför koncentrationen både av produktionen och

förädlingen av jordbruksprodukter att livsmedelsberedskapen blir mera sårbar. Vi har svårare att klara oss vid en avspärrning än vi har haft tidigare.

Herr Axel Kristiansson påminde om den utredning som statens jordbruksnämnd fått i uppdrag att göra för att åstadkomma en samlad översyn av försörjningsberedskapen i fråga om livsmedel. Jordbruksnämnden framhåller att den allmänna utvecklingen inom jordbruksnäringen bl. a. på grund av mekaniseringen, den ökade specialiseringen och övergången till större brukningsenheter leder till att vi blir mera beroende av olika yttre omständigheter än tidigare. Vi baserar t. ex. nu vår produktion i större utsträckning än under andra världskriget på inköpta produktionsmedel. Vi har inte tillgång till den dragkraft som vi hade tidigare, utan vi blir mer och mer beroende av importerade drivmedel. Genom dessa omständigheter försämras våra möjligheter att ställa om och upprätthålla produktionen vid en avspärrning.

För att vi skall kunna få en betryggande beredskap måste därför den löpande produktionen kompletteras med en betydande lagring av både produktionsmedel och livsmedel. Jordbruksnämnden har ännu inte helt avslutat sin översyn över försörjningsberedskapen men har ändå konstaterat att beredskapslagren behöver ökas avsevärt. För nästa budgetår har jordbruksnämnden inskränkt sig till att föreslå de ökningarna i beredskapslagringen som nämnden enligt sin skrivelse anser oundgängligen erforderliga från beredskapssynpunkt. Men inte ens så långt har jordbruksministern velat gå i sin proposition. Jordbruksutskottet har anslutit sig till det förslag som jordbruksministern lagt fram.

I reservation nr 4, avgiven av samtliga de borgerliga partierna, tar vi just upp frågan om kostnaderna för beredskapslagring m. m. och ansluter oss till det förslag som jordbruksnämnden har lagt fram. Vi anser detta vara ett första

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

steg på vägen mot förstärkning av livsmedelsberedskapen och tillstyrker de anslagsbelopp som jordbruksnämnden har föreslagit.

Jag ber, herr talman, liksom tidigare talare att få yrka bifall till denna reservation.

Reservation nr 5 är en följdreservation till den föregående vad innehållet beträffar. Reservanterna tar upp frågan om den framtida beredskapen och den framtida planeringen av vår livsmedelsberedskap. Jordbruksnämnden fullföljer sitt utredningsuppdrag och kommer väl under nästkommande budgetår att framlägga slutliga förslag. Reservanterna menar att beredskapsfrågorna på grundval av detta material bör bli föremål för granskning och behandling av representanter för olika intressegrupper i samhället, nämligen de politiska partierna, konsumenterna, arbetsmarknadsorganisationerna och näringslivet. På detta sätt skulle man få ett inslag av sakkunskap även från de grupper i vårt samhälle som dagligdags sysslar med sådana här frågor och som har en bättre överblick över förhållandena än vad en expertgrupp ensam kan åstadkomma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall även till reservation nr 5.

Herr statsrådet BENGTSOON:

Herr talman! Jag anser att förevarande proposition kommit tämligen lindrigt igenom utskottsbehandlingen, då det bara har avgivits fem reservationer av de borgerliga partierna. Tre av dessa reservationer anknyter ju till livsmedelsberedskapen, en anknyter till traktorskatten och i den femte tas frågan upp om ökade spannmålsleveranser till utländerna. Det är som synes bara en enda reservation som rör jordbrukets lönsamhet, och de borgerliga partierna kan därför inte på något sätt numera tala om jordbruksfientlighet. Hela prisuppgörelsen har alltså kommit igenom utskottsbehandlingen utan någon reservation. Frågan om livsmedelsberedskapen har

ju ingenting med jordbrukets lönsamhet att göra — det är en helt annan fråga. Jag räknar därför med att vi numera kan diskutera jordbrukspolitik i en lugn atmosfär.

Låt mig först, herr talman, ta upp frågan om traktorskatten. Jag anser att denna fråga har dramatiserats en smula. Man gör ju gällande att förslaget om traktorskatten kastades in och kom som en chock för jordbrukarna och att det inte var möjligt att ta hänsyn till traktorskatten, då priserna på jordbruksprodukterna diskuterades. Den uppgörelse som träffades mellan priskommittén och jordbrukarnas företrädare får betraktas som en pakettlösning. Bakgrunden till uppgörelsen var ju följande.

Innan man kommer in på detaljfrågorna diskuterar man alltid inkomstutvecklingen för jordbrukarna — hurudan den har varit och hur den sannolikt kommer att bli. Vid de preliminära diskussionerna med bönderna förde statens förhandlare in momsen i resonemanget och pekade på att den innebär för jordbrukarna en icke oväsentlig förbättring. Jordbrukets förhandlingsdelegation framhöll emellertid att skatteförändringar av det här slaget inte borde påverka prisuppgörelsen. Mot den bakgrunden förde man så småningom undan resonemanget om momsen och den då väntade traktorskatten.

Det har här gjorts gällande att man inte hade reda på hur traktorskatten skulle utformas, men för alla som sysslade med det här var det ju bekant att det förelåg ett förslag till sådan skatt. Förslaget hade varit föremål för remissbehandling, och man kunde ana hur stor skatten skulle bli. Under de här resonemangen ville alltså ena sidans förhandlare att momsen skulle räknas in i framtidsbedömningen av inkomstutvecklingen, och motparten önskade räkna in konsekvenserna av en eventuell traktorskatt. Man kom då överens om att över huvud taget inte ta med dessa faktorer i beräkningen. Detta är bakgrunden. Jag tycker därför att vi nu kan

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

avföra frågan om traktorskatten ur diskussionen om prisuppgörelsen. När det blir dags för en ny prisuppgörelse om två år får vi se i vilken utsträckning traktorskatten och momsens har förändrat bilden av inkomstutvecklingen. Jag tror inte någon tjänar på att den här frågan dramatiseras.

Den andra reservationen tar upp frågan om ökade försändelser av brödspannmål till u-länderna. Enligt vad som bestämdes i Kennedy-ronden skall vi ställa 54 000 ton spannmål till u-ländernas förfogande. Emellertid är det litet farligt att byta ståndpunkt för hastigt. I reservationen nr 2 görs gällande att vi mycket väl kan öka våra försändelser av brödspannmål till utvecklingsländerna, eftersom vi har ett överskott och måste räkna med ett överskott också framöver. Detta har också framhållits i anföranden här i dag. Reservanterna anser alltså att vi har ett överskott som är så pass stort att vi kan öka våra försändelser till utvecklingsländerna, men sedan byter de ståndpunkt! I reservation nr 4 målas en oerhört dystert bild av situationen i vårt land. Situationen i fråga om vår livsmedelsberedskap betecknas såsom alarmerande och chockartad. Reservanterna har tydligen inte ens samma ståndpunkt i samma fråga i ett och samma utskottsutlåtande.

Jag skall inte ta upp frågan om ökade leveranser till utvecklingsländerna, ty det är ju inte u-hjälpspolitik vi här diskuterar utan jordbrukspolitik. Jag vill bara säga att det inte finns något formellt hinder att öka våra spannmålsleveranser när vi gör biståndsinsatser inom det internationella livsmedelsprogrammet. Emellertid har detta ingenting att göra med den fråga som vi diskuterar i dag.

Herr talman! Jag skall nu övergå till frågan om vår livsmedelsberedskap. Jag skall inte ta upp alla de resonemang som förs i reservationen om beredskapen. Jag vill bara försöka klara ut vad det är vi skall diskutera vid detta tillfälle och vad det är för livsmedelsbered-

skap vi skall trygga. Vad vi skall diskutera och vad jordbruksnämnden har utrett för oss är frågan om vår livsmedelsberedskap vid en avspärrning, alltså i en situation då vi har hela vår produktionsapparat intakt. Man får inte, som reservanterna gör, blanda ihop beredskapen vid en avspärrning med vad som kan hända vid ett krig och föra ett resonemang som om det vore samma sak. Vad vi skall diskutera är en livsmedelsberedskap vid en avspärrning.

Vi skall också göra klart för oss att vi i dag diskuterar budgetåret 1969/70. Det är det vi skall ta ställning till. Den mera långsiktiga planeringen återkommer vi till senare.

I reservationen och av de talare som deltagit i debatten här görs gällande att vi under nuvarande förhållanden skulle behöva ungefär en tiodubbling av jordbruksprodukter och produktionsförmådenheter för att under en treårig avspärrningstid säkerställa en livsmedelsförsörjning, motsvarande de kriskostnormer som uppställts av jordbruksnämnden. Det är ett utomordentligt underligt påstående. Jag kan, herr talman, inte förstå vad det skall tjäna till att måla en sådan felaktig bild av situationen på beredskapsområdet. Det finns ingen anledning att måla upp en katastrofsituation. En sådan bild hör inte alls hemma i verklighetens värld.

Uppgiften att våra lager av jordbruksprodukter skulle behöva tiodubblas är grovt missvisande. Jordbruksnämndens översyn ger vid handen att beredskapslagringen av livsmedel med rådande överskottsproduktion är fullt tillfredsställande. När det däremot gäller produktionsmedel, såsom handelsgödsel och oljekraftfoder, har nämnden på basis av vissa förutsättningar räknat fram ett ökat lagringsbehov, som i dag kostnadsmissigt ligger cirka 35 procent över de nuvarande lagringskostnaderna.

Som jag har redovisat i propositionen nr 107 har jag inte ansett mig kunna tillstyrka en ökning av lagringsberedskapen enligt nämndens förslag. Det har

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

jag gjort på goda grunder och stödd av expertis. Vi skall nämligen först undersöka om landets behov av proteinrikt foder kan tillgodoses på andra vägar, t. ex. genom en ökad inhemsk odling av åkerböna. Vi satsar, som framgår av överenskommelsen, stora pengar på forskning för en sådan utveckling. Bönderna och vi är helt överens om att vi själva skall försöka få fram proteinrikt foder så att vi blir mindre beroende av kraftfoder utifrån. Detta ingick inte i jordbruksnämndens kalkyler när den gjorde sin undersökning och lämnade sitt förslag. Sedan har lantbruksstyrelsen föreslagit att man skall undersöka möjligheterna att utnyttja urea. Det ligger inte så till, som reservanterna gör gällande, att all sakkunskap dömer ut ureans möjligheter. Lantbrukshögskolan har redovisat vissa erfarenheter från Förenta staterna som är mycket positiva.

Vad vi i dag diskuterar, herr talman, är situationen budgetåret 1969/70 och inte en tänkt situation år 1975.

Reservanterna säger att de av jordbruksnämndens översyn har fått ett totalintryck att vårt beredskapsläge i fråga om livsmedel avsevärt försvagats under senare tid. Vän av ordning är mycket intresserad av hur man kan leda ett sådant påstående i bevis. Det är för mig helt obegripligt hur man kan göra påståendet att vår livsmedelsberedskap skulle ha försvagats under senare tid. I själva verket har det inte sedan vi fattade 1967 års beslut om jordbrukspolitiska riktlinjer varit någon som helst minskning av självförsörjningsgraden. Å andra sidan har det skett en ökning av beredskapslagren sedan detta beslut togs. Att mot den bakgrunden tala om en försämring av beredskapsläget ter sig mycket märkligt. Och märkligare blir det när man beaktar att i den proposition, som nu läggs fram, föreslås en förstärkning av livsmedelsberedskapen.

Vår självförsörjningsgrad ligger för närvarande, herr talman, en bra bit över

100 procent, och det är ju den verkliga självförsörjningsgraden som man bör utgå ifrån. Det mål om en självförsörjningsgrad på 80 procent som 1967 års beslut innebar har alltså på långa vägar inte uppnåtts. Under sådana förhållanden är det orimligt att skaffa sig ett beredskapslager som är erforderligt vid en 80-procentig självförsörjningsgrad kanske ett tiotal år framåt i tiden.

Reservanterna har vidare förordat att en arbetsgrupp skall tillsättas för att ytterligare utreda livsmedelsberedskapen. Man har tänkt sig att i gruppen skulle ingå representanter för de politiska partierna. Jag brukar ju aldrig ha någonting emot ett parlamentariskt inslag i utredningar som tillsätts. Jag har emellertid svårt att se vad som kan vinnas med ett sådant förslag i detta sammanhang. Jordbruksnämndens utredning är ju inte helt slutförd. I jordbruksnämnden, som har en lekmanastyrelse, finns representanter för de intressegrupper som det här är fråga om.

Till sist, herr talman, några få ord om förslaget att jordbruksnämndens beredskapssektion skulle omvandlas till en beredskapsbyrå. Jag håller med om att utvecklingen kräver en oavlatlig uppmärksamhet och en noggrann planering på detta område från nämndens sida. För att möta den utvecklingen har nämndens organisation på beredskapsidan gjorts tämligen flexibel. Den översyn som nämnden har gjort och som nu är inne i sitt slutskede visar att nämnden väl fyller dessa funktioner. Medel har också anvisats för att möjliggöra ett fortsatt högklassigt utredningsarbete.

Jag har mycket svårt att förstå, herr talman, att det skulle ha någon avgörande praktisk betydelse om beredskapsfrågorna handläggs inom en byrå eller inom en fristående sektion. Det kan knappast hävdas att det är av avgörande betydelse för vår livsmedelsberedskap.

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern föreföll nöjd i ett avseende. Han sade att denna proposition har, i vad den gäller jordbrukets prisfrågor, gått igenom skärselfen utan att bli på något sätt illa tilltygad. Det tar han som ett bevis för att det i varje fall inte finns någon jordbruksfientlighet hos majoriteten. Uttrycket jordbruksfientlighet tycker jag inte att vi behöver använda, men han anser väl att det inte finns någon negativ inställning till jordbruket hos majoriteten. Jag skall inte närmare gå in på detta. Jag vill bara säga att det blivit praxis — i varje fall om inte jordbruksministern ändrat någonting — att inte riksdagen ändrar något i dessa överenskommelser. Vad jag här sagt behöver alltså inte innebära någon betygssättning.

Traktorskatten har förts in i resonemanget här. Vi diskuterade den också med finansministern i går, då skatten beslutades. Låt mig gärna säga att jag kanske kan komma överens med jordbruksministern om jag får göra den tolkningen att man helt enkelt avfört traktorskatten från dessa överläggningar med hänsyn till att den inte var definitiv, i varje fall inte kunde komma att gälla hela perioden, och att man inte kunde fixera storleken av den. Därför har hela denna fråga lämnats öppen. Men om jordbruksministern säger att jordbruket gått med på att traktorskatten på något sätt skulle avräknas eller clearas mot den fördel som jordbruket får genom att momsens ersätter omsen är vi inte överens. Om det är så, har jordbruksministern faktiskt skrivit fast sig själv.

Jag tror att om man gick med denna proposition till den juridiska sakkunskapen för att få den tolkad — det är emellertid inte juridiken som avgör här i dag utan det är makten i politiken, vilket kan göra det hela litet svårare — skulle man sannolikt få det beskedet att jordbruksministern på sidan 8 i propo-

sitionen anført att den fördel som jordbruket här får i och med momsens införande har så att säga räknats jordbruket till godo vid sidan om de inkomstförbättringar som man har tillerkänt jordbruket för att klara kostnadsökningarna. Sedan man konstaterat jordbrukets inkomstsituation och hur man bedömt den, står det i propositionen följande: »Vidare bör enligt kommitténs mening vid inkomstbedömningen beaktas, att jordbruket från 1 januari 1969 fått en fördel genom minskad skattebelastning vid övergång från omsättnings-skatt till mervärdesskatt.» Jag kan aldrig tänka mig att jordbruksministern — så kunnig och förutseende som han är — hade släppt igenom en dylik proposition utan att ha skrivit åtminstone en enda rad om att »därmed har vi också klarat traktorskatten».

Får jag tolka jordbruksministerns synpunkt så att hela denna fråga står öppen, men att den inte har med mervärdesskatten att göra? Vinsten av momsens tillkommer ju också andra delar av näringslivet. Är detta hans uppfattning är vi överens.

Jag skall inte närmare gå in på frågan huruvida det innebär att man byter ståndpunkt om vi menar att Sverige borde kunna exportera mer spannmål till u-länderna och vi samtidigt talar om att vår beredskap på sikt är dålig. Jag tror att vi inte minst i år kommer att få erfara att svängningarna blir mycket stora, framför allt när det gäller spannmål. Produktionsutvecklingen är också sådan att om vi kommer att få överskott på någon produkt är det just på spannmål.

Jag vill sedan säga några ord om beredskapen och reservationen på den punkten. Jordbruksministern frågar vilken beredskap vi skall ha och när vi skall ha den. Han konstaterar mycket riktigt att vi skall ha den för den händelse vi råkar i avspärning eller krig. Men om vi skall ha den då, måste vi självfallet, herr jordbruksminister, bygga upp den under den tid då vi har nå-

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

gonting att bygga upp den med. Det är för sent att bygga upp beredskapen när en sådan situation inträffar.

Detta är ju en annan sida av samma sak, nämligen den jordbrukspolitik som riksdagen har fastlagt. Jag beklagar att man inte kunde vänta med att fatta 1967 års långsiktiga jordbruksbeslut tills man hade sett vad det skulle kosta att klara den situation som kommer att bli en följd av den nya jordbrukspolitikens därest man vill upprätthålla beredskapen, vilket vi ju var ense om. Man har konstaterat i denna utredning, som är en expertutredning — och en sådan brukar vi respektera — att vi 1975 behöver ha investeringar i beredskapslager och byggnader för 900 miljoner kronor mot i år något över 300 miljoner kronor. Vad vi har begärt i år innebär ingenting annat än att vi följer upp de mycket försiktiga krav som jordbruksnämnden har ställt för att vi i vårt land så småningom skall kunna nå upp till den beredskap som anses nödvändig.

Sedan säger jordbruksministern att det inte är livsmedel vi har underskott på utan att underskottet gäller förnödenheter för livsmedelsproduktion. Ja, men det är i och för sig precis samma sak. Visst har vi ett överskott på mjölk i dag, fast det är ganska litet. Men det överskottet beror på att vi har tillräckligt med äggvitafoder. Faller det bort, går produktionen ner.

Jag tror inte att man skall ta några risker med hänsyn till utredningen om ökad äggviteodling i Sverige, exempelvis med åkerbönan, som ingalunda är en ny växt. Den har prövats inte så långt från jordbruksministerns hembygd i många år, men man har slutat att odla den. Jag tror inte heller att man skall förlita sig alltför mycket på urea, som endast kan användas i mycket begränsad omfattning och till vissa djur.

Vidare säger jordbruksministern: Hur kan då vår livsmedelsberedskap försvagas? Det är väl inte så underligt, herr jordbruksminister. Vi har ju i dag en annan typ av jordbruk, som är

mycket mera sårbar och mycket mera beroende av framför allt lagerhållning av brännolja etc. Om denna lagerhållning är otillräcklig, får vi omedelbart en försvagad beredskap. Produktionen sjunker då mycket snabbare än den gjorde när vi hade en annan typ av jordbruk och när vi hade arealer i större utsträckning tillgängliga. Avsikten är ju ändå att följa upp 1967 års jordbruksbeslut, innebärande att man skall minska arealen mycket starkt, och då har vi ju inte denna beredskap.

Jag vill också säga några ord om självförsörjningsgraden. Den är i dag över 100 procent, säger jordbruksministern. Jag förmenar att detta är ett felaktigt sätt att uttrycka sig på. Vi har i dag efter gängse beräkningar en självförsörjningsgrad på något över 90 procent, inte mer. Vi har haft svängningar under de senare åren. Om man ser på de aktuella skördevärdena per år, finner man att vi något år kommit högre. Under de två senaste åren har självförsörjningsgraden varit en bit över 100 procent. Men då bör det också noteras att vi enligt samma beräkningar år 1966 hade en självförsörjningsgrad på 80 procent, och det mest sannolika är väl att det blir något liknande år 1969.

Herr ANDERSSON, INGVAR, (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet säger mycket riktigt att propositionen också innehåller för svenskt jordbruk positiva saker. Detta med ökat anslag till forskning och med införselskydd för åkerbönor och annat har vi med tillfredsställelse konstaterat.

Den punkt som våra uppfattningar skiljer sig på rör traktorskatten. Statsrådet säger att traktorskatten skulle ha kommit som en chock för jordbrukets representanter. Det tror jag inte var fallet. De visste om att traktorskatten skulle komma, men som jag har sagt tidigare den närmare utformningen och ikraftträdandet visste man ingenting om.

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Jag tillhör inte själv de inre cirklarna som sysslade med prissättningen, men jag har fått information om att traktorskatten avfördes från diskussionen.

Jag måste, herr statsrådet, påminna om att i en proposition med så många sidor som proposition nr 107 skulle det väl varit naturligt om traktorskatten hade funnits med i bedömningen. Det borde ha redovisats hur man hade handskats med denna så viktiga kostnadspost.

Jag vill i likhet med herr Axel Kristiansson fästa uppmärksamheten på sidan 8, där priskommittén ju klart deklarerar att mervärdeskattens positiva verkningar för svenskt jordbruk har beaktats. Vad vore då naturligare än att man också redovisade den negativa verkan på jordbruket som traktorskatten skulle komma att innebära?

Jag tycker att man från statsmakternas sida borde kunna handla så generöst att man accepterade vårt väl underbyggda synsätt. Man borde kunna räkna svenskt jordbruk en hand och ge det stöd som ett accepterande av reservation 1 skulle innebära.

Herr **ESKILSSON** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med några ord kommentera jordbruksministerns uttalande angående reservanternas yttrande om beredskapsläget.

Jordbruksministern anser att reservanternas avsevärt överdrivit farhågorna beträffande beredskapen och målat en bild på väggen som inte motsvarar verkligheten.

Det är riktigt att vi just i dag har en god försörjning här i landet. Men vi måste se beredskapen mot bakgrunden av den utveckling som jordbruksproduktionen i framtiden kommer att genomgå. En löpande jordbruksproduktion är den allra bästa beredskapen, men i den mån denna produktion kommer att minska måste den kompletteras med åtgärder av annat slag. Jag skall citera några rader ur jordbruksnäm-

dens skrivelse i september förra året till regeringen angående den översyn av försörjningsberedskapen på livsmedelsområdet som nämnden fått i uppdrag att utföra.

Inledningsvis säger nämnden: »Utredningen visar att vår livsmedelsberedskap i vissa avseenden är ofullständig. Det är angeläget att effektiva åtgärder vidtas för en snar bättring av förutsättningarna för försörjningen med livsmedel i olika krissituationer. Brister i vår livsmedelsberedskap reducerar värdet av de beredskapsinsatser som i övrigt görs inom totalförsvarets ram.»

Sedan redovisar jordbruksnämnden några omständigheter som ligger bakom nämndens slutsats. Utveckling inom jordbruket medför som jag också antydde i mitt tidigare anförande, att vi får en ökad sårbarhet av produktionen bl. a. på grund av den ökade mekaniseringen med behov av importerade drivmedel. Den ökade specialiseringen medför behov av ökad kunskap hos dem som skall bedriva jordbruk och försvårar möjligheten att i händelse av inkallelse för en jordbrukare få ersättare för denne. De större brukningsdelarna föranleder även större fordringar på arbetskraftens utbildning än tidigare under mera enkla produktionsförhållanden.

Så kommer jordbruksnämnden fram till sin slutsats: »Om livsmedelsberedskapen skall planläggas enligt den målsättning som föreslagits av jordbruksnämnden behöver beredskapslagringen avsevärt utökas. För budgetåret 1969/70 har nämnden emellertid, i avvaktan på ytterligare utredningar i ämnet, begränsat sina förslag till den ökning av beredskapslagringen, som enligt nämndens mening är från beredskapssynpunkt oundgängligen erforderlig.»

Det är dessa förslag som tagits upp i reservationerna såsom oppositionens förslag därför att jordbruksministern inte velat tillgodose jordbruksnämndens yrkanden.

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Herr statsrådet BENGTLSSON:

Herr talman! Först några ord till herr Axel Kristiansson. Han är uppenbarligen inte riktigt belåten med prisuppgörelsen för jordbruket eftersom han inte anser sig vilja betygsätta den.

Men jag har fattat hela denna fråga så att jordbrukarna och statsmakterna var överens. En överenskommelse ger inte allt åt ena sidan, utan innebär att man både tar och ger. Jag tror herr Kristiansson ändå måste medge att det i stort sett var en hygglig överenskommelse för Sveriges bönder. Den beskrivningen har i varje fall jag fått av många som deltagit i detta arbete. Det är därför glädjande att riksdagen så enhälligt sluter upp kring denna fråga. Om man skulle vara missnöjd med vissa delar av uppgörelsen känner jag herrarna tillräckligt för att veta att då skulle man inte sitta still i detta hus. Jag tar också detta till intäkt för att man är överens.

Beträffande traktorskatten vill jag återkomma till vad jag sagt tidigare. När man resonerar om prisuppgörelsen på jordbrukets område måste man ha något underlag att utgå ifrån. Då försöker man med tillgängliga statistiska källor få en uppfattning om inkomstutvecklingen för jordbruket som näring och hur denna utveckling kommer att bli i framtiden. Våra prisförhandlare kände väl till momsens och räknade med att den betydde så och så mycket, vilket jordbrukarna inte ansåg sig kunna acceptera. Därför har varken momsens eller traktorskatten tagits med i resonemangen. Vad herr Axel Kristiansson citerade ur propositionen var jordbrukspriskommitténs redogörelse. Vad regeringen säger återfinns under departementschefens uttalande. Jag har här tidigare sagt att vi bör avföra talet om både momsens och traktorskatten från dagordningen och återkomma till det om två år när vi på nytt skall resonera om prissättningen på jordbrukets produkter. Då vet vi vilken inverkan momsens och traktorskatten har fått. Men

för dagen bör vi låta dem vara borta ur diskussionen. Jag tror att alla tjänar på det.

Herr Axel Kristiansson gjorde ett mycket intressant inlägg och genmålde något irriterat att jag sagt att reservanterna väl hastigt hade bytt ståndpunkt då vi anser att vår överskottsproduktion av spannmål framöver medger utrymme för ytterligare sändningar till u-länderna. Nu säger herr Kristiansson plötsligt att i dagens situation är det riktigt vad som anförts i reservationen om beredskapssituationen. Han har tidigare beskrivit att det sannolika skördeutfallet i år kommer att bli mycket dåligt på grund av väderleksförhållandena. Får jag då tolka det så att den reservation som utmynnar i ett förslag om ökade sändningar till u-länderna inte längre är aktuell från herr Kristianssons sida?

Men det väsentliga i mitt inlägg var frågan: Hur kan man påstå att vårt beredskapsläge har försämrats? Ingen av herrarna som uttalat sig här har kunnat omtala vad man bygger detta påstående på.

Nu säger herr Axel Kristiansson att vi borde ha väntat med 1967 års långsiktiga beslut och sett vad det skulle kosta ur beredskapssynpunkt. Innan vi tog det beslutet 1967 hade vi ganska klart för oss vilket beredskapslager vi behöver den dag då vi kommer fram till målsättningen i 1967 års beslut, en dag som ligger tämligen långt fram i tiden, enligt många allt för långt. I reservationen dramatiseras situationen. Man ger ju ett intryck av att det är en katastrofsituation och försöker göra troligt för svenska folket att vi egentligen borde tiodubbla våra beredskapslager. Sedan framlägger reservanterna ett ganska blygsamt förslag, där man ställer sig bakom jordbruksnämndens hemställan om en mot den av reservanterna utmålade situationen jämförelsevis ringa uppräknig. Men jag har ju sagt att regeringen inte ansett det erforderligt

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

att helt tillmötesgå jordbruksnämndens begäran. Vi ansåg på goda grunder att det inte fanns anledning härtill. Jag har redovisat skälen i propositionen.

Lantbruksstyrelsen, som inte helt saknar expertis har rätt oss undersöka möjligheterna att utnyttja urea. Vidare räknar vi med mycket större framgång för vårt eget proteinrika foder. För mig ter det sig en smula underligt att herr Axel Kristiansson så underkänner våra möjligheter att själva skapa ökad tillgång på proteinrikt foder. Han hänvisade till erfarenheten från vårt eget län. Hans inställning är så mycket mera underlig som man från böndernas sida under dessa överläggningar var mycket angelägen att satsa en peng på detta utvecklingsarbete. Vi satsade också 10 miljoner kronor på sådan forskning som syftar till att vi själva skall få fram proteinrikt foder och bli mindre beroende av import. Det är ur beredskapssynpunkt mycket angeläget. Jordbruksnämnden kommer vid sina fortsatta överläggningar och undersökningar att ta hänsyn just till dessa frågor. Läget är därför på intet sätt bekymmersamt. Jag hävdar bestämt att varje påstående i denna kammare att beredskapsläget skulle ha försämrats är en direkt felaktig beskrivning av situationen. Ingen kan förneka att vår självförsörjningsgrad i dag är mycket hög. Den är högre än den var år 1967 när jordbruksbeslutet fattades. Dessutom har vi ökat vår beredskap — vi har ökat våra lager i olika avseenden. Läget är alltså bättre i dag än tidigare. Att då påstå att vår beredskapssituation i fråga om livsmedel och förnödenheter på jordbrukssidan skulle ha försämrats är inte korrekt. Jag förstår inte vad det skall tjäna för syfte att måla en sådan situation. Vad vi i dag diskuterar är budgetåret 1969/70. Vi får återkomma till den mera långsiktiga lösningen av denna fråga när vi fått bättre underlag från jordbruksnämnden.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns inte någon anledning att betygsätta överenskommelsen — den är gjord och skall respekteras, och det gör jag även om jag inte är nöjd.

Jag skall fatta mig mycket kort om reservationen beträffande ökade leveranser till u-länderna. På den punkten innebär vår inställning inte att byta fot, ty åtagandet om livsmedelshjälp till u-länderna gäller den gången vi har överskott, och vår situation i det avseendet kommer att variera.

Sedan vill jag säga några ord om den stora fråga som jordbruksministern var inne på, nämligen vår beredskap, där han bestämt hävdar att beredskapen inte försämrats. Jordbruksministern efterlyste hur man konkret kunde bevisa motsatsen. Det är mycket enkelt att bevisa. Låt oss anta å ena sidan en situation med en mycket stor andel av befolkningen sysselsatt i jordbruk — man kan tänka sig vilket procenttal som helst — och å andra sidan en situation, där en mycket liten del av befolkningen är sysselsatt i jordbruk. I det ena fallet har man också en mycket stor överkapacitet i areal, i det andra en mycket begränsad areal, en absolut minimiareal, där skördarna ökats med hjälp av hög teknik och riklig tillgång på växtnäringsmedel. Dessa två exempel är ytterligheter — det är jag medveten om — men jag har med dem velat bevisa mitt påstående att den största risken i beredskapshänseende föreligger i det exempel som mest liknar vårt. Jag behöver inte säga mycket mer än detta — det är självklart att vår situation i det avseendet är svag. Jordbruksministern säger att vi var på det klara med detta 1967. Jag är emellertid inte övertygad om att man hade fullt klart för sig vad det skulle kosta att hålla full beredskap. Man hade inte heller tagit med i bilden att beredskapen inte bara gäller totalkvantiteterna i landet som helhet, utan också förutsätter att

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

det finns livsmedel i olika delar av landet.

Vad sedan gäller vår självförsörjningsgrad hävdar jag bestämt att den icke är över 100 procent; den är obetydligt över 90 procent. Jordbruksministern bör i det sammanhanget inte minst ta hänsyn till den stora utslakten av kor som på sitt sätt gett orsak till ett överskott på kött. Men det är temporärt och försvinner. Det är här inte fråga om någon produktion utan det är en utslaktning av en reserv som kunde varit bra att ha om det hade uppstått besvärigheter genom avspärrning.

Jag tror att det skulle vara nyttigt, herr jordbruksminister, inte minst med hänsyn till den övertro på teknik som jordbruksministern tydligen har, att ta ett flygplan och åka ned över södra Sverige. Ta kansliet med sig, gärna också jordbruksutskottet, i varje fall majoriteten av det, och flyg över de landsdelar som är drabbade i dag. Men gå gärna ned på jorden någon gång, ty det skadar inte att hålla sig på jorden när man diskuterar jordbruksfrågor.

Herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Det är inte så mycket att säga till det som herr Axel Kristiansson nu har anfört.

Det är klart att det kan vara intressant att åka runt i flygplan och titta på hur jordbruket ser ut i dag. Men jag tycker det är litet för tidigt att nu diskutera skördeutfallet för i år. Vi får se hur det blir. Skulle det gå gale så har också det beaktats i propositionen. Vi höjer nämligen anslagen till skördeskadeförsäkringen.

Det väsentliga i herr Axel Kristianssons inlägg, som jag vill kommentera, är att han blandar ihop avspärrning med en krisituation. Vad jag hela tiden har diskuterat och vad vi diskuterar i propositionen är en avspärrningssituation, då vi inte får in till landet kraftfoder och sådant men produktionsapparaten är helt intakt. Det som herr

Kristiansson här talar om har inget intresse. Det är en avspärrningssituation vi diskuterar. Det spelar ingen roll om produktionen är i Skåne, Blekinge, Halland eller Norrbotten, ty landet är alltså avspärrat men produktionsapparaten är intakt.

När det sedan gäller skepticismen mot tekniken så menar herr Kristiansson att jag har mera respekt för tekniken än han har. Herr Kristiansson syftar tydligen på de nya ersättningsmedel som man kan använda, t. ex. urea och proteinrikt foder. När vi började få in kraftfoderkakor, herr talman, så mötte det säkert också skepsis på sina håll. Jag tror man skall vara öppen för nyheter på alla områden inte minst på jordbrukets område.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort eftersom jag nu fick tid för ytterligare ett inlägg.

Jag vill bara säga till jordbruksministern att jag blandar inte ihop spörsmålen. Vad jag finner underligt är att det verkar som om jordbruksministern förmenade att om det blir en avspärrning så kan det inte bli någon kris samtidigt. All erfarenhet visar att när vi har haft avspärrning, då har vi just haft sådana här kriser som är förorsakade av väderleken som ingen rår på. Det skall vi också gardera oss för.

Herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag har mycket svårt att föreställa mig att en fiende som för krig i ett annat land men som avspärrar oss samtidigt skulle påverka väderleken så att vi får dåliga skördar. Jag vidhåller därför att vad vi nu skall diskutera är en avspärrning av den typ som jordbruksnämnden fått i uppdrag att utreda, nämligen ett läge där produktionsapparaten är intakt men inga som helst ersättningsmedel kan införas i landet.

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att instämna med herr Axel Kristiansson, när han i sitt första inlägg sade: »Varför tvista om den snö som föll i fjol?» Det är ju alldeles riktigt, och jag tycker inte att det finns någon anledning att tvista om den snö som fallit i år heller.

Den prisuppgörelse det här gäller har ju träffats efter en överenskommelse, och det är väl rätt naturligt att man inte kan få alla önskemål tillgodosedda när flera parter är inblandade. När herr Axel Kristiansson bland annat säger att jordbruksministern och den socialdemokratiska majoriteten i jordbruksutskottet bör ta ett flygplan och flyga ner till södra Sverige för att se hur åkerjorden nu ser ut, vill jag framhålla att jag inte har något behov att flyga dit ner. Jag känner till förhållandena i denna landsända precis lika bra som herr Axel Kristiansson. Jag är ingen pessimist, även om jag vet att det där ännu är ganska mycket osått.

Jordbruksministern har fått lovord av reservanterna, och jag vill gärna instämna i dessa lovord. Han har dessutom på ett föredömligt sätt klargjort alla argument emot reservationerna. Jag har därför ingen anledning att förlänga debatten med en upprepning av dessa argument utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, varvid dock vissa punkter, vid vilka endast yrkats bifall till utskottets hemställan, komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten 1*.

I fråga om *punkten 2 a*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bi-

fall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 2 a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprening. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 54.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten 2 b* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med

Ang. reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 2 b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 54.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 3—11*.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten 12* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade

herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 55.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet hemställt i *punkterna 13 och 14*.

Med avseende å *punkten 15*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 55.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i *punkterna 16 och 17*.

Slutligen gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten 18* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hultell m. fl. vid utlåtandet avgivna med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 55.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av motioner angående användningen av vissa fettvaruavgifter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

Föredrogs änyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av motioner om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder.

I de likalydande motionerna I: 818, av herr *Andersson, Axel*, och II: 971, av herr *Larsson* i Umeå m. fl., hade

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

yrkats, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående frågan om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 818 och II: 971 utan åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Skärman* (fp), *Skagerlund* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp) och *Nilsson* i Lönsboda (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 818 och II: 971 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag angående frågan om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder.

Herr **SKÄRMAN** (fp):

Herr talman! Förslag om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder har förut varit uppe till behandling i riksdagen och avslagits. Motionärerna inskränker sig därför i år till att begära utredning och förslag i ämnet, men inte heller denna blygsamma begäran har utskottsmajoriteten velat gå med på.

Frågan gäller ju främst att hålla i gång mjölkbillinjerna i sådana glesbygder, där de på grund av bristande lönsamhet hotas av nedläggning men där produktionen av naturliga skäl inte kan omläggas utan att mjölkbillinjens nedläggning med största sannolikhet kommer att medföra jordbrukets totala nedläggande och som en följd bygdens ödeläggande, en följd som ur många synpunkter vore allvarlig.

För jordbrukspolitiken i stort betyder bortfallet naturligtvis mycket litet, betydelsen ligger på det miljöbetonade och befolkningspolitiska området. Skall vi hjälpa småbruket i Norrlands gles-

bygder att övervintra eller ej? Ett sätt att stödja Norrlands glesbygder, något som vi alla ansluter oss till, är något av ett blodprov på vår inställning just i detta hänseende.

Det har pekats på det extra mjölkpristillägg som utgår i Norrland och vissa delar av Svealand och Götaland. Jag vill därtill säga att de motioner som yrkat på att detta pristillägg genom procentuellt påslag skulle följa penningvärdets fall har avslagits och att därigenom detta bidrag urholkats. Det förhållandet måste även vara ett skäl för att stödja de mjölkbillinjer som står i farozonen att dras in.

I utskottsutlåtandet har också antytts att den i motionerna påtalade servicen för den i glesbygderna kvarboende befolkningen torde falla inom ramen för de frågor som en särskilt tillsatt grupp för glesbygden har att beakta. Vi hoppas att så sker, men den här aktualiserade frågan är så speciell att den borde lösas för sig, ty här gäller — om någonsin — det gamla ordstävets att medan gräset växer dör kon.

Herr talman! För oss sörlänningar och för stadsbefolkningen är det här naturligtvis en mycket liten fråga. För dem som sitter ute i sina småbruk med långa avstånd är den däremot allvarlig och högst livsviktig. Det är en fråga om att hjälpa dem att stanna kvar i sin hembygd, och det är ett stycke praktisk glesbygdspolitik som åtminstone borde vara värd att se litet närmare på.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **NILSSON, NILS**, (cp):

Herr talman! Genom beslut av 1964 års riksdag om riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik angavs målet för lokaliseringspolitiken bland annat vara »att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas».

När det gäller skogsbruket i glesbyg-

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

derna kan det ifrågasättas om inte rationaliseringen har gått i alltför snabb takt. Den naturliga och traditionella kombinationen mellan jordbruksarbete och skogsarbete fungerar inte längre på samma sätt som förut. Det komplement till småbrukarens försörjning som förut fanns genom att vintertid i skogsarbete utnyttja såväl ledig tid som dragare och redskap har till stor del bortfallit. Denna förändring har skett i sådan takt att ersättningssystem i annan form ej hunnit byggas upp och att en av de förutsättningar som angavs i 1964 års riksdagsbeslut därför är för handen.

I de norrländska områdena där de areella näringarna ha varit och ännu är de huvudsakliga basnäringarna är i varje fall under en övergångstid ett visst stöd till de kvarvarande jordbrukarna det billigaste lokaliseringstödet. Man utnyttjar redan befintliga investeringar i bostäder och produktionsanläggningar och skapar möjligheter för människorna, av vilka många är äldre, att stanna kvar i sin hembygd.

Ytterligare en av de riktlinjer som angavs i 1964 års riksdagsbeslut finns det anledning att omnämna, nämligen den att ett av målen för lokaliseringen skulle vara »att rikets försvar underlättas». En avfolkning av stora delar av Norrbottens inland synes inte vara förenligt med denna målsättning.

Motionärerna har hemställt om utredning och förslag till frågan om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder, och eftersom ett sådant stöd får anses vara välgrundat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! Jag skall med några ord motivera varför jag inte har anslutit mig till reservationen vid detta utskottsutlåtande. På denna saknas namnen på ledamöterna från moderata samlingspartiet.

Vi har givetvis blicken öppen för be-

hovet av stödåtgärder för mjölkproduktionen i Norrlands glesbygder, och vi anser att man behöver vidta åtgärder för att förbättra situationen på det området. Men vi har uppfattningen att frågan inte bör lösas genom specialinsatser av det slag som föreslagits i reservationen utan att man bör följa upp de stödåtgärder, som tidigare har beslutats för den norrländska mjölkproduktionen.

Jag syftar på det extra mjölkpristillägget för Norrland och vissa delar av Svealand och Götaland — ett mjölkpristillägg som utgår till mjölkproducenter inom områden med särskilt svåra produktionsförhållanden. Vi har, såväl i år som tidigare, yrkat på att detta mjölkpristillägg skulle höjas för att därigenom motverka den reella minskning som utvecklingen av penningvärdet har medfört. Vi vidhåller denna ståndpunkt.

Strax innan frågan diskuterades i samband med behandlingen av nionde huvudtiteln för ett par månader sedan, gjorde vår nye jordbruksminister ett uttalande som tolkades som ett uttryck för en större förståelse för en höjning av mjölkpristillägget. Vi har ännu inte sett något resultat av detta uttalande, men vi har fortfarande uppfattningen att man bör höja mjölkpristillägget och på så sätt också förbättra förhållandena för mjölkproducenterna. Vi har nu tolkat jordbruksutskottets uttalande som en bekräftelse på att man även från majoritetens sida har ögonen öppna för att det är på den vägen man skall stödja mjölkproduktionen i Norrland och inte genom några speciella åtgärder i den ena eller andra riktningen.

Herr talman! Detta är anledningen till att jag anslutit mig till majoritetens uttalande, och jag kommer vid en eventuell omröstning att stödja utskottets majoritet.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Den fråga som här debatteras är inte ny. Den behandlades av

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

fjölårets riksdag, men kraven avvisades då. De betingelser som förelåg vid utskottets behandling förra året är alltså jämt giltiga. Eftersom det finns en särskilt tillsatt arbetsgrupp — som har att ta ställning till en del frågor angående glesbygderna — där även den nu debatterade frågan kommer in i bilden, finns det ingen anledning i dag att gå längre, utan man bör avvakta det resultat denna arbetsgrupp kommer till. Jag tar således inte ställning i sakfrågan utan ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Eskilsson betonade mycket starkt mjölkpristilläggets betydelse och ansåg att man helt skulle inriktas på att det enda och riktiga i detta ärende skulle vara att höja tillägget. Men dessa billinjer är inte nödvändiga enbart för mjölkdistributionen. Många av dessa s. k. mjölkbillinjer utgör faktiskt den enda förbindelse som glesbygden har med tätorten. Chaufförerna på dessa lastbilslinjer har hand om ärenden och angelägenheter åt folk i bygden, och på det sättet kan människorna där upprätthålla en viss kontakt. Många mjölkbilar är för resten byggda med hytt för sex personer, och i övrigt är de lastbilar som huvudsakligen tar hand om mjölktransporter.

Vi har här i riksdagen varit överens om att ge ett stöd åt mindre lönsamma busslinjer i dessa bygder, men jag tycker att det då också vore alldeles naturligt att vi skulle vara med om att stödja mjölkbillinjerna, som i många fall ersätter busslinjerna. Det gäller bygder, som aldrig har haft någon busslinje; mjölkbillinjerna har varit deras enda kontakt.

Vi har också alldeles nyss här i kammaren fattat beslut beträffande prestödet, och däri ingår ju distributionen som ett betydelsefullt led. På många håll — det har gällt den tidning som jag i många år varit redaktör för —

utnyttjas i stor utsträckning mjölkbillinjerna för distribution av tidningar ut till glesbygderna. Det har varit den enda möjligheten för människorna där att varje dag erhålla sin tidning. Det vore alltså helt i linje med det beslut som riksdagen redan har fattat, att vi vore konsekventa och på detta sätt stödde mjölkbillinjerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Det är ingalunda kammaren obekant att jag i flera sammanhang här från talarstolen har sagt min mening rörande jordbrukspolitiken, speciellt i Norrland och alldeles särskilt i dess glesbygder. Jag skall inte ånyo upprepa detta.

Även om jag inte helt är övertygad om att den väg som reservanterna här anvisar är den riktiga så kommer jag, herr talman, vid en eventuell votering likväl att stödja reservationen. Men jag vill till kammarens protokoll få noterat att detta mitt ställningstagande vid en eventuell votering skall ses som en klar protest mot riksdagens beslut då vi hade att pröva stödet åt det norrländska jordbruket. Riksdagen gick då emot oss i fråga om den 25-procentiga uppräkningen av det extra mjölkpristillägget.

Herr ESKILSSON (m):

Herr talman! Herr Axel Andersson liksom tidigare herr Nils Nilsson vill sätta in mjölkbillinjerna i ett större sammanhang än bara transporten av mjölk från producenten till mejeriet. Det är riktigt att det kan förhålla sig som här har anförts. Men dessa synpunkter och önskemålen om stöd för en sådan verksamhet hör ju inte till det ämnesområde som jordbruksutskottet har att behandla utan ligger på ett annat plan.

Jag känner också till dessa förhållan-

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

den, trots att jag inte kommer från Norrland. Jag vet hur det har varit med mjölktransporterna och mjölkbilarnas betydelse. Men jag har också sett hur utvecklingen gått. Jag bor också i en glesbygd. Den går inte på något vis att jämföra med de glesbygder det här är fråga om, men även där var mjölk-bilen en gång i tiden ett transportmedel som förband de olika gårdarna med mejerierna och affärerna. Men detta var när vi hade små mejerier placerade här och var ute i bygderna.

Utvecklingen har gått mot en koncentration genom sammanslagning till större enheter. Man kan inte hålla på med småmejerierna längre, utan man måste rationalisera driften och sammanföra verksamheten till större enheter. Samtidigt försvinner möjligheten att få bud skickade från gårdarna till affären, till posten eller att få andra ärenden uträttade. Det är ett led i utvecklingen.

Nästa led i utvecklingen är att man inför tankhämtning i stället för transport med mjölkbilar. Då stannar mjölken inte längre på nära håll, utan den transporteras allt längre bort till centralt belägna förädlingsplatser. Därmed försvinner helt kontakten mellan mjölktransportörerna och de enskilda leverantörerna. Tankbilarna kommer vid olika tillfällen dygnet runt. De kommer inte varje dag utan kanske varannan dag, och deras betydelse som förmedlare av ärenden mellan producenten och den plats där mejeriet är beläget har helt försvunnit.

Det kan hända att den utvecklingen inte kommer att äga rum ute i de egentliga glesbygderna uppe i Norrland. Jag tror dock att rationalisering både då det gäller intransport av mjölk och när det gäller förädlingen av mjölken vid mejerierna kommer att medföra att betydelsen av dessa kontakter mellan de enskilda gårdarna och den ort där mejeriet är beläget kommer att minska undan för undan.

Frågan om glesbygdens kommunikationer måste lösas i annat sammanhang

än genom att bevilja särskilda statsbidrag till mjölkbillinjerna. Jag tror att om det gäller att tillgodose jordbrukarnas och mjölkproducenternas intressen är det bättre att följa den väg vi tidigare rekommenderat, att höja det extra mjölkpristillägget, så att dess värde återställs till vad det var när vi en gång i tiden införde det.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag skulle tro att den glesbygd där herr Eskilsson vistas ser ganska annorlunda ut än det vi brukar kalla för glesbygd. Den utveckling han talar om har ju inte alls förekommit i dessa bygder. Visserligen har ett och annat mejeri lagts ner, men det är inte en hel rad småmejerier som försvunnit.

Å andra sidan förstår jag inte att situationen skulle bli enklare om man får ett längre avstånd till mejeriet än man har haft tidigare. Det tankbilssystem som herr Eskilsson talar om tror jag inte förekommer på något håll i Norrland.

Jag vet att man för rätt många år sedan gjorde ett försök. Hägglund & söner i Örnsköldsvik byggde en tankvagn som man trodde man skulle få stor avsättning för. Men projektet visade sig vara så olönsamt att det över huvud taget inte gick att fullfölja.

Tror verkligen herr Eskilsson att man kan köra runt med ett så stort fordon till småbyarna i glesbygden för att hämta några liter mjölk här och några liter där? Det måste bli en så vansinnigt dyr distributionsform att den över huvud taget inte kan komma i fråga.

Vidare menade herr Eskilsson att man skulle hjälpa dessa människor på annat sätt, via mjölkpristillägget. Ja, men om man inte hjälper dem och utvecklingen blir sådan att det inte längre finns tillgång till mjölkbilar i dessa bygder, då kan man inte heller hjälpa dem på något annat sätt eftersom all hjälp i så fall blir överflödig. Verksam-

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

heten måste läggas ned och människorna får helt enkelt flytta till andra orter.

När herr Eskilsson dessutom säger att detta är något som egentligen inte angår jordbruksutskottet — tydligen skall frågan handläggas på annat sätt — måste jag som min uppfattning säga att jag inte trodde jordbruksutskottet var så enögt att det inte skulle kunna behandla en fråga med så klart samband med jordbruket som denna.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Yrkandet i motionen i denna fråga innebär inte på något sätt att man går emot det extra mjölkpristillägget, utan det utgör fastmera ett komplement till det allmänna stöd som det är angeläget att ge det norrländska jordbruket.

Vi skall i detta sammanhang komma ihåg — som jag tidigare också anförde — att den stora förändring som skett i det norrländska skogsbruket i och med den snabba rationaliseringen medfört att en betydande del av skogsbrukets tillskott av försörjningstillfällen har fallit bort. Den del av stödet till Norrland vi här diskuterar utgör inte den större delen av det stöd som bör ges men bör givetvis inte heller försummas, därför att transporterna ändå är en viktig faktor för att ge människorna i glesbygder möjligheter till transport av produkter och också att göra egna resor.

Det är väl ändå ekonomiskt riktigt att undersöka om man här kan kombinera olika slag av transporter. Ekonomin är ju också beroende av att man kan få så billiga transporter som möjligt och då är också samordning nödvändig.

Herr ESKILSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt med herr Axel Andersson om utvecklingen inom det norrländska jordbruket. Det är jag knappast kompetent till.

Men jag skulle tro att man även be-

träffande det norrländska jordbruket måste gå samma väg som man har fått göra i övriga delar av landet. Där gäller det att rationalisera driften både inom jordbruket och inom våra förädlingsföretag. Vi kan inte ha kvar samma former för verksamheten där som vi har haft förr. Man måste slå ihop mindre enheter till större för att kunna utnyttja stordriftens fördelar på detta område.

I det område där jag är bosatt har vi under de senaste fyra—fem åren successivt gått över till tankhämtning, vilket gäller både större och mindre jordbruksföretag. Från och med den 1 oktober i höst slopas all annan uppsamling av mjölk än tankbilshämtning.

Jag skall som sagt inte ge mig in i någon debatt angående förhållandena uppe i Norrland, men herr Nils-Eric Gustafsson såg intresserad ut nyss, och om jag tydde leendet rätt hade han en avvikande mening när herr Axel Andersson påstod att det inte fanns någon mjölktankbil i Norrland. Jag är övertygad om att även där kommer man att använda sig av de rationaliseringar och förbättringar som är nödvändiga för att vi skall kunna fortsätta med produktionen och stå oss i konkurrensen.

Enögdheten från utskottets sida berodde inte på att vi inte kunde överblicka vad som låg utom vår domvärjo. Mitt tal om att herr Axel Anderssons fråga borde behandlas i ett annat utskott än jordbruksutskottet berodde på att herr Axel Andersson liksom tidigare herr Nils Nilsson så starkt betonade de andra motiv som enligt deras uppfattning talade för stödet åt mjölkbilarna. Jag ansåg att detta talade för att frågan borde ha behandlats av något annat utskott än jordbruksutskottet.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Efter detta kan jag förstå herr Eskilssons första deklARATION, när han meddelade varför det inte fanns någon från moderata samlings-

Om statligt stöd till vissa mjölkbillinjer i Norrlands glesbygder

partiet som stod för reservationen. Herr Eskilsson förklarade att han inte var kompetent att bedöma norrlandsproblemen. Jag ber att få instämma.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Till detta skulle jag bara vilja säga att det vid ärendets behandling i jordbruksutskottet upplystes att tankbilarna i norra Värmland tog mjölk från småbruken och pumpade över den i tankarna. Om mjölkbillinjen finns kvar finns också förbindelserna. I stora delar av Norrlands glesbygder är väl alternativet inte tankbil eller annan mjölkbillinje, utan där gäller frågan mjölkbillinje eller nedläggning av jordbruk. Sedan mina år i Norrbotten har jag intryck av att det är alternativet åtminstone där.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla min tillstyrkan till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skårman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skårman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 38.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av motion angående den reglerade älgjakten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av motioner angående den äldre arbetskraftens sysselsättning;

nr 46, i anledning av motioner angående bidragen för rehabilitering och om en enhetlig organisation för samhällets rehabiliteringsverksamhet, m. m.; samt

nr 47, i anledning av motioner angående datateknikens inverkan på den enskildes integritet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner angående skyddet för svenska fiskefartyg utanför den norska kusten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 mars 1969 dagtecknad proposition, nr 77, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617).

Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse innebar ett upphävande av nu gällande förbud mot offentliga tillställningar på juldagen, långfredagen och påskdagen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 967, av herr *Svenungsson*, och II: 1112, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1004, av herr *Carlsson*, *Eric*, och fröken *Pehrsson*, samt II: 1155, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1005, av herr *Åkesson m. fl.*, och II: 1156, av herr *Nelander m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 1013, av herr *Nilsson*, *Ferdinand*, *m. fl.*, och II: 1163, av herr *Börjesson* i Glömminge.

I samtliga motioner hade yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen. I motionerna I: 1013 och II: 1163 hade därjämte anhållits, att riksdagen måtte uttala, att juldagen, långfredagen och påskdagen alltfört borde fredas mot offentliga tillställningar med karaktär av kommersiell nöjesindustri.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna

1) I: 967 och II: 1112,

2) I: 1004 och II: 1155,

3) I: 1005 och II: 1156 samt

4) I: 1013 och II: 1163, såvitt avsåge upphävande av 10 § allmänna ordningsstadgan,

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anmäla, att riksdagen icke funnit anledning till erinran mot det vid förevarande proposition, nr 77, fogade förslaget, samt

B. att motionerna I: 1013 och II: 1163 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schött* (m), *Ernulf* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Dockerred* (cp) och *Fridolfsson* (m) samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen, med bifall till motionerna

1) I: 967 och II: 1112,

2) I: 1004 och II: 1155,

3) I: 1005 och II: 1156 samt

4) I: 1013 och II: 1163, såvitt avsåge upphävande av 10 § allmänna ordningsstadgan,

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anmäla, att riksdagen funnit det i nyss-

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

nämnda lagrum upptagna förbudet mot offentliga tillställningar på juldagen, långfredagen och påskdagen icke böra upphävas, samt

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I:1013 och II:1163 i övrigt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att anvisningar måtte utfärdas rörande meddelandet av tillstånd till offentliga nöjestillställningar på juldagen, långfredagen och påskdagen, så att dessa helgdagar fredades från att utnyttjas av kommersiell nöjesindustri.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! För nästan jämnt ett år sedan hade vi här i riksdagen att ta ställning till första lagutskottets då föreliggande utlåtande i anledning av några motioner om utredning om upphävande av 10 § allmänna ordningsstadgan med förbud mot offentliga nöjestillställningar på juldagen, långfredagen och påskdagen.

Utskottet hade hemställt att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Man utgick nämligen från att den aktualiserade frågan skulle bli föremål för förutsättningslös omprövning vid kommande utredning om förhållandet kyrka—stat. Riksdagen biföll emellertid de socialdemokratiska motionerna om utredning och förslag om förbudets upphävande, och vi har därför nu fått denna proposition i ärendet.

Samtidigt föreligger till behandling fyra motionspar, vari det yrkas avslag på propositionen. I ett av motionsparen hemställs dessutom att riksdagen måtte uttala att juldagen, långfredagen och påskdagen alltjämt bör fredas mot offentliga tillställningar med karaktär av kommersiell nöjesindustri.

Lagutskottets majoritet, bestående av utskottets samtliga socialdemokrater och en folktopartist, har accepterat propositionen, medan samtliga övriga som deltagit i utskottsbehandlingen av ären-

det funnit att ifrågavarande förbud mot offentliga tillställningar på juldagen, långfredagen och påskdagen icke bör upphävas. Utskottets minoritet har avgivit en reservation i ärendet, och den ber jag att med några ord få kommentera och komplettera.

I reservationen erinras om att även med nuvarande bestämmelser något hinder ej föreligger för normal föreningsverksamhet de tre aktuella helgdagarna. Interna nöjestillställningar är således medgivna utan särskilt tillstånd. Förbudet gäller offentlig nöjestillställning, men härtill kommer att vederbörande länsstyrelse kan medge undantag för sådan tillställning vars innehåll och syfte kan anses förenligt med högtidens helgd.

Vad finns det då för anledning att ändra på nu gällande ordning? Finns det bakom kravet på ändring någon bred folkopinion? Nej. I varje fall har vi reserveranter ej kunnat förmärka någon sådan. Knappast heller någon annan.

Däremot står bakom kravet kommersiella intressen inom nöjesindustrin, för vilka vi reserveranter vägrar att jämna vägen.

Vi är medvetna om att ett flertal remissorgan som anses ha att företräda de kristna synpunkterna förklarat sig ej ha något att erinra mot att nu gällande förbud upphävs. Detta kan synas förvånande men torde få uppfattas som ett utslag av den i våra dagar även på kyrkligt håll icke sällan förekommande nästan ängsliga attityden att till varje pris söka vara i takt med tiden.

Kvar står dock som ett faktum att initiativet till den föreslagna ändringen ej kommit från något kyrkligt håll utan från sådan som tydligen vill främja en fortsatt sekularisering av vårt samhälle.

Vi reserveranter förmäna att Sveriges frikyrkoråd har rätt i sin uppfattning att majoriteten av Sveriges folk alltjämt tillmåter juldagen, långfredagen och

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

påskdagen en sådan helgd att de ej endast finner sig i lydelsen av 10 § allmänna ordningsstadgan utan också önskar att den skall bibehållas. Många som inte är direkt religiöst intresserade finner det helt naturligt att man visar sådan hänsyn till andra människors uppfattning att man kan avstå från offentliga nöjestillställningar på årets tre främsta helgdagar.

I propositionen betecknas också den frihetsinskränkning detta kan innebära som tämligen obetydlig. I detta sammanhang vill jag gärna erinra om att länsstyrelsen i Stockholms län i sitt remissyttrande meddelat att några dispensansökningar beträffande exempelvis idrottstävlingar icke förekommit. Detta förvånar mig inte, då min erfarenhet från mångårigt arbete inom idrotten är att den nuvarande bestämmelsen av idrottsfolket ej uppfattas som något problem. Som jag framhöll i fjol är årets dagar faktiskt så många att de räcker till för olika offentliga tävlingar utan att man behöver inkräkta på juldagen, långfredagen och påskdagen. Idrottsfolket respekterar gärna att de tre främsta kristna högtidsdagarna hålls i helgd. Även om flertalet idrottsmän och idrottsledare ej själva är aktivt kristna är de mäktiga den hänsynen och generositeten mot de kristna i samhället. De finner detta såvitt jag förstår helt naturligt.

Så en sak som tyvärr aldrig var föremål för utskottets uppmärksamhet: situationen i våra nordiska grannländer. I såväl Danmark som Norge och Finland gäller enligt uppgift förbud mot offentliga nöjestillställningar på de tre aktuella helgdagarna. Skulle inte vi i Sverige kunna visa samma hänsyn mot de kristna som man visar i våra grannländer?

Herr talman! Även om jag i mitt inre är ganska upprörd över de attacker som här görs mot våra tre främsta kristna högtidsdagar, har jag sökt hålla ett dämpat och lidelsefritt anförande. Jag av-

slutar det med att yrka bifall till den vid lagutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Vid stora omvandlingar i världen ser vi hur man har skärpt statens grepp över samhället och försökt eftersträva en viss uniformitet. Det är detta som i sin mån ger förklaringen till förhållandena i de s. k. östländerna, där man inför de risker man löper försöker pressa hårt på enhälligheten och inte gärna tolererar avvikelser. Det var den andan som reformationen en gång i tiden hade, det var det som gjorde att statens grepp blev så starkt under kamptiden. När denna kamptid upphörde stod en hel del frihetsinskränkningar kvar som inte längre var befogade och som kändes irriterande och uppfattades som onödiga inskränkningar. Det har man med allt skäl reagerat mot. Det är bakgrunden till de ändrade förhållanden som tillkommit under det århundrade som man kallat för liberalismens århundrade — 1800-talet.

Man kan säga sig att de gamla förhållandena kan ha lämnat ärr efter sig. Det sätt på vilket de kristna och deras företrädare — präster och ämbetsmän — har uppträtt kan ha skapat en irritation. Sådant kanske kan förklara följande episod som jag minns från den tid jag var nyvald landstingsman. Man skulle inviga ett sjukhus i Enköping. Då hade vår socialdemokratiska landstingsordförande — det var för ett kvarts århundrade sedan — skaffat en präst som skulle förrätta invigningen. Resultatet blev att ett par av hans partikamrater för vilka jag annars hyser mycket stor aktning som kommunalmän och landstingsmän, reagerade häftigt och till min stora häpnad rusade i väg från invigningen under uttalande av förbannelser över att man hade velat ta med en präst i detta sammanhang.

Jag trodde att man hade övergivit

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

denna inställning mot präster, men jag medger att ett och annat kan bidra till att den av ett tidigare förtryck skapade irritationen kvarstår. Det sjungs väl ännu: »Oket med påskriften bed och försaka länge oss nedtryckt i mörker och nöd.» Vi kommer ihåg och kan förstå att det fanns en tid, när de orden kom till, då förhållandena var helt andra än nu, även om jag aldrig har förstått fortsättningen: »Människovärdet vi fordra tillbaka.» Jag minns när jag var med och sjöng i unga dagar, och jag undrade för mig själv många gånger: Har inte människovärdet hävdats av de kristna genom tiderna? Den förkristna tiden var sannerligen inte sådan att man längtar till den. Texten till sången bygger väl på en rousseauansk uppfattning om naturtillståndet såsom idylliskt osv., medan det i själva verket var ganska hårt och kallt. Kristendomen och kyrkan har sina synder men har dock infört en humanare syn, något som man förstår bäst vid jämförelse med förhållandena i hednalanden.

Jag trodde att den avoga inställningen var borta numera. Däremot medger jag att gångna tiders förhållanden kan ha skapat resonans för strömningar som är antikristna — motståndare till religion över huvud taget, skulle jag vilja säga. Sådana riktningar har systematiskt strävat att avkristna det svenska samhället, och det har gjorts insatser t. ex. på undervisningens område som enligt min uppfattning gått långt i det fallet. Uppfattningen att undervisning skall ges om religioner är fasligt litet aktuell i Sverige, där vi inte har så många företrädare för andra religioner än den kristna.

Häromåret fattades beslut om avskaffandet av lysning till äktenskap i kyrkan. Jag medger det rent praktiska med en sådan reform — man anför inte jäv på det gamla sättet, ur den synpunkten har lysningen alltså inget värde. Men man bortsåg helt från det förhållandet att när båda kontraheterna tillhör

svenska kyrkan är det naturligt för dem att anbefalla ett så viktigt steg som äktenskapets ingående till församlingens förbön — detta är ju vad som händer när lysningen föredrages.

Jag har sett andra saker som gått i samma riktning. På mig gör det närmast ett intryck av klåfingrighet att riksdagen förra året biföll motionen om borttagande av förbudet mot offentliga tillställningar på de stora kristna högtiderna. Jag har en känsla av att det beslutet var onödigt. Socialdemokratiska ungdomsförbundet har sagt att frihetsinskränkningen är obetydlig, och i propositionen anförs att förbudet inneburet ett ringa tvång. Hade det inte varit för de gamla minnena och den kult av kampåren som bedrivs av det parti som nu i så hög grad är inne i memoaråldern, så skulle det inte ha funnits förutsättningar för en klåfingrighet som måste verka sårande för många människor. Och nog finns det många andra verkligt brännande frågor att ta itu med!

Jag kan förstå människor som säger att en kristen uppfattning inte är militant, den vill inte strida. Vill man ta bort förbudet, må det vara hänt. Man borde dock kunna begära av dem som har en annan uppfattning än vi att de, när de nu får ha årets övriga 362 dagar precis som de vill, försökte visa så mycket tolerans och vidsynlighet att de kunde låta dessa helgdagar vara i fred. Det råder även dessa dagar inga absoluta förbud utan förbudet gäller endast de offentliga tillställningarna. Skulle man inte ha kunnat låta detta vara! Vad är det för nytta och framsteg i detta? Är det en form av religionsfrihet som så att säga har blivit ett självändamål? Borde man inte kunna förstå att religionsfrihet icke innebär frihet från religion? Jag har en känsla av att man i detta fall har gått en smula långt.

Förra året avstyrkte utskottet motionerna i frågan, men kamrarna biföll kravet på utredning, och vi har nu fått

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

propositionen. Då var man på borgerlig sida ense om att man skulle freda de här dagarna. I år var det ledsamt nog inte så. På ett avsnitt av fronten var förvirringen ganska stor. Någon saknades och hade inte suppleant, någon saknades och hade suppleant, någon röstade med Kungl. Maj:t i detta fall. Förvirringen var absolut. Så småningom ordnade det sig någorlunda, och vi har väl i någon mån återupprättat en borgerlig front, såvitt jag förstår. Åtminstone har jag anledning att hoppas att det vid voteringen kommer att visa sig vara så. Jag tycker inte att man behöver vara borgerlig eller socialdemokrat för att ha en uppfattning i denna fråga, men jag tycker man kan begära så pass mycket i detta fall som en smula vidsynthet.

Den reservation som föreligger innebär avslag på utskottets hemställan, men där finns ytterligare ett yrkande som jag vill fästa uppmärksamheten på. Enligt ordningsstadgan 10 § gäller förbudet, men 12 § allmänna ordningsstadgan innehåller en dispensmöjlighet. Utskottet säger, med all rätt, att praxis varit växlande vilket innebär att polisen på sina håll gett ungefär hur mycket dispenser som helst medan man på andra håll varit restriktivt och att det inte är någon ordning därvidlag. Det heter att »svårigheter uppenbarligen föreligger att skapa fasta normer till ledning för den länsstyrelserna åvilande dispensprövningen om en avsedd tillställnings syfte eller innehåll är förenligt med ifrågavarande högtiders helgd. Detta har lett till att rättstillämpningen i viss utsträckning kommit att sakna önskvärd enhetlighet.»

Jag tycker att det borde ha legat nära till hands att man sökt skapa denna enhetlighet, men man nöjer sig med en suck i stället och menar att förslag i den riktningen inte skulle kräva någonting utöver denna suck. Jag har en känsla av att detta är litet för litet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

fall till reservationen under A vid utskottets utlåtande. Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under B, och hemställer att dessa punkter måtte var för sig ställas under omröstning. Jag tror att man på det viset kan få klart för sig vad utskottets uttalanden betyder och göra någonting åt saken. Säg nu inte att det ena yrkandet strider mot det andra. Det är inte så; vare sig förbudet finns kvar eller inte återstår möjligheten för polismyndigheterna att ge tillstånd. Oavsett om förbudet upphävs eller icke kvarstår oredan beträffande dispensförfarandet. Det är anledningen till att jag har velat göra den här uppdelningen beträffande yrkandena.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Som motionär tar jag till orda i den här debatten.

Förbudet mot offentliga nöjeställningar på vissa kyrkliga helgdagar har tillämpats sedan år 1786. Lagparagraferna har ändrats vid upprepade tillfällen, och av det ursprungliga förbudet finns endast kvar att offentliga tillställningar inte får anordnas på juldagen, långfredagen och påskdagen.

Det är möjligt att det är en minoritet som vill bibehålla förbudet, en minoritet för vilken dessa lagar har ett heligt innehåll, men denna eventuella minoritet förtjänar tydligen varken hänsyn eller respekt. Att ett antal domkapitel som remissorgan tillstyrkt att förbudet skall hävas är enligt min mening beklämmande. Att hävda pluralismen i samhället är för dessa domkapitel viktigare än att slå vakt om helgd och stillhet kring tre stora kyrkliga högtidsgar. Det domkapitel som jag tillhör —

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Göteborgs — har tillsammans med Karlstads domkapitel en avvikande mening och vill ha kvar förbudet.

I departementspromemorian, som redovisas i propositionen, heter det: »Även om bara en minoritet anser att offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar stör högtidens helgd, kan det finnas anledning att förbjuda sådana tillställningar.» Det heter vidare: »Det kan sägas innebära ett rimligt mått av tolerans hos majoriteten att avstå från aktiviteter som skulle kränka eller stöta människor med denna övertygelse.» Ett instämmande i detta kunde ha utgjort ett lämpligt remissvar från vissa kyrkliga instanser. Domkapitlet i Uppsala ärkestift tog emellertid redan förra året ställning genom att tillstyrka förbudets upphävande. I årets sammanställning av remissvaren heter det, att »domkapitlet i Linköpings stift och Folkparkernas centralorganisation ansluter sig till detta yttrande». Att folkparkernas centralorganisation oreserverat kan haka på yttrandet av högvördiga domkapitlet i Uppsala det skulle förvåna — om man inte hade upphört att förvånas!

Förbudet mot nöjeställningar dessa tre dagar känns tydligen så betungande och olidligt, att det måste avskaffas. Den stilla veckan är störande. Skärtorsdagsbalen måste fortsätta med Långfredagsjippot. Ensamhetskänslan kan annars bli alltför outhärdlig. Ingenting tycks längre vara heligt för det officiella Sverige. Varför skall det svenska samhället vara mera stillöst än det norska eller danska? I Sverige får helgdagarna vara kvar, men påminnelsen om varför de instiftades måste till varje pris undertryckas. Många utgår från att förbudet är betingat av religiösa skäl. Det kunde vara det, men det är ändå en fråga om hänsyn.

Man kan fråga om det är ett samhälleligt intresse att den särskilda högtids- eller helgkaraktär med djupt kristet innehåll, som dessa tre dagar har,

brytes ned genom obegränsad frihet för en kommersiellt inriktad nöjesindustri. Inom den branschen tas inga hänsyn — det kan vi vara övertygade om — ifall lagstiftningen medger full frihet. Religionsfrihet med rätt för var och en att ha en egen religionsuppfattning utesluter inte hänsyn till dem som har en annan tro. Det är enligt min mening samhällets uppgift att hävda friheten, men också att upprätthålla hänsynen.

Genom det förbud som vi haft har man velat ta hänsyn till dem som ur kristen synpunkt vill hålla dessa högtidsdagar i helgd. Staten tar därmed intställning i trosfrågor. Det borgar verkligen sekulariseringen för. Men då företrädare för de kristna synpunkterna i remissvar efter remissvar nästan vädjar om förbudets upphävande, vad gör då en sekulariserad statsmakt annat än upphäver förbudet? Trots detta är det regering och riksdag som har ansvaret även i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Två faktorer har legat i botten då jag försökt ta ställning till denna fråga. Jag tror att frågan är mycket väsentlig — inte så mycket när det gäller det konkreta beslutet, men sedd ur en allmän livsåskådningssynpunkt, i förhållande till vår hållning i den situation som f. n. utvecklas i vårt land.

Den ena faktorn är följande: Jag har försökt att förstå vad som attitydmässigt sker i samhället. Jag har försökt att visa respekt för uppriktighet, var den uppriktigheten än har sina rötter.

Den andra faktorn är: Jag har försökt att känna mig in i det kristna evangeliets väsen — det evangelium som säger att människans frigörelse, den som vi i detta hus arbetar för, ligger i sanningen. Här avses då inte sanningen tolkad som en intellektuell insikt utan som en total förståelse av det liv vi har att leva.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Det är väl alldeles klart att vi för närvarande lever i ett skede av en mycket snabb omvandling av vårt samhälle. Detta uppenbaras på nästan alla livs-områden, också inom de religiösa, livs-åskådningsmässiga och folkmoraliska områdena. Nya livsattityder växer fram och — vilket jag anser vara en utomordentligt frisk och hoppfull faktor — en ny medvetenhet gör sig gällande, inte minst inom det yngre släktet. En äldre attityd, med ett opersonligt inväxande i en kollektiv inställning, håller på att försvinna till förmån för ett ökat personligt ansvarstagande och en ökad vilja till personligt ställningstagande.

Det är icke alltid försök lyckas, men jag tror att man måste se någonting friskt och livsdugligt i inte minst unga människors vilja och försök att på ett personligt sätt komma till rätta med många av livsfrågorna. Ungdomen vill inte bara överta det gamla släktets kollektiva sätt att värdera och tänka. Den vill tänka själv.

Vi lever som folk i en livsåskådningsmässigt splittrad situation. Vi måste här i riksdagen, då vi tar ställning till folkmoraliska och angränsande frågor, ha detta i sikte och acceptera det fullt ut. Gör vi inte det, tar vi inte heller ansvar för det samhälle i vilket vi lever, utan vi försöker tvinga på samhället en viss, begränsad attityd som vi har och som vi möjligen övertagit. Vi kan tycka vad vi vill om den utveckling som pågår, men den är ett faktum. Auktoritetskyrkans tid är förbi, och däröver sörjer jag personligen inte. Den tid är nu förbi då samhällets ordning bestämdes av en auktoritär kristen hållning, som emanerade i reformationen, hade sin högkonjunktur under 1600-talet och sedan tagits över från århundrade till århundrade. Den kristna kyrkan är för närvarande nollställd i samhället. Personligen sörjer jag inte däröver. Svårigheterna är många, inte minst för staten och kyrkan att komma till rätta med sina

relationer. Men detta är ett faktum i vårt samhälle, och det är från detta faktum vi måste utgå när vi tar ställning till folkmoraliska frågor, också den fråga som här har förts på tal.

Hur är det då med den kristna tron? Såvitt jag har förstått den kristna tron verkar den inte främst genom yttre dekret. Den kristna tron är en inre fråga, en fråga om personligt ställningstagande till anrop från en gudomlig verklighet. Det finns hos alla folk som har kristen tradition ett slags kulturell religiositet. Vi har nyss hört företrädare för denna kulturella religiositet ge uttryck för den här i kammaren. Jag menar inte att man inte skall visa stor respekt för denna religiositet; den är en styrka för vårt folk. Men den är inte det yttersta uttrycket för vad kristen tro till sitt väsen är, och det är icke den religiositeten, tror jag, som i dag har verklig kraft och mening i vårt folk. Utan en religiös klangbotten är kristna ordningar, en lagstiftning på kristen grund om man så vill säga, inte särskilt meningsfulla.

Nöjesförbudet på de tre angivna helgdagarna skyddar, som jag ser saken, inte den kristna tron. Den kristna trons frontlinje ligger på ett helt annat plan. Vi skyddar inte den kristna tron genom den lagstiftning som vi nu diskuterar. Jag är inte så enfaldig att jag inte förstår att lag kan ha en stor mening för ett folks etiska mognad. Jag skall inte ta upp tid med att ge annat än följande enkla exempel. Vi säger klart: Du får icke stjäla. Det är självfallet att en sådan lagstiftning som är etiskt orienterad, grundad i gammal judisk, biblisk religion, övertagen av oss alla, har mening för ett folks etiska utveckling. Man kunde diskutera saken vidare, men här är inte plats och tid att göra det.

Jag har alltså förståelse för att lagstiftning kan ha en etiskt motiverande betydelse. Jag har också, herr talman, stor förståelse för symboliska reakt-

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

tioner och människans benägenhet att leva symboliskt. Jag är personligen övertygad om att vi som enskilda människor, som grupper eller folk, över huvud taget inte orkar leva på ett någorlunda friskt och moget sätt om vi inte lär oss leva symboliskt. Ur den synpunkten kan jag förstå oron över att man vill avskaffa nöjesförbudet på juldagen, långfredagen och påskdagen. Ty vad gör de dagarna? De söker att lyfta in i människans existens den livssituation i vilken hon befinner sig.

När det en gång begynte var icke situationen särskilt lysande. Det var inga fromma, behagliga gudstjänster då. Det var en avrättningsplats och en dödsdömd som ropade ut sin ångest och förtvivlan. De religiösa ledarna ropade på polis. Knektarna gjorde sitt.

Detta var i begynnelsen, och det är i stor utsträckning den kristna trons villkor i världen. Men vi säger: Låt oss se till att vi skyddar de fina kyrkorna, så att de kära vännerna som besöker dem inte känner någon oro.

Jag är rädd för att vi är väldigt långt borta ifrån det liv mänskligheten i dag har att leva och från den kristna trons budskap i den värld som för närvarande existerar.

Jag delar den synen att detta budskap numera sekulariseras och föraktas i stor utsträckning i vårt folk, men man upplever trots allt att i det budskapet finns ett vettlöst hopp om det som får sammanfattas i ord som godhet, kärlek, försoning, delaktighet, beredskap till verklig samvaro. I dessa vettlösa tankar och idéer finns trots allt ett hopp.

Det finns ingen möjlighet för ett folk att leva på ett gott sätt, om inte ömsesidig respekt föreligger. Nu kräver man från konservativt kristet håll respekt för de kristna: Ni låter väl bli att på de dagarna företa er någonting som stör oss!

Det är väl bekant att jag har en kristen åskådning. Jag vänder på saken. Jag upplever det som en uppfordran till mig

att visa respekt för de människor som inte alls begriper ett sådant resonemang.

Jag tror personligen att respektens motivering måste hämtas på rätt ställe. Jag tror, herr talman, att man hämtar den på fel ställe, när man säger att respektens motivering sitter i 10 § allmänna ordningsstadgan.

Respekten sitter i en sann humanitet hos oss, i en uppriktig, ömsesidigt respektfull hållning. Den respektfulla hållningen har vi rätt att avkräva varandra, vilken livsåskådning vi än har.

Att sära, sparka och söka krossa varandra kommer vi inte någon vart med. Om vi försöker den hållningen i olika avseenden, har snart vår demokrati spelat ut sin roll. Det är en test för demokratin om vi orkar och mäktar att verkligen leva samman, även om vi har olika uppfattningar i många stycken.

Finns en sådan grundhållning i dag, eller är vi tvungna att lagstifta? Det vet jag inte.

Våra socialdemokratiska medarbetare i denna kammare är icke främmande för tvånget, det sade statsrådet Lundkvist alldeles klart häromdagen. Han trodde inte att kommunerna skulle kunna genomföra sammanslagningarna överallt utan tvång. Bakgrunden till detta är kanske att man är för självisk, för jagiskt orienterad, har för litet solidaritet. Jag kan inte dra några andra slutsatser. Tanken på tvång är således icke främmande för demokratin; men jag tror personligen inte att tvånget i *detta* fall leder någon vart.

Vi lever för närvarande i en mycket sammansatt religiös situation. Det har jag accepterat. Det har gjort ont, mycket ont, men jag har accepterat det och försökt göra mitt bästa i den situationen med att företräda en kristen grundhållning. Enkla och entydiga lösningar finns inte.

Jag tycker det är en alltför ytlig lösning på den fråga vi diskuterar att säga: Kan man inte visa tillräcklig respekt

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

för de kristna genom att avstå nöjen på de aktuella helgdagarna?

Herr Schött sade i sitt anförande att han och hans medreservanter inte upptäckte att de flesta vill slopa förbudet. Det är då väldigt egendomligt att i handlingarna redovisas att de flesta remissinstanser som företräder kristen åskådning säger, att den kristna tron icke har behov av ett sådant här förbud.

Jag får det inte att gå ihop. Antingen vet inte herr Schött vad han talar om, eller också har han informationer som han inte låter oss få höra.

Det vore säkert av stort intresse om man verkligen gjorde en ordentlig galupundersökning i detta stycke. Sådana önskemål har vi fört fram i riksdagen, men det har riksdagen inte velat gå med på. Jag tror att det med nuvarande religionssociologiska metoder är möjligt att få en viss insikt i hur mycket levande religion faktiskt betyder för ett folk, vad den har betytt, och vad den kan väntas betyda.

I raden av reservanter återfinns tre ledamöter från centerpartiet, två från moderata samlingspartiet, en ledamot från folkpartiet men ingen socialdemokrat. Kan man i detta ställningstagande se ett uttryck för dessa partiernas hållning till religionen? Inom centerpartiet skulle man då vara särskilt kristen; i moderata samlingspartiet är man kristen i något mindre utsträckning; för folkpartiets del blir man tveksam om det kristna intresset och socialdemokraterna tycks helt sakna känsla för religionen.

Jag tror detta vore en helt felaktig tolkning. Jag har mött kristna trosbröder i alla dessa partier, vilkas uppriktighet jag inte ett ögonblick tvivlar på. Jag tror att tidningar kan komma att utnyttja denna konstellation av reservanter i utskottet för att tala om det dåliga kristna ansvaret i vissa partier. Men då tror jag att man på ett ytligt,

falskt och nära nog demagogiskt sätt använder sig av en viss situation.

Möjligen kan man med utgångspunkt från reservanternas partianslutning utläsa en viss hållning till en tolkning av evangeliet men inte av partiernas hållning till det kristna evangeliet som sådant. Personligen bejaktar jag förslaget om upphävande av det föreliggande förbudet och jag gör detta på kristen grund. Jag tror att kristendomen som jag uttryckt mig är nollställd och inte har någon rätt att ställa några krav på andra i det avseende, frågan här gäller.

Jag är fullt beredd att ta upp en debatt med herr Ferdinand Nilsson om den kristna trons inflytande på det västerländska kultursamhälle som vuxit fram. Jag skall dock inte göra detta nu. Jag vill bara anmäla att jag tvivlar på att hans historieskrivning är riktig.

För mig i egenskap av kristen bekännare har det varit en smärtefull erfarenhet att finna att den kristna kyrkan i historien mycket ofta snarare gått konservatismens än radikalismens väg. Jag känner mig samtidigt stolt över att kunna säga att jag alltid i historien funnit att kristna röster på ett modigt och radikalt sätt har företrätt de fattiga, utslagna och sidoställda människorna. Jag ser detta också i dag på många håll i världen, och därför höjer jag mitt huvud i frimodighet.

Herr Ferdinand Nilsson säger att i utskottet var förvirringen stor beträffande ställningstagandet. Eftersom jag inte är ledamot där få jag ta hans yttrande för gott. Jag gissar att han hännyftar på folkpartiets synpunkter.

Jag vill då säga till herr Ferdinand Nilsson att i det förkättrade parti som jag representerar är friheten en väsentlig fråga. Vi tror verkligen att det har stor betydelse att kunna leva tillsammans som människor kring grundläggande politiska värderingar och ändå veta att vi ser olika på vissa förhållanden. Jag är inte alls förvånad över att

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

det inom mitt parti finns människor som värderar det vi här diskuterar på olika sätt. Det innebär inte någon förvirring för mig utan är ett uttryck för att man är inväxt i och har accepterat det komplexa liv vi allesammans har att leva. Jag är misstänksam mot dem som har sin inställning färdig med en gång och kräver uniformitet av dem man arbetar tillsammans med i denna fråga.

Jag tror inte på herr Ferdinand Nilssons förhoppning att den borgerliga fronten — som han uttryckte sig — kommer att återställas vid voteringen. Jag är varken profet eller visionär men tvivlar alltså på herr Nilssons förhoppning av de skäl jag här antytt.

Till slut vill jag bara göra ytterligare ett par kommentarer i all korthet. Det är på något sätt inkonsekvent med detta nöjesförbud. Varför skall det gälla just på juldagen, långfredagen och påskdagen? Om några dagar firar vi pingst. Enligt vad jag har lärt mig av kristen teologi är pinstdagen den största av alla kristna helgdagar, eftersom den kristna församlingen föddes på denna dag. Varför råder inte något nöjesförbud på pingstdagen? Det är ett inkonsekvent förhållande. Nej, vi måste nalkas dessa frågor från en annan utgångspunkt.

Sedan är jag inte så särskilt förtjust över att både nu och då få höra hänvisningarna till hur man gör i Norge och hur man gör i Danmark.

Det är riktigt med nordism, att vi söker hålla samman här i Norden — det är jag medveten om. Men vi måste väl ändå göra vad vi anser vara rätt. Om man i Norge och Danmark inte ser en sak som vi gör så föraktar vi dem inte därför, och vi har inte behov av något hårt att slå dem i huvudet med, men vi tar den ställning i en konkret fråga som vi anser är rätt. Jag skäms inte för att vara i ett land som ibland kritiserar för att ligga långt framme i utvecklingen. Vi gör många misstag,

och många av oss plågas av mycket som händer i vårt samhälle. Men att vara med i ett dynamiskt sammanhang är inget att skämmas för. Jag frågar i detta sammanhang inte var Norge och Danmark står, utan jag frågar vad som är rätt och riktigt i den situation vi lever i.

Herr talman! Med vad jag anfört, vilket kanske blev alltför långt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Vi hörde väl alla med stort allvar herr Sörensons anförande, men nog var det på en punkt som vi hade litet svårt att låta bli att dra på munnen när han framställde mig som företrädare för uniformitet och likriktning. Jag trodde att kammaren kände mig så pass mycket att man visste att jag gör precis som jag vill.

Sedan nämnde herr Sörenson ett budord, och han sade att han kunde nämna flera. Jag skall hjälpa honom med ett: »Tänk på vilodagen så att du helgar den». Jag har en känsla av att det är en utgångspunkt från kristet bedömande. Herr Sörenson undrade varför man bara talar om dessa tre dagar och inte om pingstdagen. Ja, herr Sörenson, det föreligger inget förbud för offentliga tillställningar på pingstdagen. Min gode vän, herr Hjorth, har inte haft tillfälle att föreslå dess upphävande, och under sådana förhållanden ligger den frågan något på sidan om stridslinjen.

Herr Sörenson sade också någonting om att det parti han tillhör tillåter olika uppfattningar. Ja, herr Sörenson, till och med en ståndpunkt det ena året och en annan det andra året. Är det inte så? Alla är vi underkastade förändringens lag, men somliga mer och andra mindre.

Jag vill understryka att här gäller det att finna former för att visa hänsyn och förståelse för varandras upp-

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

fattningar. Jag försöker förstå herr Sörenson, och ibland går det riktigt bra, men bara ibland. Jag vill understryka att om vi skall komma någon vart är det inte bara från kristet håll man skall ta hänsyn och försöka sätta sig in i andras tankegångar. Jag har en känsla av att herr Sprensons anklagelse riktade sig lite' orätt mot somliga partier till exempel när han sade att centerpartiet hade tre representanter som reserverade sig men moderata samlingspartiet bara två. Jag konstaterar att anslutningen var hundraprocentig från vardera av de partierna och mer kan man väl inte begära.

Jag har inga anspråk på någon i det här fallet. Det var bara en förhoppning — och herr Sörenson trodde att den skulle komma på skam — att vi skulle få en bättre anslutning i kammaren även från det parti han tillhör än vad vi fick i utskottet. Jag vidhåller den förhoppningen, men jag understryker en sak.

Utskottet är på det klara med att man genom polismyndigheterna borde kunna åstadkomma en tillståndsgivning som minskar antalet offentliga tillställningar av störande karaktär. Denna polisiära tillståndsgivning kvarstår i båda alternativen, både om förbudet blir bestående och om det tas bort. Vi har den möjligheten redan nu. Utskottet hoppas mycket på detta, men eftersom Kungl. Maj:t ingenting sagt på den punkten har väl inte heller utskottsmajoriteten sagt någonting — hur det nu kan komma sig. Vi har inte heller fått några önskningsfrågor från departementet om hur vi skall sköta oss i det här ärendet — det händer ju annars ibland.

Jag vill understryka att man genom lagstiftning och förordningar kan åstadkomma ett skydd för oliktänkande, och vi har från vår sida inte sträckt oss alltför långt. Vi har ingalunda begärt någon reciprocitet utan endast velat att av årets 365 dagar dessa tre dagar

skulle vara fredade för den kommersiella industrin. Var och en har möjlighet att enskilt roa sig efter vars och ens smak. Det är endast de offentliga tillställningarna som vi har vänt oss emot, och det är inte mycket. Kunde man inte begära så mycket hänsyn?

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag inledde denna debatt med att hålla ett dämpat anförande, men den har blivit livligare nu sedan herr Sörenson deltagit i den. Man ger sig inte gärna in i debatt med honom i sådana här frågor, men jag blev ju direkt uppfordrad. Han tillät sig bl. a. säga att jag inte visste vad jag talade om. Vad jag yttrade var att såvitt jag förstod, fanns det inte någon bred folkopinion bakom detta krav. De som kräver förbudets upphävande och som tagit initiativet till en ändring är representanter för nöjesindustrin och sådana som tydligen icke har någonting emot en fortsatt sekularisering av vårt samhälle.

Här har nämnts, herr talman, ordet religionsfrihet och att det skulle vara i strid med religionsfriheten att behålla förbudet. Jag ber än en gång att få citera vad domkapitlet i Strängnäs stift säger på den punkten: »Religionsfrihet innebär enligt domkapitlet rätt för var och en att ha en egen religionsuppfattning men inte att hänsyn inte måste visas dem som har en annan tro. Det är statens uppgift att se till att sådan hänsyn upprätthålles.»

Sedan gäller det situationen i våra nordiska grannländer. Jag tycker att det bör kunna ge oss en tankeställare att de har förbudet kvar. Det torde finnas motiv härför. Motivet torde vara att man anser att förbudet bäst gagnar land och folk.

Jag är övertygad om att här i kammaren omvänder man ingen, och jag vill därför sluta med att säga att vi bör respektera varandras uppfattning.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Jag utgår från att var och en kommer att handla efter sitt samvete.

Herr talman! För min del ber jag än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att herr Schött inte vet vad han talar om. Jag brukar inte uttrycka mig så. Jag tror att varje riksdagsman talar om det han vet och har insikt i. Däremot var det svårt för mig att få herr Schöotts anförande att gå ihop, då han säger sig mena att alla eller i varje fall majoriteten av reservanterna inte hade upptäckt annat än att den större delen av svenska folket vill ha det här nöjesförbudet kvar. Jag hänvisar i den situationen till vad majoriteten av remissinstanserna som företräder en kristen livssyn har sagt, nämligen att den kristna tron icke är i behov av detta förbud. Om herr Schött har andra upplysningar så är det tacknämligt att få dem, men jag tycker att den punkt, på vilken jag satte fingret, är något oklar. Jag tvivlar på att herr Schött har rätt i sin förmodan att majoriteten vill ha förbudet kvar.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det förbud vi här diskuterar kan som herr Schött redan har framhållit inte ses som en inskränkning i religionsfriheten. Självfallet är det inte fråga om något tvång att delta i någon form av religionsutövning. Jag kan inte heller se det som något statligt skydd för den kristna tron, som herr Sörenson talade om. Enligt min mening är förbudet ett uttryck för den uppfattning samhället har i fråga om vilken hänsyn som icke kristna grupperna i samhället bör visa gentemot de kristna på de tre största helgdagarna.

Herr Sörenson frågade varför inte pingstdagen var medtagen. Den omfattades tidigare av förbudet, men 1943 be-

gränsade man förbudet till att avse de tre dagar det nu är fråga om. Jag förmodar att när det gjordes, ansåg man att dessa tre dagar var i särskild grad förknippade med helgd i religionsutövningen här i Sverige, även om vad herr Sörenson nämnde om den första kristna församlingens bildande naturligtvis är riktigt.

Jag vill hänvisa till vad departementschefen själv uttalar i propositionen. Han säger att det är rimligt med en sådan hänsyn till de kristna grupperna. Han tillägger att den frihetsinskränkning som förbudet innefattar är tämligen obetydlig.

I anslutning till vad herr Sörenson nämnde om det pluralistiska samhälle i vilket vi lever skulle jag vilja säga att framför allt i ett pluralistiskt samhälle med många olika uppfattningar, många olika livsåskådningar och många olika sätt att leva sitt liv är det särskilt angeläget att man visar hänsyn till andra grupper än den man själv tillhör.

Nu är det alldeles riktigt att en rad remissinstanser som företräder kristna åskådningar har avstått från att kräva förbudets upprätthållande. Men jag tror ändå att det för stora grupper av de kristna i vårt land skulle kännas sårande om de här tre helgdagarna i alltför stor utsträckning skulle störas av kommersiella nöjestillställningar. Jag tycker att man i det läge vi har i dag fortfarande bör iaktta denna hänsyn.

Det är alltså inte den kristna tron — jag upprepar det — som skall skyddas i detta sammanhang, utan det är stora grupper av kristna människor som skall skyddas i sina känslor. Herr Sörenson ställde frågan om det verkligen skall vara nödvändigt med en lagstiftning. Ja, det kan man naturligtvis fråga sig. Nog skulle vi vänta oss att människor även utan lagstiftning visade hänsyn i detta avseende, men ju mer man ser av livet desto mer pessimistisk blir man väl när det gäller att få hänsyn iakttagen i vårt land. Jag är också rädd för att ett upp-

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

hävande av förbudet skulle ses såsom ett klartecken, att nu behöver man inte längre visa någon större hänsyn, nu är det fritt fram för tillställningar under ifrågavarande dagar på samma sätt som alla andra dagar.

Det är dessa överväganden, herr talman, som har gjort att jag stannat för att ansluta mig till reservationen. Jag yrkar alltså bifall till den.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga känner jag mig föranlåten att säga ett par ord med hänsyn till att motionärerna och reservanterna har blivit påklustrade vissa beteckningar, nämligen att de skulle vara bärare av någon form av konservativt kristna åskådningar. Jag vill säga till herr Sörenson att jag inte tillhör någon frikyrkoförsamling — jag tillhör inte ens riksdagens kristna grupp — och jag räknar mig över huvud taget inte till någon av dessa kretsar heller. Men jag har ändå kommit fram till att det finns värden i tillvaron som det är anledning att värna och slå vakt om.

I vårt liv kan vi under årets gång behöva någon dag av stillhet. Vi har nu de tre dagar som det här gäller, och vi anser att den kommersialiserade nöjesindustrin inte bör få breda ut sig under dessa dagar. Nog är det väl märkligt, om man inte skall kunna visa så mycket hänsyn och tolerans mot varandra och de människor som behöver detta, att man kan freda åtminstone dessa tre dagar under året mot den ohejdade nöjesindustrin. Tyvärr kan vi konstatera att man inte heller i våra moderna massmedia, radio och TV, har kunnat visa respekt och förståelse för de tre helgdagar som vi här vill skydda.

Herr Sörenson talade om den auktoritära kyrkan. Jag frågar mig om inte massmedia i dag håller på att bli den nya auktoritära maktfaktor genom vilken så mycket av det som människorna har bedömt som värdefullt bryts ned.

Herr Sörenson försökte också att göra detta till en partipolitisk fråga genom att räkna upp var reservanterna stod osv. Jag vill bara konstatera att det för mig som motionär inte på något sätt har varit fråga om partipolitik. Det har här varit fråga om värnandet av värden som vi bedömer såsom nödvändiga och vill slå vakt om.

Man har här gjort jämförelser och sagt: »Norge, Danmark och Finland må gå sin väg; vi som är en modern och framåt stat kan väl gå våra egna vägar.» Det skulle vara frestande att berätta om ett par episoder som jag upplevt uppe på Nordkalotten, där jag blev klart medveten om vad kyrka, vad andakt och vad tro betyder för människor i svåra situationer. När man fått uppleva denna andakt, måste jag säga att det finns anledning att stanna upp inför de lärdomar som Norge, Finland och Danmark ändå har gett oss.

Vårt vardagsliv kan te sig grått ibland. Det finns dock i vårt vardagsliv traditioner, traditioner med kyrkliga helgdagar. Det finns anledning att ta särskild hänsyn till detta och att någon gång stanna upp. Jag vill säga att vi har behov av den stillhet och den andakt som de tre helgdagar, om vilka här är fråga, kan ge. Jag tror att vår tids hetsade människor så väl behöver denna stillhet. Helgfriden och skyddet mot den ohämmade nöjesindustrin under dessa dagar är någonting väsentligt att bevara inför framtiden. Denna frid utgör en del av vårt kulturella och kristna arv, som det är skäl att värna om och slå vakt om och som vi, herr Sörenson, också har ansvar för här i riksdagen.

Detta vill jag ha sagt med hänsyn till den debatt som här har förts.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sörenson har svårt att få sammanhang i mina anföranden; jag vore tacksam om han ville ta del av dem i protokollet.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Jag vill nu endast återge vad jag nämnde i mitt första anförande om vad Sveriges frikyrkoråd har uttalat, nämligen den uppfattningen att majoriteten av Sveriges folk alltså tillmäter juldagen, långfredagen och påskdagen en sådan helgdag att man inte endast finner sig i lydelsen av 10 § allmänna ordningsstadgan utan också önskar att den bibehålls. Den uppfattningen anser vi reservanter vara riktig.

Vidare framhöll jag att det kan anses förvånansvärt att flera remissinstanser, som skall föra de kristnas talan, förklarat sig kunna acceptera förbudets upphävande. Men jag tillfogade att man tyvärr ofta träffar på, inte minst på religiöst håll, den nästan ängsliga attityd vilken intas av dem som vill vara »i takt med tiden». Jag tycker att herr Sörenson är ett typiskt exempel på detta. För min del kan jag icke vitsorda den ljusa bild av den nuvarande situationen som herr Sörenson tecknar. Jag tycker tvärtom att den nuvarande situationen ger anledning till oro, och den ger oss all anledning att slå vakt om de kristna värdena.

Herr talman! Än en gång ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag vill först deklarerera att jag har mycket stor respekt för dessa kyrkliga helgdagar liksom för andra helgdagar, 1 maj inräknad. Helgdagarna har ett mycket stort värde för många människor. De har såväl historisk som annan betydelse för hela vår samvaro. Jag respekterar också dem som hävdar att helgfrid och trosfrid skall upprätthållas. Däremot tror jag inte att helgdagarnas värde på något sätt minskas om nöjesförbudet tas bort. Jag föreställer mig att andliga värden och den kristna tron är så djupt förankrade att de inte störs av eventuella andra arrangemang dessa dagar. Helgdagen blir ju vad man själv gör den till, oberoende av

vad andra har för sig. Herr Sörenson har på ett bättre sätt än vad jag kan givit uttryck för detta.

Den här frågan diskuterades rätt ingående förra året, vilket herr Schött redan har erinrat om, med anledning av motioner i vilka krävdes utredning och förslag om ett slopande av 10 § i 1956 års allmänna ordningsstadga. Även om utskottet också då var delat, motsatte sig ingen att frågan blev prövad. Det var bara i fråga om formerna och tidpunkten som olika uppfattningar framfördes. Riksdagen beslöt också att i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande upphävande av nöjesförbudet på juldagen, långfredagen och påskdagen.

Nu har denna utredning skett och remissvar har inkommit på den departementspromemoria som varit utsänd. Den har rönt ett mycket positivt gensvar från nästan alla remissinstanser, vilket redan har nämnts här. Ett övervägande antal av de remissorgan som företräder de kristna synpunkterna har framfört åsikten att förbudet innebär ett tvång som är oförenligt med den kristna förkunnelsen.

Utskottet har även i år ingående behandlat denna fråga. Majoriteten anser i likhet med departementschefen, att det rådande nöjesförbudet bör kunna upphävas, och förordar att det framlagda förslaget lämnas utan erinran.

Reservanterna vill ha förbudet kvar, och de vill dessutom ha anvisningar utfärdade så att dessa helgdagar fredas från inslag av kommersiell nöjesindustri, vilket väl måste innebära en skärpning av nuvarande dispensförfarande så att t. ex. även seriösa filmer ej skulle kunna visas nämnda dagar.

Nu undrar jag om inte denna fråga givits större proportioner än den egentligen bör ha. Ett upphävande av förbudet mot offentliga nöjestillställningar under dessa tre dagar kommer knappast att märkas. Det kommer inte att anordnas några nöjen som kommer att kollidera

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

dera med och störa gudstjänstlivet. Ingen tror väl heller att det kommer att arrangeras några tivolin eller andra uppsluppna nöjen dessa dagar som kan strida mot god smak. Förresten kommer även i fortsättningen, som hittills, tillståndsprovning att krävas för anordnande av offentliga tillställningar på allmän plats och även för danstillställningar och vissa andra offentliga nöjen. Utskottet förutsätter också att föreskrifter ges så att ej gudstjänstlivet störs. Detta utgör enligt min mening garanti för att den kommersiella nöjesindustrin inte otillbörligt kan utnyttja dessa dagar.

Nu hävdas från motionärer och reservanter att en sådan generositet mot en kristen opinion bör visas så att åtminstone tre av årets dagar hålles fria från nöjestillställningar och att man slår vakt om trosfriden. Dessa synpunkter har herr Sörenson redan vältaligt bemött. Jag vet inte hur människor med djupt personlig övertygelse av religiös art upplever övriga kyrkliga helgdagar och söndagar. Upplever de då inte denna trosfrid? Störs de i sin andakt av vetenskapen om att andra människor flera timmar senare tittar på en fotbollsmatch eller en cykeltävling eller bevistar en konsert, teater eller bioföreställning? Är det männe kännedom om att ungdomen har möjlighet att gå och dansa på kvällen som oroar sinnena? Jag tror det inte. Någon direkt störning av andaktsfriden är det nu inte fråga om heller. De tillställningar det gäller sker på helt andra tider och som regel inomhus. Då skulle helgfriden också störas av den dans och de uppträdanden som redan nu pågår t. ex. på nattklubbarna i de större städerna till långt fram på morgonen på både långfredagen och påskdagen. Jag tror inte att någon ens tänker på detta, än mindre störs av det.

Dispensvägen ordnas dessutom vissa enskilda sammankomster med bl. a. dans på programmet samt filmförevisningar. Nöjesförbudet gäller heller inte

radio och TV, där alltså filmer av olika art får visas.

Den dispensprovning som åvilar länsstyrelserna utfaller givetvis rätt olika, och i kritiken från olika remissinstanser har framhållits de tillämpningssvårigheter som är förknippade med dispensprovningen.

Det som på mig har gjort det starkaste intrycket för ett borttagande av 10 § allmänna ordningsstadgan är de religiösa organisationernas och de kyrkliga institutionernas positiva inställning till detta. De anser att ett förbud inte är nödvändigt för att bevara helgfriden och att evangelium inte kan tvingas på någon människa. Jag är för min del övertygad om att det är en riktig inställning. Kyrkan och de religiösa organisationerna får i stället genom upplysning och undervisning försöka påverka människorna så att de självmant och utan tvång frivilligt avstår från världsliga nöjen ifrågavarande dagar.

Jag skall inte i detalj diskutera de yrkanden som reservanterna och motionärerna har framställt. Jag tror att jag i stort sett med det anförda har bemött de synpunkter som de har fört till torgs — vilket också herr Sörenson har gjort — varför jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Först en liten rättelse. Det var inte så att utskottet var enigt förra året om att en utredning borde tillsättas angående dessa frågor. Utskottets majoritet skrev att den utgick från att det skulle bli en utredning. Det är inte riktigt samma sak, och det hoppas jag att herr Hjorth förstår vid närmare eftertanke.

Herr Hjorth säger att utskottet *föresätter* att tillämpningen av tillståndsprovningen skall gå i en viss riktning även efter ett upphävande av förbudet. Ja, om utskottet hade sagt så, hade väl

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

sista delen i reservationen inte förekommit. Men utskottet säger inte på det sättet. Utskottet säger att det råder en viss oreda och att tillämpningen är ojämn. Detta sägs icke i berömmande syfte utan i kritiskt. Utskottet ger dock på intet sätt någon anvisning om hur Kungl. Maj:t skall förfara i detta fall. Och Kungl. Maj:t — som dock funnit att det här är fråga om ett ringa tvång och som har en viss förståelse för dem som är emot ett upphävande — har i realiteten kamouflerat sitt förslag att upphäva förbudet genom att hänvisa till de kristligt orienterade remissinstanser som har yttrat sig i ärendet. Många av de remissinstanser, som är villiga att ge upp förbudet, har dock sagt att polisens praxis beträffande tillståndsgivningen enligt deras förmenande är ojämn. De stöder således vår uppfattning på den punkten.

Det fanns några vändningar i herr Hjorths anförande som jag hoppas återfinns i protokollet och som jag tycker att herr Sörenson skall begrunda. Herr Hjorth talade om bl. a. danstillställningar. Jag förstår att han syftade på SSU:s emellanåt förekommande långfredagsdanser och sådana saker. Ja, det må vara deras smak. Smak skall man ju inte diskutera, men nog är det väl så, herr Sörenson, att man inte kan vänta mycken hänsyn och mycken förståelse av dem som ser på saken på det sättet.

Herr Hjorth gjorde också en jämförelse mellan juldagen, långfredagen, påskdagen och den 1 maj. Första gången jag fick riktigt klart för mig anledningen till den stora anslutningen till demonstrationerna den 1 maj i Uppsala var när en fackföreningsansluten flicka sade till min hustru att hon måste skynda sig till demonstrationen, ty om hon inte var med där skulle hon få böta. Så var det med friheten den gången!

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Enligt propositionen säger domkapitlet i Linköping: »Att ge

nom lagstiftning tvinga människor till ställningstagande i trosfrågor är oförenligt både med religionsfriheten och den kristna trons grundprinciper.» Vidare heter det i propositionen, att Sveriges frikyrkoråd anför liknande synpunkter. Detta uttalades alltså som svar på den remiss som nu, med anledning av propositionen, föreligger.

Jag vet inte om herr Schött kanske glömde den slutsats Sveriges frikyrkoråd kom till. Jag tycker nog att jag har en ganska stark grund för min uppfattning.

Till herr Eric Carlsson vill jag säga att jag också kan bidra med många verkligt djupt allvarliga berättelser om vad kristen tro betyder, liksom herr Carlsson gjorde. Men jag har litet svårt att koppla samman frågan om trons kraft med det aktuella förbudet.

Om jag inte tar fel kommer herr Carlsson från Västerås stift. Givetvis behövs inte herr Carlsson ha samma uppfattning som domkapitlet i detta stift. Jag ville emellertid anföra att domkapitlet i Västerås stift anser att nöjesförbudet på de aktuella helgdagarna inte är nödvändigt för att bevara helgfriden.

Det är, herr talman, överväganden som dessa som gör att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson nämnda 1 maj. Jag vill deklarerat att för mig är 1 maj den kanske allra förnämligaste helgdagen på grund av dess betydelse för hela vårt folks utveckling. När sedan herr Ferdinand Nilsson ironiserade över frivilligheten och sade att det skulle vara ett tvång att delta i 1 majdemonstrationerna var detta väl mer avsett som en lustighet, antar jag, än en allvarligt betonad beskyllning. Han vet nog lika bra som jag vilken betydelse 1 maj haft.

När vi nu resonerar om helgfrid och trosfrid bör vi komma ihåg att ett för-

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

bud mot offentliga nöjen inte i sig självt innebär att fler människor söker sig till kyrkan eller andra gudstjänstlokaler dessa dagar. Tvärtom föreligger risk för att sysslolösa ungdomar och ensamma människor söker sig till nöjen av tvivelaktig natur.

Här har nämnts att det kommersialiserade nöjeslivet skulle släppas loss — vilket underförstått skulle ge mycket goda vinster. Samtidigt har sagts att större delen av svenska folket vill bevara kristen tradition beträffande dessa dagars helgd. Förhåller det sig på det sättet finns ingen som helst risk för att det kommersiella nöjeslivet kommer att florerera. Man kräver tolerans mot människor med kristen övertygelse. I begreppet tolerans vill jag lägga in respekt för oliktankande, innebärande valfrihet — inom de gränser samhället i övrigt ställer upp — att utöva olika fritidsaktiviteter eller delta i profana eller religiösa tillställningar.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Om vi »inom de gränser som samhället ställer upp» ransonerar på så sätt att herr Hjorths meningsfränder får 362 dagar om året, och vi gärna vill ha de tre resterande dagarna skyddade, har väl ransoneringsen i alla fall gjorts sådan, tycker jag, att herr Hjorth kunde vara nöjd.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! När det gäller Sveriges frikyrkoråd tillåter jag mig att läsa vad som står på sid. 12 i propositionen. Det är den uppfattning som deklarerades inför handläggningen under 1968 års riksdag. Det heter där: »Frikyrkorådet redivisar den uppfattningen att majoriteten av befolkningen fortfarande håller juldagen, långfredagen och påskdagen i sådan helgd att man inte bara finner sig i förbudet utan också önskar att det bi-

behålls.» För mig var det en nyhet att Sveriges frikyrkoråd har fått en annan uppfattning.

I debatten har här gjorts en jämförelse med 1 maj. Mig veterligt har vi haft den högtidsdagen cirka 70 år. Att den har betydtt mycket vet vi, men att jämföra den med långfredagen, påskdagen och juldagen är, finner jag, ytterligt anmärkningsvärt.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Herr Schött borde ha läst på sid. 17 i propositionen. Där står vad jag nyss har anfört. Det som herr Schött hänvisade till var tydligen ett remissyttrande som avgavs i fjol. När frikyrkorådet då stod inför frågan om det var värt att göra en dylik utredning, sade man: Vi har den grundsynen att detta icke är nödvändigt. När man nu tvingas ta ställning till propositionens förslag, avger man det yttrande som jag här har hänvisat till. Det är alltså värt att läsa från sid. 12 till sid. 17, ty då framgår klart var frikyrkorådet står.

I och för sig är det inte föraktligt att fördjupa eller förändra en mening. Jag skall be att få berätta en historia för att om möjligt lätta upp stämningen vid slutet av denna debatt. Det gäller borgmästare Lindhagen i Stockholm, som en gång i Stockholms stadsfullmäktige anklagades av en av det socialdemokratiska partiets talare som sade: »Förra gången herr Lindhagen yttrade sig sade han så, och den här gången säger herr Lindhagen så.» Då begärde herr Lindhagen ordet och sade: »Jag skall säga herr Andersson att min hjärna inte är cementad.»

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag vill endast uttala min förvåning över att man ändrar uppfattning så hastigt i livsåskådningsfrågor.

Ang. upphävande av förbudet mot offentliga tillställningar på vissa kyrkliga helgdagar

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Schött* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen i denna del; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Schött* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 8 juni 1928 (nr 281) om allmänna arvsfonden, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 mars 1969 dagtecknad proposition, nr 83, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i ärvdabalken,
- 2) lag om ändring i lagen den 8 juni 1928 (nr 281) om allmänna arvsfonden,
- 3) förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Förslagen under punkterna 1) och 2) hade hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, medan förslaget under punkten 3) hänvisats till bevillningsutskottet.

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar i lagstiftningen om allmänna arvsfonden. Den andel av inflytande medel, som skulle läggas till fondens kapital, skulle minskas från en tredjedel till en tiondel. Fondens bidragsändamål skulle vidgas till att omfatta — förutom såsom för närvarande vård och fostran av barn och ungdom — också omsorger om handikappade.

I samband med propositionen hade första lagutskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels motionen II: 1191, av herr *Svensson* i Kungälv m. fl.,

dels ock motionen II: 1192, av herr *Westberg* i Ljusdal.

I motionen II: 1192 hade anhållits, att riksdagen i samband med behandlingen av förevarande proposition måt-

te uttala, att bidrag från allmänna arvsfonden icke borde tilldelas organisationer som bedreve politisk verksamhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att förevarande proposition, nr 83, måtte av riksdagen bifallas samt

B. att motionerna

1) II: 1191 och

2) II: 1192

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts, utom av annan, av herrar *Schött* (m) och *Ernulf* (fp), fru *Anér* (fp) samt herr *Fridolfs-son* i Stockholm (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa,

1. att motionen II: 1191 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd samt

2. att riksdagen, med bifall till motionen II: 1192, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att bidrag från allmänna arvsfonden icke borde tilldelas organisationer som bedreve politisk verksamhet.

Herr **SCHÖTT** (m):

Herr talman! Allmänna arvsfonden inrättades, som vi alla vet, enligt beslut av 1928 års riksdag i samband med att kusiner och avlägsnare släktingar uteslöts från arvsrätt.

I den nu föreliggande propositionen föreslås vissa ändringar i lagstiftningen om allmänna arvsfonden. De viktigaste är att den andel av inflytande medel som skall läggas till fondens kapital minskas från en tredjedel till en tiondel samt att fondens bidragsändamål vidgas till att omfatta — förutom som för närvarande vård och fostran av barn och ungdom — också omsorger om handikappade.

Mot dessa ändringar har ingen i utskottet haft något att erinra. De har accepterats av utskottet i dess helhet.

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

Det är på en annan punkt som meningarna i utskottet gått isär. Den gäller frågan om huruvida bidrag från allmänna arvsfonden skall kunna utgå till politiska organisationer eller ej.

Det är då att märka att enligt hittills tillämpade principer bidrag icke lämnats till dylika organisationer samt att arvsfondsutredningen, vars förslag ligger till grund för propositionen, föreslagit att någon ändring härvidlag ej borde ske.

Lagrådet fäster uppmärksamheten på att samtliga remissinstanser lämnat detta ståndpunktstagande utan erinran.

Med hänsyn till att departementschefen emellertid intagit motsatt ståndpunkt framhåller lagrådet att allmänhetens förtroende för arvsfonden kan komma att minska om den misstanken uppstår att arvsfondens medel — direkt eller indirekt — kan komma att användas för politisk verksamhet, som ju enligt sakens natur är kontroversiell. Detta skulle kunna medföra att tillströmningen av medel till fonden nedgår, vilket lagrådet anser vore beklagligt.

Lagrådet erinrar i sammanhanget om att de politiska organisationerna ju har möjlighet att erhålla anslag från stat och kommun och motsätter sig departementschefens förslag till ändring av hittills gällande princip att politiska organisationer ej bör erhålla understöd från arvsfonden.

Utskottsmajoriteten följer departementschefen, medan utskottets minoritet i reservation ansluter sig till lagrådets uppfattning. Vi reser även om bidragen till politiska organisationer ej är avsedda att stödja dessas politiska verksamhet, måste det faktiska resultatet dock ofta innebära åtminstone ett indirekt stöd åt denna. Detta kan enligt vår mening befaras innebära att vissa personer undviker att låta sin kvarlåtenskap tillfalla fonden. Vi motsätter oss därför den föreslagna ändringen på denna punkt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall

till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med vad herr Schött har sagt. Jag vill bara understryka vad som sägs i reservationen om att man här inte tar någon ställning till den principiella frågan om bidrag från stat eller kommun bör utgå till politiska organisationer. Den frågan skall inte bedömas i detta sammanhang.

Men vi har gjort en rent praktisk bedömning. Eftersom en arvlätare kan vidtaga dispositioner så att allmänna arvsfonden går miste om medel är det önskvärt att man inte vidtar åtgärder som leder till att arvlåtarna disponerar sin egendom på så sätt att den inte tillförs arvsfonden.

Vi får nog bedöma läget så att det är många människor som inte vill att deras egendom — om anhöriga saknas — skall tillfalla politiska organisationer. Vi kan kanske fråga oss varför de har en sådan inställning, men detta är också rätt ointressant. Det väsentliga är att vi bedömt det vara en risk för minskad inkomst för fonden om utskottsmajoritetens ståndpunkt godtas. Eftersom de politiska organisationerna har möjlighet att få bidrag från andra håll anser jag det helt onödigt att ta en sådan risk som ju kan gå ut över de verkligt angelägna ändamål som fonden skall tillgodose.

Det är framför allt av den anledningen, herr talman, som jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag brukar i regel komma på ungefär samma linje som de föregående ärade talarna i den mån det varit möjligt för mig att vara med på resonemanget. Men i det här fallet kan jag inte det, och anledningen är dubbel. Jag har nämligen den bestämda uppfatt-

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

ningen att om man anslår pengar till särskilt ändamål och ser till att detta ändamål tillgodoses spelar det en underordnad roll vilka som utför de gärningar det gäller. Det väsentliga är resultatet, och då bör man inte avvisa stöd heller från politiska organisationer om de kan utföra ett nyttigt och bra arbete.

Huvudskälet för dem som har den motsatta uppfattningen är att vad som här föreslås skulle kunna minska tillströmningen av medel till allmänna arvsfonden. Men jag har den uppfattningen att allmänna arvsfondens pengar i regel tillkommer på grund av människors ovilja att bestämma sig för hur man skall förfoga över sina jordiska ägodelar. De vill inte sätta sig in i sådana problem, vilket dels beror på motvilja och dels väl i någon mån på oföretagsamhet. De personer som tagit reda på vad allmänna arvsfonden och dess program innebär och därefter säger att då underlåter man att skriva något testamente är nog ytterst få. Det är inte realistiskt att tro att allmänna arvsfonden får sina pengar på det sättet. Det går helt enkelt inte till på det viset.

Men om det beslut som vi i dag fattar skulle leda till att vederbörande i större omfattning ger uttryck för en personlig mening om hur man vill ha sin kvarlåtenskap disponerad anser jag att det vore ett framsteg. Det innebär nämligen en möjlighet för den enskilda människan att göra en insats, att tycka någonting. Det trodde jag att man med utgångspunkt från den allmänna åskådning vi har på vår sida om rågången skulle tycka vara ett plus.

Jag förstår således inte resonemanget på den punkten. En viljeyttring från en människa om att vad han eller hon efterlämnar skall användas så eller så är väl värdefullare än om vederbörande under sin livstid inte kommer sig för att skriva någonting alls om hur man vill ha det ordnat.

Jag har därför inte anledning att ha någon annan uppfattning än propositionens. Jag föreställer mig att en talesman

för utskottet kommer att ställa ett yrkande, och jag är beredd att ansluta mig till det yrkandet.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan visst instämma med vad herr Ferdinand Nilsson säger, att om en gagnande verksamhet utövas är det av mindre betydelse om det är en politisk organisation eller någon annan som utövar verksamheten. Men däremot skiljer vi oss i fråga om huruvida det finns risk för att personer utan anhöriga säger sig att de inte önskar att deras kvarlåtenskap skall gå till politiska organisationer vilkas uppfattning de starkt ogillar, varför de inte vill låta pengarna gå till arvsfonden. Jag tror att den risken inte kan uteslutas. Allmänna arvsfondens ändamål är så angelägna att vi bör akta oss för att vidta åtgärder som minskar tillströmningen av medel till fonden.

Det är alltså på den grunden jag har reserverat mig.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som herr Schött och även herr Ernulf erinrat om har första lagutskottet här haft att behandla en proposition där det föreslagits vissa ändringar beträffande reglerna för allmänna arvsfonden. Det föreslås något generösare bestämmelser än tidigare beträffande godkännande av testamente till förmån för annan än fonden och även för avstående av arv t. ex. till släkting till arvlåtare.

De nya reglerna torde inte komma att skilja sig nämnvärt från redan tillämpad praxis. En nyhet är att riksdagen i fortsättningen skall höras endast vid fondens avstående av arv i form av fast egendom.

Beträffande fonderingen har hittills gällt, som herr Schött här nämnde, att en tredjedel av de influtna medlen lagts till fonden, medan två tredjedelar av den årliga avkastningen på kapitalet

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

varit tillgängliga för utdelning. Då fonden nu är uppe i 40 miljoner kronor har det ansetts lämpligt med en något mer begränsad ökningstakt, varför det har föreslagits att endast en tiondel av de influtna medlen skall fonderas.

Det heter i reglerna för fonden att utdelning ur densamma skall främja barns och ungdoms vård och fostran, varifrån dock avgränsas åtgärder som det åligger stat och kommun att bekosta. Det föreslås i propositionen att stödmöjligheterna ur fonden skall utvidgas till att gälla även omsorgen om de handikappade. Därtill har ungdomsbegreppet, om man så får uttrycka sig, i statuterna justerats från 21 till 25 år.

De föreslagna ändrade reglerna beräknas medföra att det i ökad utsträckning blir möjligt att utdela medel ur fonden men även att de områden som kan stödjas blir fler än tidigare.

Utskottet har inte ansett det lämpligt — i varje fall inte innan erfarenheter vunnits om hur de nya bestämmelserna verkar — att ta upp till prövning något av det som föreslås i motionen II: 1191.

På en enda punkt har olika meningar kommit till uttryck i utskottet, vilket föranlett en reservation. Det gäller frågan om även politiska organisationer skall kunna få stöd ur fonden för verksamhet som bedrivs i enlighet med fondens allmänna syften. Reservanterna och de som här talat för reservationen menar att det finns en viss misstänksamhet gentemot de politiska organisationerna, och att den ändring i bestämmelserna som här föreslås rent av skulle kunna medföra att medel i mindre utsträckning kommer att tillfalla fonden, alltså om även dessa organisationer erhåller stöd ur fonden efter samma grunder som gäller för all annan föreningsverksamhet. De politiska partierna är uttryck för samhällsidéer som bärs upp av organisationer, lokalt förankrade och sammanförda i distrikts- och rikssammanhang. Dessa organisationer ger i stor utsträckning demokratin dess levande innehåll. Att då utmönstra dem

som mindre värdiga inslag i samhällsbilden när de vill bedriva verksamhet av det slag som anges i fondbestämmelserna kan knappast vara hållbart.

För övrigt är att notera att herr Ferdinand Nilsson, som i föregående ärende deklarerade att han inte har så stort intresse för nymodigheter, visar en något radikalare syn i detta sammanhang. Jag kan helt ansluta mig till de synpunkter som han framförde. Om han hade yrkat bifall till utskottets förslag, hade jag faktiskt inte behövt säga någonting.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag vill bara från min bänk erinra om att övriga allmänna principer för tillämpningen av lagen om allmänna arvsfonden är avsedda att gälla. Det är bara i detta avseende man gör undantag, och jag finner det alltjämt märkligt. Jag tycker inte att det skulle behövas. De politiska organisationerna kan få anslag på andra vägar.

Än en gång vill jag erinra om att utredningsmannen för sin del föreslog oförändrade bestämmelser liksom även lagrådet, som avråder från denna ändring, då den skulle kunna minska tillflödet av medel till fonden.

Vi reservanter anser att starka skäl talar för vår ståndpunkt, och jag ber än en gång att få yrka bifall till denna reservation.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Utskottet menar nog att något gott kan komma även från de politiska organisationerna, och därför anser vi att de bör vara med i detta sammanhang.

Vad gäller lagrådets synpunkter har första lagutskottet alltid stor respekt för vad det säger. I detta fall har man dock en känsla av att lagrådet gjort en värdering, som givetvis även den har all ut-

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

skottets respekt men som dock faller utanför mönstret för vad lagrådet i vanliga fall brukar syssla med. Det är närmast av den anledningen som utskottet nu inte velat godtaga dess synpunkter.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har redan sagt vad jag vill anföra i sak, men när utskottets ärade talesman uttrycker sin förvåning över att jag här är radikal, vill jag fråga: Hur mycket hör herr Svedberg på debatterna här i kammaren? Om herr Svedberg var närvarande här exempelvis senast i går, upptäckte han väl att jag då var betydligt radikalare än han?

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! När herr Erik Svedberg gör gällande att reservanterna givit uttryck för den uppfattningen att de politiska organisationerna skulle vara mindre värddiga än andra att ta hand om ungdomsverksamhet så vill jag erinra om att jag tidigare under debatten med skärpa har framhållit att reservanterna inte gör gällande att de politiska organisationerna kunde vara mindre skickade att bedriva sådan verksamhet. Vad vi betonat är att vi inte i onödan vill ta en risk för att tillströmningen av medel till allmänna arvsfonden skall minska, just därför att vi tycker att dessa medel fyller en mycket angelägen uppgift.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Den risk som herr Ernulf påminde om tror jag inte är så mycket att oroas för. De politiska organisationerna är väl förankrade ute bland folket, och i detta fall torde det därför knappast vara någon risk.

Vad beträffar herr Ferdinand Nilsson och hans radikalism torde det vara väl värt att notera varje yttring därav som förekommer här i riksdagen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Herr Svedberg tror inte att någon risk föreligger. Lagrådet har framhållit att det anser att en risk föreligger — sedan får ju var och en ta ställning därtill. Men om det är osäkert om någon risk föreligger, bör man väl inte ta den eventuella risken.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Schött m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Schött begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Schött m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade,

Ang. bidrag från allmänna arvsfonden till politiska organisationer

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;
Nej — 43.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om bemyndigande att avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 8 juni 1928 (nr 281) om allmänna arvsfonden, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av lagen den 14 juni 1917 (nr 381) om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket jämte motion i ämnet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 200, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 207, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om ändring i förordningen om automobilskatt och till traktorskatteförordning, m. m., jämte motioner; samt

nr 208, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ändringar i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetskatt jämte motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande farleder m. m. i Hjälmaren och Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m., sistnämnda proposition i vad den hänvisats till statsutskottet, jämte motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av ändrad fördelning av ärendena mellan statsdepartementen;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser m. m.;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1969/70;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 till teckning av aktier i SMT Machine Company AB jämte motioner;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser kapitalbudgeten, jämte motioner;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser driftbudgeten m. m., jämte motioner;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade resurser för statlig företagsetablering inom ramen för ett särskilt bolag m. m. jämte motioner;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om inrättande av en pressens lånefond m. m. jämte motioner; och

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss tidningsdistribution genom postverket.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valuta-reglering; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

Anmäldes och bordlades

sammansatt utrikes- och första lagutskotts utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa sanktioner mot Rhodesia m. m. jämte motioner i ämnet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till folkhögskolor jämte motioner och Kungl. Maj:ts proposition angående lärarutbildning för folkhögskolan m. m. jämte motioner;

nr 113, i anledning av motioner angående åtgärder mot narkotikamissbruket; samt

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1969/70;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 45, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte motioner; samt

nr 48, med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 26, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m. jämte motioner;

nr 29, i anledning av motioner angående byggnadsmaterialindustrin och byggnadsindustrin;

nr 30, i anledning av motioner angående lokaliserings- och regionalpolitik m. m.;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets sjuttonde session;

nr 32, i anledning av motioner om överförande i samhällets ägo av rikets mineraltillgångar;

nr 33, i anledning av motioner om åtgärder mot företagsnedläggningar;

nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 35, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning;

nr 36, i anledning av motioner om förhöjda pensionsförmåner åt f. d. avdelningssekreteraren i statsutskottet Åke Gyllenram; samt

nr 37, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om ADB-teknikens utnyttjande i riksdagsarbetet;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

Meddelande ang. enkla frågor

nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, jämte motioner i ämnet; samt

nr 60, i anledning av motioner angående lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till miljöskyddslag m. m., jämte motioner i ämnet, dels motioner om fastställande av gränsvärden för buller samt vatten- och luftföroreningar, om ett miljö-
vårdspolitiskt program samt om åtgärder mot trafikbuller;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, m. m. jämte motioner i ämnet; samt

nr 44, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av koncessionsnämnden för miljöskydd och anslag till statens naturvårdsverk för budgetåret 1969/70 jämte motioner; även-
som

allmänna beredningsutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av motioner om inventering av väderkvarnar; samt

nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Anmälades och bordlades riksdagens revisorers framställning angående förvaltningen av vissa kungl. slott, m. m.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Wallmark* (m) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: »Vill Herr Statsrådet lämna redovisning för anledningen till förseningarna med utbyggnaden av Stockholms universitet vid Frescati?» samt

av herr *Schött* (m) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Hur bedömer Statsrådet jordbrukets situation i de av översvämningar hårt drabbade delarna av Kalmar län?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.39.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Tisdagen den 27 maj

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr *Olsson, Johan*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1968 års internationella sockeravtal, m. m.; och

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 209, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området jämte motioner;

nr 210, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte motioner;

nr 211, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m. jämte motioner;

nr 212, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-

ordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m.; och

nr 231, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Johan Olssons* (cp) interpellation om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m., erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig dels om jag anser att sysselsättningsituationen i Norrland och vissa andra liknande områden i förening med den nuvarande inriktningen av arbetsmarknadspolitiken kan innebära svårigheter att på längre sikt upprätthålla ett livskraftigt näringsliv och en tillfredsställande service i dessa områden, dels vilka åtgärder jag avser vidta för att skapa bättre sysselsättningsbalans mellan storstadsregionerna och andra regioner och för att förverkliga de intentioner i detta avseende som kommer till uttryck i årets statsverksproposition, dels ock om jag är villig att nu vidta konkreta åtgärder som kan ge stimulans till en utflyttning av olika verksamheter från storstadsregionerna.

Jag delar interpellantens uppfattning att sysselsättningsituationen i skogsläna är otillfredsställande. För att övervinna svårigheterna bedrivs en

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

omfattande verksamhet som går ut på att upprätthålla ett livskraftigt näringsliv i området och att tillförsäkra befolkningen i såväl glesbygd som tätorter en tillfredsställande service. Arbetsmarknadspolitiken är ett viktigt hjälpmedel för att nå dessa syften. Genom beredskapsarbetena har t. ex. åstadkommit en kraftig ökning av investeringarna i vägar, skogsvård, rennäring, sjöfart, naturvård osv. Dessa investeringar är av väsentlig betydelse för näringslivet i området. Redogörelser för det statliga lokaliseringsstödet och för de resultat som detta har gett har lämnats kammaren vid olika tillfällen. Någon repetition av dessa uppgifter anser jag inte vara behövlig nu. Jag vill emellertid stryka under att verksamheten pågår med oförändrad intensitet och att den påtagliga konjunkturuppgång som vi nu befinner oss i bör ge verksamheten ett uppsving. Regeringen har också nyligen i en skrivelse till Industriförbundet inbjudit till ett närmare samarbete i organiserade former mellan staten och näringslivet i syfte att snabbt få till stånd en ökning av främst den industriella verksamheten i regioner med alltför svag spontan tillväxt.

I detta sammanhang finns det också anledning att erinra om propositionen till årets riksdag om inrättandet av ett statligt industrietableringsbolag. Syftet med detta bolag skall vara att skapa nya arbetstillfällen framför allt genom företagsetablering.

Den lokaliseringsverksamhet som jag här beskrivit kan omfatta etablering av helt nya företag och utbyggnad av redan befintliga. Den kan också gälla etablering av dotterföretag eller filialer till företag i andra delar av landet liksom utflyttning av företag exempelvis från storstadsregionerna. Alla dessa former måste vara med i bilden, och jag är inte beredd att ge den ena företräde framför den andra. Det måste bli en bedömning från fall till fall.

Vad slutligen gäller glesbygdens pro-

blem vill jag peka på den verksamhet som bedrivs av den av regeringen tillsatta arbetsgruppen för glesbygdsfrågor. Gruppen har till uppgift att pröva och successivt lägga fram förslag till åtgärder för att förbättra levnadsförhållandena för befolkningen i glesbygden främst vad gäller den samhällsliga servicen.

De åtgärder och planer av strukturell natur som jag här har berört ger inte alltid omedelbara sysselsättnings-effekter. Strukturomvandlingen inom skogsindustri, skogsbruk och jordbruk kan väntas fortsätta. I denna situation och med stegrad efterfrågan på arbetskraft i andra delar av landet är det angeläget att genom rörlighetsfrämjande åtgärder också underlätta flyttning av arbetskraft för att nedbringa arbetslösheten.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Det är nu två månader sedan jag ställde min fråga. Jag har faktiskt varit erbjuden att ta emot svaret för en månad sedan, men detta har av olika omständigheter inte varit möjligt för mig. Under tiden har diskussionen kring dessa frågor tilltagit väsentligt både inom och utom riksdagen.

Man kan exempelvis peka på bankoutskottets utlåtande nr 30 som kommer att diskuteras i riksdagen i morgon. I utskottet har man haft över 25 motioner att ta ställning till och — tycker jag — behandlat frågorna mycket realistiskt och positivt. Motionerna har rönt uppskattning, och många har lett till resultat i olika avseenden.

Det pågår alltså en livlig diskussion, och mitt inlägg får väl ses som ytterligare ett uttryck för den oro som man känner särskilt i Norrland inför den utveckling som är på väg och som i synnerhet karakteriseras av att vi för närvarande har en högkonjunktur men

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

att trots detta skogslänen i Norrland lider svårt av arbetslöshet.

Av interpellationssvaret framgår att inrikesministern är medveten om situationen och att åtgärder krävs. Våra meningar kan vara delade beträffande framför allt formerna för sådana åtgärder, omfattningen och intensiteten av dem och tidpunkten för deras insättande. Jag vill nog deklarera att jag önskat att inrikesministern gått längre i sitt svar och lämnat mera konkreta förslag som också kunnat få snabbare verkningar i det utsatta området.

Utan att vilja dra upp en politisk debatt i något avseende vill jag ändå gärna framhålla att jag tycker att regeringen i alla fall till slut borde ompröva en del av sin politik i denna fråga. Jag menar att man givetvis skall satsa också på arbetskraftens rörlighet men att man i första hand måste satsa på något annat, något som ger arbete på hemmaplan.

Alla talar om den pågående konjunkturuppgången, men den har ännu inte nått skogslänen. Generellt kan man säga att varje arbetssökande i storstads-länen har tre platser att välja på, medan mellan tre och fyra arbetssökande i skogslänen måste slåss om varje ledig plats.

Vi har nyligen fått siffrorna för arbetslöshetsstatistiken under maj. De visar — jämfört med fjolåret — en ökning för skogslänen med över 3 000 arbetslösa. Denna ökning är så pass stor att den till och med överstiger minskningen i andra län, varför vi totalt sett — såvitt jag läst siffrorna rätt — har en arbetslöshetsökning under maj i år jämfört med samma månad i fjol.

Jag vill nämna något om befolknings-siffrorna som för år 1968 visar att vi fallit tillbaka till det läge vi hade i början av 1960-talet med en ständigt, kontinuerlig avfolkning av Norrland. Under åren 1966 och 1967 hyste vi vissa förhoppningar om att denna trend skulle ha vänt sig, ty vi hade då en viss

befolkningsökning. Men under år 1968 minskade på nytt folkmängden i Norrland, med 4 300 personer.

Folkminskningen drabbar inte längre bara glesbygden, utan många tätorter ligger också i farozonen, ett förhållande som med nuvarande tendenser alldeles säkert kommer att öka. Glesbygden har tunnats ut i sådan omfattning att tillströmningen till de mindre tätorterna inte längre räcker till för att kompensera avflyttningen från dessa till de större orterna. Det är ett mycket allvarligt förhållande att även tätorterna börjar drabbas av en avfolkning som givetvis bl. a. påverkar de åtgärder som enskild och annan företagsverksamhet vidtar inom dessa områden.

Man frågar sig hur framtiden kommer att gestalta sig om 10—15 år. Det svar man ger sig själv är att den är ovisst och osäker. Man känner trycket och får en negativ inställning. Detta måste för dem som bor i dessa områden och kanske har ansvaret för näringslivet och verksamheten där i stort innebära att de känner en press på sig och avstår från att investera i nya arbetstillfällen. Denna dämpning gör att optimismen, arbetsglädjen och arbetslusten försvinner. Den största faran för många orter i Norrland är just att människorna grips av en känsla av maktlöshet.

I konferens efter konferens under åtskilliga år har det talats om förhoppningar om nya arbetstillfällen. Jag är själv från ljusdalsområdet och kommer ihåg åtskilliga konferenser där landshövdingen och arbetsmarknadsstyrelsens ledande män har sagt att nu är det grönt ljus för ljusdalsregionen. Men åren går och utvecklingen mal i samma negativa riktning. Ändå är kanske ljusdalsområdet ett av de mer gynnade inlandsområdena i Norrland i detta avseende.

Denna dämpning av verksamhetslusten innebär i sin tur ytterligare flera arbetslösa och flera som flyttar. Snart

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

sinar reserverna, och den stora attraktionskraft som dessa områden tidigare har haft med gott om arbetskraft håller på att försvinna. Därför är det inte heller lika intressant för företaget söderifrån att lokalisera sig ut till dessa norrländska områden.

Det är troligt att lokaliseringstilviljan, trots högkonjunkturen i södra Sverige, är mindre i dag än den var i början av 1960-talet, dels för att det då fanns flera ungdomar i Norrland som var färdiga att rycka in i ett lokaliserat företag, dels att företagen numera har samhällets hjälp att få arbetskraften flyttad från Norrland till fabriksporten söderöver. Det är alldeles självklart att företag i storstadsområdena och i de södra delarna av landet hellre väntar på att samhället flyttar ner norrlänningarna än att själva lokalisera sig till Norrland. Det ligger i mycket allvarlig aspekt i det förhållandet. Jag vet att inrikesministern bl. a. har diskuterat detta med Thorbjörn Fälldin. Även om kanske inte just den synpunkten att man belastar företagen för denna flyttning av arbetskraft bör vara vägledande, är dock problemet stort och något att fundera över när man diskuterar lokaliseringspolitik. Det gäller att på något sätt försöka få företagen att känna att det ligger ett värde i att flytta ut verksamheten till Norrland.

Man försöker ibland försvara denna folkomflyttning med att den är nödvändig för vår ekonomiska tillväxt och för vår ökande standard. Det sägs också ibland att människorna vill bo i storstadsområden och att vi inte kan göra någonting åt den utvecklingen. Även om det kan ligga något i det resonemanget anser jag att det är en felaktig slutsats och att utflyttningen går alldeles för fort. Jag tror inte den nuvarande folkomflyttningen är nödvändig för att bibehålla samma ekonomiska tillväxt. Tvärtom åstadkommer denna folkomflyttning kolossala kostnader för samhället, kostnader som vi måste betala från vår ekonomiska tillväxt.

Dessutom medför storstadskoncentrationen fler och fler uppmärksammade avigsidor såsom miljöförstöring, trängsel, trafiksvårigheter, köer, slöseri med tid och mycket annat.

Jag tror alltså att det är fel att acceptera den här trenden såsom varande nödvändig för den ekonomiska utvecklingen i dess helhet. Hälften av denna omvandling skulle vara tillräcklig för att ge arbetstillfällen till den växande industrin — exportindustrin och andra — som är nödvändig för vår ekonomiska utveckling. En stor del av denna industri kunde med fördel ligga ute i landsorten. Den snabba utveckling vi nu upplever utgör ett oerhört slöseri med våra gemensamma tillgångar.

Men det finns annat som kanske är ännu värre; jag tänker på jämlikhetsproblemet. Man frågar sig hur de människor i 60—65-årsåldern känner sig som bor i en ort varifrån den aktiva ungdomen har flyttat. Är det meningen att de skall bo kvar där under sin återstående ålderdom och tyna bort i en stagnerande bygd utan att ha kontakt med sina barn och med en livlig och intensiv verksamhet?

Dessa problem är jämförbara med dem som uppstår när man bygger ut ett kraftverk i en älv. Då brukar man »köpa in» människor och de bostäder som blir dränkta av de dämningar som måste till för att ge kraftverket vatten. Man borde egentligen resonera likadant även på detta område. Är motivet för omflyttningen en stigande standard och en ökad ekonomisk tillväxt, borde man också ta konsekvenserna och flytta människorna — även de äldre — till de pulserande orter där vi skall bygga vår framtid. Vi borde inte tveka ett enda dugg i det avseendet. I stället blir det faktiskt så att det är de som blir kvar i glesbygden som i stor utsträckning får betala samhällets kostnader för omställningen och omvandlingen.

Det är en annan drivkraft som är viktigare vid omflyttningarna, och det är de spekulativa tendenserna. Det är

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

alldeles självklart att människorna satsar på den ort där de tror att insatserna kommer att öka i värde. Det är naturligt och inte klandervärt att en ung människa, som har sin arbetskraft att sälja, placerar sig i ett område där lönekurvan är brantare och där hon kan spekulera i att framtiden kommer att ge en högre standard.

Därför tror jag att det finns all anledning — för statsmakterna inte minst — att verkligen gripa in med åtgärder som i varje fall till viss del återger tron på framtiden i dessa orter. Det är alldeles självklart att vi får koncentrera åtgärderna till ett visst antal orter, men man kan å andra sidan inte driva koncentrationen så långt att människorna inte får kontakt med orterna. Man måste tänka sig — även om det bara gäller en kortare tid — att satsa på mindre orter som får bli replikpunkter för den omkringliggande bygden.

Statsrådet Holmqvist har egentligen inte svarat på min första fråga som gällde det jag nu har berört, nämligen hur han ser på möjligheterna att på sikt upprätthålla ett livskraftigt näringsliv i Norrland. Det skulle vara mycket intressant att få ytterligare några synpunkter på den, som jag ser det, mycket allvarliga frågan.

Jag skall till slut bara omnämna några detaljer. De mest påtagliga åtgärderna från regeringens sida tycks för närvarande vara att man i den uppkomna situationen skall satsa på ökad rörlighet. Arbetsmarknadsstyrelsen har gett order till arbetsförmedlingarna att öka intensiteten i omflyttningsverksamheten. Man har talat om att försöka flytta hela familjer från avfolkningsbygderna, vilket i så fall skulle undanröja den tendens som tidigare har spårats att norrlänningarna flyttar tillbaka vid första bästa tillfälle. Man har också ställt hyresbidrag till förfogande för att undvika detta. Om man flyttar en hel familj eller två—tre familjer från samma bygd, hoppas man att samhörigheten skall bli så stor att man

inte riskerar en återflyttning. Men för norrlänningarna som blir kvar är ju denna politik oerhört svår att bära.

I kompletteringspropositionen talar man om ökad rörlighet. Jag kan erinra om att inrikesminister Holmqvists företrädare i statsverkspropositionen talade om att här måste till åtgärder för att dämpa storstädernas tillväxt. Man skulle då ha väntat att i kompletteringspropositionen skulle dessa problem ha mognat fram så att man här fått något mer konkret att ta på. Det tycks emellertid vara så att man i första hand ser till att rädda situationen för dagen, att ge de arbetslösa arbete och att flytta dem söderut. Det tycker vi är en olycklig utveckling, och vi kräver här också andra åtgärder.

Jag har ett par gånger väckt motioner t. ex. om att förmedla arbetsobjekt. Motionerna har varit anspråkslösa, men jag har själv i min egen verksamhet som företagare känt behov av att under de svaga konjunkturåren få mer arbete för att kunna helt utnyttja min kapacitet och min arbetskraft och kanske anställa fler som velat ha arbete. Skulle det inte vara möjligt att försöka komma till rätta med det problemet? Arbetsmarknadsmyndigheterna har ju till uppgift att se till att arbetslös arbetskraft får arbete. Varför skall det ske endast på ett sätt — att flytta arbetskraften till arbetstillfällena? Varför skulle det inte vara möjligt att i högre grad flytta maskinerna och arbetsobjekten till arbetskraften? Jag är övertygad om att det måste gå att finna ett grepp på denna fråga som gör att det kan bli något vettigt av det. Utläggning av arbetsuppgifter från våra stora industriella företag till Norrland skulle alldeles säkert vara en framkomlig väg, bara man satsade något på den linjen.

Man vill givetvis att lokaliseringpolitiken, som kommer att diskuteras här i morgon, skall byggas ut och att det inte bara skall bli en utbyggnad på sikt efter landshövding Lemnes utredning

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

och det förslag han kommer att avlämna utan att man verkligen genast prövar att få till stånd åtgärder.

Jag vill gärna omnämna att jag tycker att initiativet att ta kontakt med industrin för att diskutera norrlandsproblemen var en riktig åtgärd. Jag skulle som komplettering gärna vilja föreslå att man söker kontakt även med den mindre industrins organisationer för att diskutera enahanda problem, ty om vi studerar verkligheten som den är, kan vi inte bortse från att det i stor utsträckning är de mindre företagen som i hög grad har skapat underlag för lokaliseringspolitiken hittills, och varför skulle den inte kunna göra det i fortsättningen jämsides med storindustrin?

Industriförbundet har ju i ett uttalande för ett par år sedan varit ganska kritiskt till lokaliseringspolitiken. För min del beklagar jag det uttalandet, men jag hoppas att man nu har kunnat se att utvecklingen kräver en annan inställning och att inrikesministern med sitt initiativ här verkligen förmår åstadkomma resultat tillsammans med industrin.

Jag tänker också på investeringsfonderna. Varför skulle man inte kunna släppa lös investeringsfonderna mera för norrländska initiativ? Här har förts en politik som medgett stora lokaliseringar i södra och mellersta landet, om man har gjort en mindre lokalisering i Norrland. Varför skulle man inte kunna ställa litet ambitiösare krav här, t. ex. att investeringsfonderna finge utnyttjas endast för lokalisering till Norrland, i varje fall i det konjunkturläge som råder för närvarande? Jag tror det funnes mycket att göra här. Vi hade ju goda exempel på det i början av 1960-talet. Varför skulle man inte också kunna öka lokaliseringsstödet i viss mån? Man kunde utsträcka det till rörelsekapitalet — detta har omnämnts i motioner. Jag är övertygad att om man vill nå resultat snabbare skulle man

kunna öka lockelsen för företagen att lokalisera sig i Norrland.

Jag vill till slut erinra om att lokaliseringspolitiken har kostat samhället ungefär 200 miljoner kronor per år under de senaste åren. Den är dock i viss mån jämförbar med arbetsmarknadspolitiken som har kostat 2 000 miljoner under ett år. Jag finner att dessa proportioner är helt orimliga, och jag är övertygad om att om man hade satsat det dubbla på lokaliseringspolitiken, hade man kanske kunnat spara in en än större summa på arbetsmarknadspolitiken. Denna är självfallet nödvändig, och den är vi i stort sett överens om, men jag anser att lokaliseringspolitiken har fått för liten del, även om det varit en försöksverksamhet. Det är bråttom därför att det kan bli på det sättet att vi till slut kanske inte kan göra någonting åt många orter.

Jag hoppas få kompletterande synpunkter från inrikesministern.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Planeringen av riksdagens arbete har tydligen lett till att vi får någon form av norrlandsdebatt och lokaliseringsdebatt både i dag och i morgon. I andra kammaren tjuvstartade man för en timme sedan och har där haft en livlig debatt. Min avsikt är inte att gå in på en rad olika detaljer i dessa frågor, utan det är närmast en av de synpunkter som interpellanten, herr Olsson, framförde som jag vill understryka något. Han sade att folk i Norrland frågar sig hur det skall bli i framtiden. Kommer det att finnas några människor kvar där? Han kunde möjligen ha sagt att det kanske blir lika avfolkat i Norrland som första kammaren är i denna debattsituation. Riktigt så illa kanske det ändå inte behöver bli.

Jag skulle vilja anknyta till den psykologiska frågan. Under ett antal år har jag, inte minst under inflytande av kun-

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

nigt folk i riksdagen och kunnigt folk i norrlandsfrågor, försökt sätta mig in i detta något mer än vad jag gjorde när jag började syssla med politik. Jag har därvid kommit fram till att i många fall är det en psykologisk fråga om det skall vara möjligt att vända utvecklingen i Norrland eller om det skall fortsätta att gå utför. Frågan är psykologisk, givetvis framför allt för Norrlands inland, men inte bara för inlandet utan också för kustregionerna. Man upplever ganska snart då man träffar människor från inlandet att de säger: Kommer det att finnas några chanser för oss att leva kvar? Servicen försämrats, inga företag vill komma hit, och de som finns här har stora svårigheter. En hel del av dem läggs ned. Och så har vi besvärligheter med skogsbruket. Detta är saker och ting som är kända för oss alla. Men på något sätt har ändå inte statsmakterna lyckats vända denna pessimism till en realistisk optimism. Man har dröjt, man har fövat, man har inte klart sagt ifrån vilka avsikter man har med norrlandspolitiken.

I marginalen skulle jag, herr talman, vilja anteckna ett praktexempel på hur man inte skall sköta frågor som berör sysselsättningsförhållandena och förhållandena i allmänhet i Norrland. Och det är Vindelälven. Det är väl nu över ett år sedan riksdagen sade sin mening, och den socialdemokratiska regeringen har inte kunnat ta sig samman och ge ett besked, utan ovissheten fortsätter. Detta är ett utomordentligt exempel på att det är just så det inte får gå till.

Om man skall vända denna pessimistiska uppfattning i Norrland och framför allt i Norrlands inland, krävs det givetvis att statsmakterna på något sätt talar om vilka avsikter man har med områdena i fråga. Från vår sida väckte vi i år en motion där vi sade att förutsättningen för att vända utvecklingen i Norrland är att staten bestämmer sig för ett utvecklingsprogram och ger garantier åt vissa bygder att

de, så långt statsmakterna kan bedöma, skall ges de resurser som kan skapa en god service ur olika synpunkter så att näringslivet där kan leva vidare.

Jag ser med intresse att i senaste numret av tidskriften Fackföreningsrörelsen har LO:s andre ordförande Kurt Nordgren uttalat sig på den här punkten. Han har sagt i en intervju att man inte kan ha samma slags utveckling i alla områden och att det är nödvändigt att göra klart för människorna vilka områden som statsmakterna för sin del vill stödja, i stället för att i tysthet bedriva vad han kallar en avvecklingspolitik. Jag tror att denna psykologiska fråga är av oerhört stor vikt.

Vi skall alltså behandla dessa saker i detalj i morgon, och jag skall därför inte gå in på dem mera än att jag ställer en fråga till inrikesminister Holmqvist. Det är ju herr Holmqvist som för debatten här. Det var statsministern som förde den i andra kammaren, och jag förutsätter att diskussionsmöjligheterna här är något bättre än de föreföll vara i andra kammaren. Är inte detta, herr statsråd, i mycket stor utsträckning en fråga om att statsmakterna måste se till att människorna i Norrland — och i skogsläna i allmänhet — får klart för sig vad staten vill satsa på och att medborgarna är villiga att göra de uppoffringar härför som erfordras. När jag säger detta från riksdagens talarstol, är jag givetvis medveten om att det kommer att kosta pengar. Det måste satsas mera på dessa områden än tidigare. Även detta blir det väl anledning för en hel del talare att ge sig in på i morgon.

Jag skall ge ett exempel på de psykologiska faktorernas betydelse. Problem av liknande karaktär finns också i andra länder. Vi är sannerligen inte ensamma om att ha sådana här problem. En av de svåraste uppgifterna är att förmå ungdomen att stanna kvar i sådana här områden. I några länder där man på ett tidigare stadium än i Sve-

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

rige insåg denna frågas betydelse visade det sig att man med differentierade utbildningsmöjligheter för ungdomen i ett avfolkningsområde kunde skapa mycket större förutsättningar för att få ungdomen intresserad av att vara kvar i närheten av den tidigare bostadsorten eller utbildningsorten.

Det är klart att all ungdom som drar från Norrland inte är absolut tvingad att göra det. Även där är det fråga om en psykologisk faktor. Därför har den utbyggnad som skett av utbildningsväsendet i Norrland naturligtvis varit bra, men nog skulle det finnas möjligheter att göra åtskilligt mer. Många exempel kommer säkerligen att anföras av debattörerna i morgon, så jag skall inskränka mig till att nämna att vi för vår del har sagt att en teknisk högskola i övre Norrland skulle vara en utomordentlig stimulans.

Jag nämnde förut LO:s andre ordförande Nordgren. I en detaljfråga har han gjort ett uttalande, som jag vill skicka med inrikesministern. Det berör inte direkt herr Holmqvists departement, men det har onekligen stor betydelse. I fråga om den utredning som skett rörande den staliga isbrytarverksamheten sade intervjuaren så här: Om man följer den utredningen skulle sjöfarten nästan upphöra i viktiga norrlandshamnar — är det ett vettigt sätt att påverka utvecklingen i norr? Kurt Nordgren svarade: Nej, här rör det sig ju om stora samhällsekonomiska intressen. Det är ett intresse för hela landet att sjöfarten kan pågå så länge som möjligt i norrlandshamnarna.

Jag tror att den synpunkten är väl värd att ta vara på. Skulle man ytterligare fördyra transportererna för norrlandsområdena, skulle läget givetvis bli väsentligt sämre. Vi har förordat att det skulle göras en översyn av både transporttaxor och eltaxor för att i stället för billiga för näringslivet att slå sig ned i detta område.

Läget i Norrland och skogslänen i allmänhet är onekligen en utmaning

till oss som vill verka för en rättvisare fördelning av vårt lands resurser. Jag tror att jag kan räkna alla här i kammaren till den kategorin. Men om klyftorna mellan olika landsdelar blir för stora, blir ju talet om utjämning bara ett fagert tal. Ja, för människorna i de områdena blir det inte ett fagert utan ett skorrande tal. De säger: Politikerna glömmer oss.

Jag föreställer mig att vi är ganska överens om att man inte får glömma bort dessa områden. Efter att ha studerat dessa frågor är jag alldeles övertygad om att statsmakterna här måste binda sig för ett program. Det är kanske den mest avgörande frågan. Att sedan detaljerna i detta program måste vara vettiga är självklart. Det finns anledning att återkomma till detta i morgon.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Befolkningsomflyttningar är ju alltid en mycket allvarlig fråga, och de sker ofta på lång sikt. Vårt land är långsträckt, och omplanteringen från en miljö till en annan är inte alltid så behaglig för de människor som flyttar. En stor del har också återvänt utan att ha begagnat de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som vi har företagit. Hur många vet kanske inrikesministern. Jag kan inte ange siffrorna. Det visar dock vikten av att man inte försöker flytta på folk alltför mycket.

Jag skall inte gå in på alla de faktorer som här spelar en roll, men jag skall visa på någon mer, nämligen att vi vid en sådan flyttning får företa mycket dyrbara investeringar. Det är investeringar i de företag där vederbörande skall sysselsättas. Det är investeringar i nya bostäder och i en rad av serviceanläggningar, som måste komma till därför att befolkningen flyttar. Många faktorer spelar in. Det är inte bara fråga om en utflyttning från en viss ort på grund av brist på

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

arbetsmöjligheter, utan det är även fråga om en »sugning» ifrån andra orter. I det fallet kan man säga att Norrlands problem kan kopplas ihop med vissa stora tätorters problem, ty med den brist på jämlikhet i fråga om t. ex. betalning som i vissa fall existerar förefinns inte bara en lust att flytta från Norrland utan även en sugning till orter som är särskilt gynnade i detta fall. Jag har inte för avsikt att föra fram någon fiendtlighet t. ex. mot Stockholms stad, men jag vet att Stockholms stad har stora och besvärande problem på många områden — inte minst på bostadsområdet — och att Stockholms invånare inte alltid är förtjusta över att befolkningen ständigt ökar utan i stället gärna skulle se att staden fick hålla sig med en normal befolkning som kunde leva på ett bättre sätt än när befolkningen blir alltför stor.

Förutom detta vill jag visa på det kända faktum att en uttunnad befolkning medför svårigheter för dem som stannar kvar beträffande skolor, kulturföreteelser, kommunikationer och en rad sådana saker. Det går inte att under en viss befolkningsnivå upprätthålla allt det som skapar trivsel, utkomstmöjligheter och över huvud taget resurser så att befolkningen kan stanna kvar.

Jag vill betona att lösandet av detta problem är ett arbete på mycket lång sikt. Regeringens försummelse ger i dag säkerligen resultat som inte alls är önskvärda. Man kan inte likställa norrlandsfrågorna med lokaliseringsfrågor, ty lokaliseringsproblem kan vara aktuella i många delar av vårt land. Till mycket stor del hör dock norrlandsfrågorna samman med lokaliseringsproblemet. Det tog en alldeles osedvanligt lång tid, innan man fick regeringen att inse att lokaliseringspolitik borde bedrivas. När regeringen verkligen tog itu med lokaliseringsproblemet, skedde det, som herr Johan Olsson tidigare har påpekat, i otillräcklig

omfattning och på ett sätt som inte gav de bästa effekterna. Det var i många fall så att man inte erbjöd norrlänningen något annat än en biljett och vissa förmåner av att flytta söderut. Då vill folk inte stanna i Norrland.

Försummelser har skett i flera fall. I fråga om skatteutjämningen höll regeringen igen i det längsta. Beträffande folkpensionerna — begränsningen till en krona — vet jag att det troligen var tack vare några norrländska socialdemokrater som en begränsning där åstadkoms. Också på det området har stora försummelser skett.

Jag skulle kunna räkna upp många andra områden som också kräver ett arbete på lång sikt men beträffande vilka regeringen inte har visat tillräcklig framsynthet utan råkat i svårigheter som hade kunnat undvikas om man tidigare observerat tendenserna i fråga om arbetstillfällena för befolkningen i vårt land.

Jag skall inte här ta upp någon längre debatt om dessa frågor, eftersom det blir tillfälle att återkomma i morgon, men det finns dock anledning att närmare beröra ett par saker som inrikesministern tog upp i sitt svar.

I svaret nämns att vissa åtgärder vidtagits i fråga om vägarna, rennaringen och turismen. Det är riktigt, men när det gäller vägenslagen vill jag påpeka att det har varit fråga om en specialdestination till Norrland, som har pågått under flera år. I absoluta tal har dock inte vägbyggnadsanslagen ökat. Eftersom vägkostnaderna samtidigt har stigit, så har i realiteten vägbyggnadsanslagen minskat. Följaktligen kommer också Norrland att få känna av en minskning i fråga om vägbyggnader.

När det gäller turismen vill jag i högsta grad beklaga att regeringen har tagit ställning emot en sådan sak som en vinterolympiad i Jämtland. Jag anser att det var ett mycket snävt synsätt när regeringen sade nej i det här fallet. En vinterolympiad i Sverige hade inneburit en mycket god reklam för hela

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

vårt land. Många människor skulle ha kommit hit och lärt känna vårt land, inte bara dess natur. De hade också fått en bättre kontakt med svenskt näringsliv och till följd därav blivit gynnammare inställda i fråga om att driva handel med Sverige. Jag tror att det var ett misstag att regeringen inte tog fasta på den möjlighet som fanns att hålla olympiaden i vårt land. Den skulle säkert också ha betytt en del för sysselsättningen i Norrland, men det är en sak som jag inte vill ge alltför stora proportioner.

När det gäller turismen har alltför litet gjorts. Framför allt vill jag framhålla att man för inte så länge sedan från regeringens sida vidtog en åtgärd i negativ riktning. När mervärdeskatten skulle införas lade man — i stället för att underlätta för turismen — på turistnäringen ytterligare en börda genom att införa mervärdeskatt på ting som man inte tidigare betalat oms på. I den hårda konkurrens som vi har med andra länder — t. ex. Spanien och Portugal — och med de låga priser som dessa länder kan erbjuda måste vi sannerligen göra vad vi kan för att svensk turism skall kunna hävda sig. Under sådana förhållanden tycker jag att det var i högsta grad opåkallat att lägga ytterligare en pålaga på den svenska turismen. Det förelåg motioner i riksdagen om att så inte borde ske, men de avslogs givetvis av regeringspartiet. Turismen fick därför vidkännas en försämring i förhållande till tidigare.

Jag skulle vilja lägga till ytterligare en sak som det kan vara lämpligt att ta upp när vi nu diskuterar norrländska förhållanden med inrikesministern som tidigare varit jordbruksminister.

Man får i detta sammanhang inte förbise den stora roll som regeringens nya jordbrukspolitik kommer att spela för Norrlands del. När förslaget beträffande jordbrukets försörjningsgrad hade lagts fram blev det tydligen stor oro i Norrland. Interpellationer framställdes, och inrikesministern fick lov att

ge lugnande svar för att man inte skulle bli alltför orolig i Norrland. Svaren var dock knappast av den arten att oron stillades, utan det råder fortfarande stor oro i Norrland för hur det skall gå med jordbruket i Norrland efter de riktlinjer som det socialdemokratiska partiet har dragit upp. Vad som framför allt oroar är regeringens vägran att koppla samman jordbruket med skogsbruket som en helt naturlig arbetsform framför allt för Norrlands vidkommande. Vid behandlingen av jordbruksproblemen ville dock inte regeringen ta hänsyn till den saken.

Herr Dahlén tog upp problemen för ungdomen, en fråga som jag också vill något beröra. Med den jordbrukspolitik som socialdemokraterna nu har dragit upp är det ingen överdrift att säga att man har skapat en stor pessimism bland de ungdomar som eventuellt tänkt ägna sig åt jordbruk. Denna pessimism blir särskilt märkbar i Norrland, och den kommer säkert att medverka till att påskynda flyttning från norr till söder inom vårt land.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att denna fråga, som bör ses på lång sikt, i högsta grad har försummats från regeringens sida. Jag kan endast uttala det önskemålet att man ser framåt och att det verkligen kommer att vidtas ordentliga åtgärder så att folk inte flyttar från Norrland. Man bör i stället så långt det är möjligt skaffa utkomstmöjligheter och skapa trivsel och lust för att stanna i denna del av vårt land.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Johan Olsson önskade att jag skulle ha gått längre i fråga om att redogöra för konkreta åtgärder. Han tyckte att jag borde ha givit mer långtgående löften för framtiden. Jag kan inte göra det i detta sammanhang. Det finns åtskilliga skäl som talar för att vi låter debatten om hela den problematik som är förenad med

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

möjligheterna att i Norrland skapa bestående sysselsättning och goda utkomstmöjligheter anstå till morgondagen.

Jag kanske ändå, eftersom det gjorts flera inlägg, skall erinra om att åtskilligt har utförts. Den lokaliseringspolitiska verksamheten har karaktären av försöksverksamhet. Den inleddes 1965, och fram till och med april 1969 hade lokaliseringstödet gjort att 440 företag genom statens bidrag eller lån fått möjligheter att investera för sammanlagt 774 miljoner kronor. Detta har skapat sysselsättning, räknar vi med, för 14 000 personer.

Jag vill betona, om det inte kommer fram under morgondagens debatt, att huvuddelen av detta stöd har gått till norrlandslänen och till stödområdet. Det har sagts att det varit förfelat och fallit på andra delar av landet, men 70 procent av stödet har faktiskt under dessa år gått till det norra stödområdet, dvs. skogslänen. Här har också sysselsättningseffekten blivit den största. Vi räknar med att 9 000 arbetstillfällen har tillkommit enbart genom dessa direkta lokaliseringslån och bidrag.

Jag har en bestämd känsla av att konjunkturuppgången också kommer att nå Norrland. Mycket talar för det. Jag har sett att det under den allra senaste tiden kommit in en hel rad ansökningar som gäller utbyggandet av norrländska företag. Jag tror det är möjligt att vi inom den närmaste tiden får se fler sådana företag komma till stånd. Jag ser det som ett uttryck för en mer optimistisk bedömning. Utvecklingen inom skogsindustrin ter sig nu gynnsammare än den gjorde tidigare. En del av de industrier som arbetar med skogen som råvara har fått en mer optimistisk syn på framtiden, men det gäller inte bara skogsföretag, utan det finns också företag inom verkstadsindustrin som nu är intresserade av att bygga ut i Norrland.

Jag vill gärna understryka vad herr

Olsson sagt om nödvändigheten av att observera förhållandena i inlandet, exempelvis i ljusdalsregionen och Ådalen — jag skulle också kunna nämna andra räjonger — där det är speciellt viktigt att vi får till stånd en ökad företagsamhet. De som vill lokalisera till Norrland föredrar ofta någon av kuststäderna. De tycker att de gör en insats när de flyttar till Norrland, men de vill gärna stanna vid kusten. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att jag verkligen skall vinnlägga mig om, med hjälp av de kontakter vi nu har på olika håll, att försöka framhålla betydelsen av insatser inom de områden som herr Olsson pekar på. De är onekligen speciellt besvärliga, och det finns all anledning att vi ägnar intresse åt dem.

Jag noterar med glädje att herr Olsson inte ville vara med om att ta bort förmåner som de arbetssökande har i dag i form av fria resor och möjlighet att söka nytt arbete på annan ort. Jag tror att det är mycket väsentligt att man inte tillgriper de negativa åtgärderna utan handlar på ett positivt sätt för att främja utvecklingen.

Liksom flera talare här vill jag också betona betydelsen av att vi ser denna verksamhet som ett led i en jämlikhetspolitik. Vi får ha klart för oss att de människor som bor i de norra delarna av vårt land verkligen har rätt att få möjligheter till en hygglig utkomst. Vi vet hur stora problemen här är. Herr Bengtson pekar på att det finns differenser i fråga om lönerna. Vi vet att avtalen tillkommer genom förhandlingar på arbetsmarknaden, och det är inte möjligt för statsmakterna att gå in direkt och vidta åtgärder för att främja en speciell utveckling på lönesidan.

Men det finns så många andra områden där samhället onekligen kan vara med, och jag noterar att herr Olsson pekar på en del sådana. De som stannar kvar, som blir akterseglade av utvecklingen så att säga, får särskilt svåra problem. Detta är naturligtvis i hög

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

grad en fråga som vi får beakta i vår planeringspolitik framöver. Här gäller det att få en samverkan regionalt, och framför allt kommunerna bör ha uppmärksamheten riktad på problemen vid sin planering, så att man verkligen möjliggör för de människor som lämnas kvar av utvecklingen att få tillgång till en hygglig service. Jag ser detta som en mycket viktig uppgift. En särskild grupp i kanslihuset arbetar också med frågan vad som kan göras i glesbygden, och jag antar att den verksamheten bör kompletteras med åtgärder av det slag som herr Olsson pekade på.

Herr Dahlén framhöll att detta är ett psykologiskt problem. Det gäller främst att få människorna att förstå att vi här i riksdagen har intresse för att Norrland skall bestå, att regeringen har en vilja att ta initiativ i den riktningen. I en debatt i dag på eftermiddagen i medkammaren ställde statsministern frågan var vi skulle ha stått om vi inte gjort de insatser som förekommit på olika områden genom lokaliseringsstöd och initiativ på olika sätt. Omfattningen av statens och kommunernas ansträngningar i detta avseende, som vi redan har sett, ger en klar indikation på vår viljeinriktning. Politiken baseras på förvisningen att norrlandslänet skall bestå, säger statsministern, som en med andra regioner fullt likvärdig del av den svenska nationen även i framtiden. Detta är en klar följd av bl. a. vårt jämlikhetskrav. Målet kan bara uppnås genom koncentration av våra insatser. Vi måste skapa expansiva centralorter med ett differentierat och därmed också mindre konjunkturkänsligt näringsliv än vad vi har i dag. Vi måste sträva efter en integrering av det norrländska näringslivet med näringslivet i övrigt i landet. Här är just utnyttjandet av investeringsfonderna en väg att kunna åstadkomma en sådan integration.

Jag tror att den deklarationen ger ett

klart uttryck för att det är regeringens avsikt att man skall satsa framöver och kanske också, efter hand som vi vinner erfarenheter, på bredare front än hittills.

Det efterlyses ett program. Herr Dahlén ansåg att det var speciellt värdefullt. Ett program har också lämnats i statsministerns svar. Jag kan erinra om vad som sades där, och då får vi klart för oss att det är en omfattande verksamhet.

En punkt är en effektivare regionpolitik, en ökad samhällsplanering. Vi har de lokaliseringspolitiska stödåtgärderna som jag redan har beskrivit. Vi har ställt det kravet att de statliga företagen skall undersöka möjligheterna att expandera i de norra områdena. Från industridepartementet och genom Industrietableringsbolaget har den tanken förts fram att samhället i ökad utsträckning skulle kunna nyskapa företag i Norrland. Jag kan nämna att försvarsdepartementet håller på med en översikt över vad man skulle kunna göra i fråga om placering av beställningar, eventuellt också andra åtgärder för att öka sysselsättningen i Norrland. Det har tillsatts en särskild arbetsgrupp som skall arbeta fram lämpliga projekt för utveckling av turism och friluftsliv. Vi har redan talat om den arbetsmarknadspolitiska beredskapen i det svar som jag gav till herr Olsson. Man skulle också kunna peka på sådana åtgärder som skatteutjämningsbidraget, en utbyggd lokal trafikservice, servicebussar etc. som har tillkommit.

Jag kan nämna att vi räknar med att utvecklingen av Norrland som en industriell miljö också skall främjas genom konsult- och specialisthjälp, där vi naturligtvis får ta företagareföreningarnas resurser i anspråk men där industridepartementet håller på att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att öka möjligheterna till hjälp. Det kommer också att ges större resurser för malmletning, främst i Västerbotten

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

och Norrbotten, naturligtvis också i syfte att få fram nya exploateringsbara gruvfyndigheter.

Jag har gett denna översikt mycket katalogmässigt och rubrikmässigt. Men översikten visar, herr Dahlné, att vi inte står utan ett program. I verkligheten har vi ju gripit över ett stort fält för att försöka få en bättre utveckling till stånd i Norrland.

Om jag efter detta får återvända till lokaliseringspolitiken, vill jag betona att den har försökskaraktär — det är vi alla överens om. Vi har bedrivit en försöksverksamhet, och jag vill erinra herr Olsson om att vi inte har saknat pengar för dessa angelägna uppgifter. Herr Olsson frågade vad som hänt om vi i stället satsat mera på lokaliseringspolitiska åtgärder med stöd och lån åt företag. Han jämförde denna hjälp med vad som utgår till arbetsmarknadsstyrelsen och nämnde för den senare siffran 2 miljarder kronor. Ja, det är riktigt, man kan naturligtvis ställa den frågan. Men då får vi först ha klart för oss, herr Olsson, att i det bidrag som arbetsmarknadsstyrelsen får inräknas bidrag till en rad åtgärder låt oss säga för de handikappade — det är mer än en fjärdedel av hela anslaget som förbrukas för sådana åtgärder. Vi får således vara på det klara med att arbetsmarknadsstyrelsen också sysslar med andra ting än beredskapsåtgärderna eller de rörlighetsfrämjande åtgärderna som herr Olsson kanske tänkte på i detta sammanhang. Det är så mycket annat som ryms där.

Mera väsentligt tycker jag det är att vi kan konstatera att det inte har saktats medel när det gäller lokaliseringspolitiken. I fråga om stöd, lån eller bidrag till företag är vi beredda att öka beloppen. Det har inte funnits efterfrågan på mer än vad som har förbrukats, och därför är det således inte fråga om att se det på det sättet att vi skulle öka mer på det ena för att hålla igen på det andra, eller hur herr Olsson hade tänkt sig. Jag kan inte se att

det finns någon anledning till detta just med hänsyn till att vi faktiskt har fått fram de medel som behövs med det program som vi har ställt upp och de bidragsregler som vi har fastlagt.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten så mycket. Men till herr Olsson vill jag ändå säga att vi under den korta tid på några månader som stått oss till buds inte hunnit vidtaga några speciella åtgärder för att verkställa företagslokalisering.

Det pågår intressanta undersökningar med utgångspunkt från uppfattningen att man skall kunna ta ut vissa delar av ämbetsverkens uppgifter för att lokalisera denna verksamhet på annat håll. Det har skett bl. a. beträffande statistiska centralbyrån med ganska stor framgång. Någon del av denna verksamhet har inte ännu flyttats till Norrland såvitt jag vet. Men jag skulle tro att det bör finnas utsikter att få se vissa praktiska resultat. Jag kan bara notera att det i varje fall under de senaste månaderna varit möjligt för oss att ge stöd åt enskilda företag som flyttat från stockholmsregionen ut i landet. Ett par sådana företag har fått stödet just med hänsyn till att de åstadkommer en bättre balans på detta vis. De blir ett tillskott till näringslivet på den ort dit de flyttar och där man har haft svårigheter att hålla sysselsättningen uppe. I dessa fall har vi ansett det motiverat att ge företag av detta slag stöd till en förflyttning.

Herr Bengtson tog i sitt inlägg upp en del andra frågor och vidgade debatten till att gälla ställningstaganden till om vi skall ha en vinterolympiad, hur vi skall hjälpa turismen och hur jordbrukspolitiken skall bedrivas. Jag skall inte förneka att det finns ett samband mellan de jordbrukspolitiska åtgärderna och utvecklingen i Norrland. Men jag är också angelägen att betona att man inte får göra sig skyldig till en felsyn av det slag som ofta förekommer när man skyller på jordbrukspolitiken. Det är själva den tekniska ut-

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

vecklingen i vårt samhälle och människornas ökade anspråk på levnadsstandard som gör att problem uppstår inom jordbruket. Åtgärderna skapar alltså inte problemen, utan dessa finns där så att säga och ger sig till känna — i vårt land liksom i andra länder — till följd av utvecklingen.

Det är inte så underligt att många människor som levt under synnerligen knappa villkor och kanske t. o. m. haft mycket liten kontant ersättning på grund av kvarvarande rester av naturhushållning t. ex. i Norrland — särskilt måhända i inlandet — nu ställer helt andra anspråk på tillvaron. Detta är helt enkelt rätt naturligt.

Jag tror att det bästa svaret på detta problem är det som min företrädare som jordbruksminister, Gösta Netzén, lanserade, då man gick in för att bygga upp verkligt bärkraftiga, bestående företag genom betydande insatser från samhällets sida. Just inom jordbrukssektorn kan vi säga att vi gått mycket långt för att åstadkomma bärkraftiga företag. Sedan måste vi ha kvar en rad stödåtgärder, exempelvis det extra mjölkpristillägget, vilket ju är bestående i Norrland och såvitt jag kan förstå är en av de främsta hjälpåtgärderna inom jordbruket. Regeringen har inte heller — vare sig under den nuvarande eller den tidigare jordbruksministern — tvekat om att detta stöd skall fortsätta.

Det är klart att vi skulle kunna utveckla denna diskussion till en jordbrukspolitisk debatt, men jag tror herr Bengtsons utgångspunkt är felaktig. Det är således inte jordbrukspolitiken som vållar bekymren utan det är den utveckling som sker inom denna näringsgren liksom i många andra.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra ett par korta kommentarer.

Statsrådet Holmqvist trodde att konjunkturuppgången också skulle nå

Norrland. Han hade fått åtskilliga ansökningar från företag med utbyggnadsplaner i Norrland.

Detta är mycket bra och glädjande. Men det svär också nästan katastrofalt mot det uttalande som statsministern bara för någon timme sedan gjorde i andra kammaren, nämligen att inte ett enda enskilt företag har gjort något för att öka sysselsättningsmöjligheterna i Norrland. Han glömde bl. a. bort att hans före detta regeringskollega, direktören för Cellulosabolaget, har protesterat mot detta. Det skedde i en intervju för några dagar sedan där det omtalades att bara detta bolag investerat 1 400 miljoner kronor på tio år, vilket verkligen bidragit till att skapa sysselsättning i Norrland. Men det är något annat.

Jag undrar om jag möjligen missuppfattade statsrådet Holmqvist — jag nästan hoppas det — ty hans slutsats var väl inte den att ansökningarna från dessa företag att bygga ut skulle vara ett tillräckligt bevis på att konjunkturuppgången verkligen når Norrland, så att den nuvarande klyftan upphör. Situationen är ju den att arbetslösheten är mycket stor i skogslänen, medan den starkt har förbättrats på andra håll. Jag hoppas därför att det bara var en kommentar i marginalen. Den berör nämligen bara förhållandena på kort sikt, och det allvarliga är långsiktstrenden, som statsrådet anknöt till.

Det är mycket svårt att göra exakta befolkningsprognoser. Långtidsutredningen och det material från länsplaneringen som man bearbetat tyder på att inemot 40 procent av sysselsättningstillfällena i Norrland försvinner under 1960- och 1970-talen. Det klarar man inte av genom en viss förändring i konjunkturen.

Till sist, herr talman! Statsrådet Holmqvist omtalade att statsministern i andra kammaren lämnat ett program — det som jag efterlyst. Jag noterar med intresse att statsministerns parti vän, herr Skoglund, påpekade att det

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

varken var särskilt konkret eller innehöll mycket nytt. Jag ber att för ovanlighetens skull få instämma med herr Skoglund. Det behövs mycket, mycket mer.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna understrika vad inrikesministern sade om att man verkligen bör satsa på Norrlands inland. Han nämnde Ljusdalsområdet, Ådalen och ytterligare en rad orter. Om det, som det nu ryktas från debatten i andra kammaren, har lagts fram ett program av statsministern, som verkligen antyder mer konkreta åtgärder än tidigare, hälsar jag det med tillfredsställelse. Regeringen har då uppenbarligen insett att läget kräver mer än man tidigare har ansett, och man är således nu beredd att vidta åtgärder. Jag tror det är nödvändigt med en sådan deklARATION från dem som har den politiska makten i landet. De som bor kvar i Norrland, känner ett ansvar att stanna kvar där för att hålla liv i bygderna, utveckla näringslivet och söka bevara trivseln, kräver ett stöd av dem som har den politiska makten och att dessa i handling visar att det inte bara är fråga om tomma löften. Det har lovats alltför mycket många gånger.

Vad sedan gäller frågan om löneutvecklingen och att de högre lönerna i storstäderna utgör en dragningskraft som försvårar situationen i Norrland vill jag gärna nämna att lokaliserings- och norrlandspolitik kan vara ett medel att hejda löneskraven i storstäderna. Jag kanske inte nämnde det i mitt första anförande, men detta problem har två sidor, vilket vi alla är medvetna om. Man löser inte norrlandsproblemen bara genom att locka företaget dit. Man måste samtidigt angripa den motsatta polen, nämligen storstadskoncentrationen. Det finns planer på att fördubbla folkmängden i Stockholm på

30 år, och liknade planer finns för Göteborg och Malmö. Det besvärliga och farliga med sådana prognoser är att de verkar redan innan de är antagna. Kommuner och andra inriktar sig efter trenden. Folk tror att dessa prognoser skall uppfyllas. Därför kommer det att behövas en enorm satsning på detta område.

Det finns inga möjligheter att driva en lokaliseringpolitik om man inte säger ifrån att prognoserna om storstädernas tillväxt inte är realistiska. Det måste, såvitt jag förstår, sägas ifrån av dem som har den politiska makten. Kan man åstadkomma en sådan balans, kommer man också i viss mån till rätta med inflationsproblemet på många områden, inte minst på lönesidan. Det kan vara till stor nytta när det gäller att bygga upp en exportmarknad som verkligen skall ge oss i den svenska landsorten produkter att tillverka.

Herr BENGTSOON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen kungsväg för att nå fram till en lösning på de besvärliga problem vi nu diskuterar. En rad faktorer spelar in, och det var delvis av den anledningen som jag tog upp sådant som inrikesministern hade nämnt i sitt svar, t. ex. turismen. Även om jag inte vill dra upp en jordbrukspolitisk debatt kunde jag inte förbigå detta stora område.

Turismen har inte varit så aktuell tidigare, men det är verkligen någonting att ta i beaktande, när vi under detta budgetår räknar med ett underskott på turistnettot med 1 075 miljoner kronor. Jag tycker nog det finns anledning att satsa mer på svensk turism, så att man kan få svenskarna intresserade av att stanna i sitt eget land och andra människor intresserade av att komma hit. Den där miljarden är högst besvärande för vår valutareserv. Därför finns det anledning att satsa på turismen också.

Beträffande jordbruket vill jag göra

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

den kommentaren, att även om en del kommer att lämna jordbruket — fler än vi anser önskvärt — så är det inte fördensskull nödvändigt att de lämnar Norrland. Det finns möjligheter att bereda dem annan sysselsättning så att de kan stanna i den trakt där de helst vill stanna.

Jag kunde heller inte underlåta att i samband med detta stora problemkomplex nämna bristen på jämlikhet. Det är också en väldigt viktig faktor att det är så dåligt beställt med den.

Jag noterar emellertid, herr talman, med tillfredsställelse att inrikesministern — säkerligen ärligt — säger att han på allt sätt kommer att bemöda sig om att göra så mycket som möjligt för Norrland. Jag såg med beklagande på att en sådan blomstrande industri som Mjödvattnet med bortemot hundratalet anställda inte skulle få lokaliseringsstöd. Det tycker jag inte vittnar om någon god vilja att göra något för Norrland, men det gällde inte den nuvarande inrikesministern. Jag hoppas att vi nu kan enas om att göra det mesta möjliga för Norrlands del.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara helt kort till herr Dahlén säga att jag inte menar att de tecken jag beskrev på att konjunkturuppgången har nått till Norrland på något sätt skulle överflödiggöra alla de andra insatser som vi här diskuterar. Jag tror, liksom herr Dahlén, att de blir nödvändiga om vi skall klara upp dessa problem.

Till herr Olsson vill jag gärna säga att jag förstår honom när han tycker att de prognoser som görs om de stora städernas utveckling framöver är olustiga på något sätt. Men det är svårt att förbjuda våra planerare att göra prognoser. Vi hoppas dock att utvecklingen skall visa en mera jämn spridning. Däremot tror jag att vi behöver stora städer, det vill säga att man ute i länen skall ha attraktiva städer, tillräckligt

stora för att binda befolkningen där och för att bjuda alla de möjligheter som i dag krävs i kulturellt, socialt och annat avseende. När vi nu skall bestämma oss för vissa orter som vi skall satsa på, är det viktigt att vi då också är så generösa att vi försöker finna någon stad i länet där vi med en speciell satsning kan skapa tillräckligt underlag för att få till stånd en attraktiv miljö för de människor som vill söka sig till större bebyggelsecentra. Då skulle det kunna bli ett alternativ till att flytta ned till Stockholm eller Göteborg eller vilken ort det nu kan bli fråga om.

När herr Bengtson säger att vi borde göra mer för att kunna minska valuta-utflödet genom turismen så är jag helt överens med honom. Vi har i regeringen också bl. a. i anslutning till debatten om vinterolympiadens förläggning till Östersund sagt oss att det ligger mycket i talet om att vi i ökad utsträckning bör undersöka vad som kan göras för att på något sätt kompensera de förväntningar som kan ha uppkommit. Detta bör då naturligtvis inte bara gälla Östersund, utan det kan finnas andra regioner i vårt land som kan ha intresse av att utveckla turismen. Det har också gjorts rätt betydande insatser. Jag vill gärna understryka att arbetsmarknadsstyrelsen har gjort utomordentligt hedervärda insatser när man har ordnat med övernattningsställen m. m. Inte minst Svenska turistföreningen torde haft mycket stor glädje av arbetsmarknadsstyrelsens positiva inställning. Det är möjligt att vi kan göra liknande insatser när det gäller andra former av turism lämpliga för vårt land. Men sedan kommer vi nog aldrig ifrån det faktum att vi bor i ett kargt klimat. Därför måste vi nog även framöver räkna med att många människor vill flyga söderut för att få en gnutta sol och värme. Detta får vi helt enkelt acceptera. Jag tror därför att vi får svårt att åstadkomma en fullständig balans på det kontot.

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Jag tror att det snarare kommer att bli tvärt emot vad herr statsrådet antydde i sitt sista inlägg. Med tanke på antalet solskenstimmar längst uppe i norr skall man nog resa dit upp om man verkligen vill njuta av solskenet och inte gå här nere i rök och damm.

Det skulle, herr talman, vara frestande att ta upp en ganska ingående debatt i de frågor som kommit upp till behandling här i dag, men då jag råkar vara ledamot av bankoutskottet och väl känner till vad vi tänker ägna huvuddelen av morgondagen åt, skall jag avstå på den punkten.

Jag skall inte heller, som herr Dahlén i viss mån gjorde, börja räkna upp en mångfald olika initiativ som vi från moderata samlingspartiets sida har tagit, t. ex. våra krav på transporttaxeöversyn, krav på ändrade teletaxor m. m. Jag lämnar detta därhän. Det går att läsa i vår partimotion som behandlar lokaliseringsspolitiken.

Men beträffande en sak vill jag till herr statsrådet framföra en rekommendation. Det gäller en fråga som har nämnts här i dag, nämligen isbrytarverksamheten. Jag tar den som exempel på att vi tyvärr har alltför många statliga utredningar som sitter och utreder och utreder och så småningom lägger fram sitt betänkande. Men då visar det sig ofta att man inte tillräckligt har beaktat att därest utredningars förslag genomförs så kommer det också att ha en viss verkan sett ur lokaliseringsspolitisk aspekt. Därför vill jag be statsrådet Holmqvist vara vänlig att ge vederbörande utredare en vink att de innan de lägger fram sina förslag bör tänka även på denna sidan av saken.

Det skedde inte i fråga om sjöfartsutredningen, vilket medfört att vi nu brottas med de bekymmer som man på det området kan se i framtiden.

Därför har också det norrländska näringslivet och vi norrlänningar i allmänhet varit kritiska mot hela uppläggningsen av dessa utredningar. Vi menar

att man inte tillräckligt har belyst alla aspekterna. I någon mån har man kanske beaktat problemen, men inte tillräckligt.

Jag tror vidare att herr statsrådet valde fel utgångspunkt när han nämnde hur mycket som gått till Norrland av det beviljade lokaliseringsstödet. Jag fattade statsrådet så att det skulle röra sig om cirka 70 procent. Men tillåt mig, herr statsråd, påstå att detta är felaktigt. Den rätta siffran för norrlandslänen är drygt 50 procent. Om man räknar om vad det har medfört i fråga om sysselsättningstillskottet är siffran för norrlandslänens vidkommande 43 procent. Siffran drygt 70 procent gäller för hela stödområdet, och däri ingår som bekant inte bara norrlandslänen.

Jag har också tagit del av statsminister Erlanders svar i andra kammaren, och det är ganska frestande att göra en del kommentarer. Jag gör det emellertid inte, eftersom jag, när jag läste punkt 11 i svaret, förstod att man kommit fram till att man vid behandlingen av gruvrättsutredningens förslag måste se till att mildra det inmutningsförbud som råder i Norrbotten. »Resurserna för malmletning främst i Västerbotten och Norrbotten kommer att ökas i syfte att få fram nya exploateringsbara gruvfyndigheter», säger statsministern. Det finns redan i dag resurser som med nuvarande lagstiftning av år 1963 icke får insättas.

Bolidenbolaget har en mycket stor apparat för sådan malmletning som det här gäller och lägger ned mycket pengar på detta arbete. Det är bara några veckor sedan som jag från denna talarstol påpekade önskvärdenheten av att Bolidenbolaget får sätta i gång med denna verksamhet. Är det detta som man menar då är jag tacksam, således att det inte bara skall bli fråga om fortsatt projektering från LKAB:s sida.

Jag noterade att herr Dahlén använde uttrycksättet att det är en psykologisk fråga om vi i Norrland skall kunna vända strömmen. Utan tvivel råder

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

en utbredd pessimism bland befolkningen. På den punkten är herr statsrådet och jag säkerligen ense. Jag känner trycket eftersom jag bor och verkar i det län som har den största arbetslöshetssiffran här i riket. Jag känner pessimismen när jag reser runt i denna landsända. Vi känner pessimismen i våra kommunala församlingar, på landstingsplanet och i olika utredningar. Att det råder en viss uppbrotsstämning är det heller ingen tvekan om. Det är nödvändigt för oss att snarast bryta denna uppbrotsstämning och att på nytt skapa en framtidstro för norrlandslänen. Jag kan självfallet här främst tala för det nordligaste länet, som har de värsta problemen.

Jag återkommer till herr Dahléns konstaterande att detta är en psykologisk fråga. Han kräver besked från statsmakterna om garantier till vissa orter för att de skall kunna överleva. Alltnog, jag kan acceptera att det är en psykologisk fråga, men i minst lika stor omfattning är det en politisk fråga. Och, herr statsrådet, det är en sådan politisk frågeställning som vi knappast kan lösa med mindre än att vi sätter oss ned och gemensamt resonerar om hur detta skall gå till. Så länge vi fortsätter att göra politiska utsvängningar i det hänseendet kan vi aldrig begära att statsmakterna, regionpolitikerna eller lokalpolitikerna skall kunna tala om för folket hur vi skall ha det i framtiden. Men på den punkten får jag ju tillfälle återkomma under morgondagens debatt. Jag har, herr talman, försiktigtvis i god tid anmält mig till den talarlistan.

Jag vill ställa en kort fråga till herr statsrådet — och han kan ju svara på den under morgondagen, då jag önskar herr statsrådet välkommen tillbaka för att diskutera lokaliseringpolitiken. Min fråga är: Kan vi få en analys av den praktiska erfarenheten av den omskolningsverksamhet som nu har bedrivits ett antal år och av den praktiska erfarenheten av flyktingsbidragsprincipen?

Hur har dessa verksamheter utfallit, och hur ser herr statsrådets på dem och deras resultat? Jag vore tacksam om jag i morgon kunde få ett besked härvidlag.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Jag hoppas att det tal som har förts om att det skall bli en rättvisare fördelning till förmån för Norrland inte bara är, som det sades, fagert tal, utan att det nu verkligen kan bli konkreta åtgärder.

Människorna i de berörda områdena börjar bli desperata, vilket tar sig det uttrycket att man bildar opinionsgrupper för att kunna ge till känna sin oro inför utvecklingen. Åtgärder måste sättas in innan utvecklingen gått så långt att det argument som arbetskraftsoverskottet utgjort inte längre föreligger. I den situationen kan ju myndigheterna säga att ingenting längre kan göras. En samlad bedömning ur såväl samhälls-ekonomisk som annan synvinkel i ett tidigare skede hade säkert inverkat på utvecklingen och medfört ett helt annat läge än det som råder i dag.

Givetvis måste det satsas på de orter som i länsplaneringarna bedöms som utvecklingsbara, men i de fall råvaror eller annat kan medföra att även andra orter kan utvecklas skulle det vara värdefullt med ett besked i den frågan från regeringens talesman.

Vi kommer i morgon att behandla motioner från mitt parti, i vilka vi vänder oss mot de i kompletteringspropositionen framförda förslagen rörande omflyttning, bl. a. införande av hyres-tillskott som ett styrande instrument. Jag skall därför inte närmare beröra den saken i dag. Jag vill i stället säga några ord om investeringsfonderna och regeringens möjligheter att styra företagsamheten med hjälp av dessa. Vi har i färskt minne hur ett storföretag i södra Sverige fick ta sina fonder i anspråk, varvid tyvärr endast en bråkdel investerades i Norrland. En aktivare insats

Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget i Norrland, m. m.

av regeringen vid handläggningen av dessa frågor skulle säkerligen ha ett för Norrland gynnsamt resultat.

Fastän inrikesministern har varit tvungen att gå, vill jag tacka för hans besked om att vi i Jämtlands län kommer att få del av ökade insatser i stället för dem som vi hade hoppats på i samband med anordnandet av olympiska spel. Emellertid anser jag det vara värdefullt att få reda på huruvida regeringen är beredd att inför riksdagen redovisa den utredning om möjligheterna att arrangera dessa spel som riksdagen hemställt om. Jag noterar också med tacksamhet inrikesministerns besked att det föreligger framställningar från många företag om etablering i länet och de positiva synpunkter som inrikesministern redogjorde för angående behandlingen av dessa ansökningar såväl i regeringen som hos arbetsmarknadsverket. Jag uttalar den förhoppningen att de inledda kontakterna kommer att medföra både nyetablering och utbyggnad av företag.

Det har talats om bärkraftiga jordbruksföretag. I anslutning därtill vill jag framhålla att turismen i kombination med de små kompletteringsjordbruken i vissa områden ger människor sysselsättning, under vissa årstider i den ena branschen och under den övriga delen av året i den andra branschen.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Då inrikesministern nu har nödgats närvara i andra kammaren, är det kanske inte stor mening i att fortsätta debatten nu. Det finns tillfälle att fortsätta den i morgon. För att fullständiga kammarens protokoll från denna, som jag tycker, intressanta debatt, vill jag dock säga följande.

Inrikesministern nämnde att man inte kan styra planerarna, alltså de som planerar för prognoserna för de stora städerna. Det kanske man inte kan, men jag är övertygad om att dessa planerare lyssnar till och försöker dra ut

riktlinjen i den politik som förs. Därför tror jag att regeringens inställning till prognoserna måste göras klar på ett tidigt stadium. I annat fall kan det bli så att prognoserna blir vägledande i fel riktning. Har regeringen en stark tilltro till att man kan lösa dagens norrlandsproblem med ökad rörlighet, är jag övertygad om att prognosmakarna i Stockholm noterar detta och räknar upp siffrorna för befolkningstillväxten. Accepterar vid detta förhållande, kan vi aldrig komma ur den onda cirkel som vi har hamnat i.

Jag hade i min interpellation även tagit upp något om beredskapsarbeten och utflyttning av statlig verksamhet, men det finns kanske anledning att återkomma härtill i morgon, eftersom jag har motion i dessa frågor.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Vid föredragning av riksdagens revisorers framställning angående förvaltningen av vissa kungl. slott, m. m., hänvisades framställningen, såvitt den avsåg driften av affärsrörelserna vid Drottningholms slott och vid Gripsholms slott samt förvaltningen av Drottningholms kungsgård, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo sammansatt utrikes- och första lagutskotts utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 112—114, bevillningsutskottets betänkanden nr 45 och 48, bankoutskottets utlåtanden samt memorial nr 26 och 29—37, första lagutskottets utlåtande nr 35 samt memorial nr 40, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60, tredje lagutskottets utlåtanden nr 37 och 43 samt memorial nr 44, jordbruksutskottets utlåtande nr 18 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48 samt memorial nr 49.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
yttrade:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta följande ordning på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden:

Sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande nr 1, bankoutskottets utlåtanden nr 30 och 31, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60, statsutskottets utlåtanden nr 113, 112 och 114, bevillningsutskottets betänkande nr 45, bankoutskottets utlåtande nr 33, bevillningsutskottets betänkande nr 48, bankoutskottets utlåtanden nr 29 och 32, bankoutskottets memorial nr 34 och 35, bankoutskottets utlåtanden nr 36 och 37, första lagutskottets memorial nr 40, tredje lagutskottets utlåtande nr 43 och memorial nr 44, allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48 och memorial nr 49, tredje lagutskottets utlåtande nr 37, jordbruksutskottets utlåtande nr 18, första lagutskottets utlåtande nr 35 samt bankoutskottets utlåtande nr 26.

Denna hemställan bifölles.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckt motion;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område; samt

nr 13, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av proposition med för-

slag till ändringar i landstingslagen och till särskilda bestämmelser för Stockholms läns landstingskommun jämte följdmotioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av almanacksprivilegiet m. m. jämte motioner;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1969/70 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, m. m.;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser godkännande av förslag till stat, m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1969/70; samt

nr 120, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

bevillningsutskottets memorial nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående ändring i reglementet för delegationen; samt

nr 28, angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 38, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels

ock motion om sänkning av valbarhets-
åldern för nämndeman;

jordbruksutskottets memorial nr 29,
angående uppskov med behandlingen
av visst utskottet tilldelat ärende; även-
som

allmänna beredningsutskottets me-
morial nr 50, föranlett av kamrarnas
skiljaktiga beslut vid behandlingen av
allmänna beredningsutskottets utlåtande
i anledning av motioner om före-

byggande åtgärder inom hälso- och
sjukvården, m. m.

Justerades protokollsutdrag för den-
na dag, varefter kammarens samman-
träde avslutades kl. 15.38.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert